اول فصل

د ذو الحجې داولو لسو ورځو فضيلتونه

اول حديث: [عن ابي هريرة ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ ما من ايام احب الي الله ان يتعبد له فيها من عشر ذی الحجة يعدل صيام كل يوم منها بصيام سنة و قيام كل ليلة منها بقيام ليلة القدر[1]].

ترجمه: د حضرت ابو هريره ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: يوه ورځ داسي نسته چي په هغه کي عبادت و خدای پاک ته د ذو الحجې تر لسو ورځو زيات خوښ وي، ځکه چه د ذو الحجې په اولو لسو ورځو کي د هري ورځي روژه د يوه کال د روژو سره برابره ده او د هري شپې عبادت ئې د شب قدر د عبادت سره برابر دئ.

تشريح: د نبي کريم ﷺ د ارشاد څخه د ذوالحجې د اولو لسو ورځو څومره غټ فضيلت معلوم سو، هغه دا چي که يو سړی په دې ورځو کي يوه روژه ونيسي نو د يوه کال د روژو ثواب ورکول کېږي او که دوې ورځي روژه ونيسي نو د دوو کالو د روژو ثواب ورکول کېږي او که داسي يو څوک چه د آخرت حريص وي په دغو ورځو کي پوره نهه روژې ونيسي نو هغه ته د نهو کالو د روژو ثواب ورکول کېږي، دا خو د ورځي فضيلت دئ او د شپې فضيلت داسي دئ چي اول خو په روژه کي شب قدر معلومول يقيني نه دي که معلوم هم سي

---

[1] مشكوة المصابيح: ... (partially obscured)

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه صرف د يوې شپې فضيلت دئ مګر په دې شپو کې هره شپه بيداريدل هر سړی د شب قدر د عبادت ثواب حاصلولای سي او د شب قدر ثواب د زرو مياشتو څخه غوره ښودل سوی دئ، چي په هغه کي تقريباً درېش زره شپې راځي نو ګواکي په شب قدر کي عبادت کول د درېشو زرو شپو تر عبادت غوره دئ، اوس نو په دغو شپو کي په عبادت کولو سره هر سړی دومره ډېر ثواب تر لاسه کولای سي. (وفي ذلک فليتنافس المتنافسون) د آخرت د ګټې والا دي راسي او خپل طاقت دي ښکاره کړي.

دوهم حديث: [حدثنا مسددنا ابو عوانة عن الحر بن الصياح عن هنيدة بن خالد عن امراته عن بعض ازواج النبي ﷺ قالت: کان رسول الله ﷺ يصوم تسع ذي الحجة و يوم عاشورا[1]].

ترجمه: د نبي کريم ﷺ د ځينو ښځو (کوروالاوو) څخه روايت دئ چي د نبي کريم ﷺ عادت داسي وو چي روژه به ئې نيوله په نهمه ورځ د ذو الحجې او په ورځ دعاشورا... (د محرم الحرام د مياشتی لسمه ورځ).

دريم حديث: [و عن ابن عباس رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ ما من ايام العمل الصالح فيها احب الي الله عزوجل من هذه الايام يعني ايام العشر قالوا: يا رسول الله ولا الجهاد في سبيل الله؟ قال ولا الجهاد في سبيل الله الا رجل خرج بنفسه و

---

(1) سنن لابی داؤد: اول ټوک – ۳۳۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماله ثم لم يرجع من ذلک بشئ[1]].

ترجمه: له حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دئ، ده وویل چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: نسته داسي ورځي چي عمل صالح په هغو ورځو کي ډېر محبوب وي الله جل جلاله ته تر دغو لسو ورځو، صحابه کرامو ورته وویل چي: آیا جهاد في سبیل الله هم نه دئ محبوب تر دغو ورځو؟ نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چي نه جهاد في سبیل الله، مګر هغه سړی چي په سر او مال سره جهاد ته ولاړ سي وروسته بیا د هیڅ شی سره رجوع ونه کړی (نه خپله راسي او نه مال راوړي).

څلورم حدیث: [وفي روایة البیهقي قال ما من عمل ازکي عندالله ولا اعظم اجرا من خیر یعمله في عشر الاضحي قیل ولاالجهاد في سبیل الله الخ فکان سعید بن جبیر اذا دخل ایام العشر اجتهد اجتهادا شدیدا حتمیا یکاد یقدرعلیه[2]].

ترجمه: د بیهقي په یوه روایت کي راغلي دي چي نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: نسته یو داسي عمل چي ډېر پاک وي په نزد د الله او غټ وي د اجر په لحاظ تر هغه خیر کار چه څوک ئې په لسو ورځو د لوی اختر کي وکړي.

پنځم حدیث: [وعن جابر رضي الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال: افضل ایام الدنیا العشر یعني عشر ذی الحجة قیل ولامثلهن في سبیل الله؟ قال ولا مثلهن في سبیل الله

---

(1) الترغیب والترهیب: اول ټوک – ۱۹۸ مخ.

(2) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۹۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الا رجل عفر وجهه بالتراب[1]**]**.

ترجمه: د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمايل: چي افضل د ورځو د دنيا لس ورځي د ذو الحجې دي ...

شپږم حديث: [وعن انس بن مالك صلی الله علیه وسلم قال كان يقال في ايام العشر بكل يوم الف يوم ويوم عرفة عشرة الاف يوم قال يعني في الفضل[2]**]**.

ترجمه: د حضرت انس بن مالک رضي الله عنه څخه روايت دئ چي ويل کېدل د لسو ورځو په باره کي چه د هري ورځي په مقابل کي ئې زر ورځي دي او ورځ د عرفات لس زره ورځي ده يعني په فضيلت کي.

اووم حديث: [وعن الاوزاعي رحمة الله عليه قال: بلغني ان العمل في اليوم من ايام العشر كقدر غزوة في سبيل الله، يصام نهارها و يحرس ليلها الا ان يختص امرؤ بشهادة[3]**]**.

ترجمه: د امام اوزاعي رحمة الله عليه څخه روايت دئ، دی فرمايي چي ما ته دا خبره رارسېدلې ده چي يو عمل په يوه ورځ د دغو لسو ورځو کي داسي دئ لکه غزا په لار کي د الله جل جلاله چي د ورځي روژې نيول کېږی په دغه غزا کي او د شپې پيره کېږي مګر هغه څوک چي هغه خاص کړل سي په شهادت سره (يعني د هغه ثوابونه ډېر دي).

---

(1) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۱۹۹ مخ.

(2) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۲۰۰ مخ.

(3) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۲۰۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ذو الحجې په اولو لسو ورځو کې د الله ﷻ د ذکر ډېروالی کوئ

اول حدیث: [وعن ابن عباس ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ ما من ایام اعظم عندالله ولا احب الي الله العمل فیهن من ایام العشر فاکثروا فیهن من التسبیح والتهلیل والتحمید والتکبیر[1]].

ترجمه: د حضرت ابن عباس ﷺ څخه روایت دئ چې نبي کریم ﷺ وفرمایل: الله تعالی ته د ذو الحجې د اولو لسو ماسوا بله ډېره مبارکه ورځ نسته او نه د دغو ورځو تر عمل د بلې ورځې عمل محبوب او خوښ دئ ځکه نو تاسي په دغو ورځو کې تسبیح، تهلیل، تکبیر او تحمید ډېر ډېر کوئ.

تشریح: تسبیح، تهلیل، تکبیر او تحمید د دیني ژبې خاص لفظونه دي. له تسبیح څخه سبحان الله ویل، له تهلیل څخه لااله الاالله ویل، له تکبیر څخه الله اکبر ویل او له تحمید څخه الحمد لله ویل مراد دي، دغه ډېر مبارک کلمات دي، په احادیثو کې د دغو ډېر فضایل راغلي دي.

دوهم حدیث: نبي کریم ﷺ یو وار صحابو کرامو ته وفرمایل: آیا په تاسي کې داسي سړی سته چه هره ورځ د احد د غره برابر عمل وکړي؟ صحابه کرامو عرض وکړ: یارسول الله ﷺ! د دې څوک طاقت لري چه هره ورځ د احد د غره په اندازه عمل وکړی. نبي کریم ﷺ وفرمایل: په تاسي کې ئې هر څوک طاقت لري. صحابهٔ کرامو

---

(1) اعلاء السنن: اتم ټوک – ۱۵۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرض وکړ: د دې څه طریقه ده؟ وې فرمایل: د سبحان الله ثواب د احد تر غره زیات دئ، د لااله الاالله ثواب د احد تر غره زیات دئ، د الحمدلله ثواب د احد تر غره ډېر دئ د الله اکبر ثواب د احد تر غره زیات دئ(1).

دریم حدیث: په یو بل حدیث شریف کې نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: سبحان الله سل واره وایاست د دې ثواب داسې دئ لکه تاسې چې سل عربي مریان ازاد کړئ، او الحمدلله سل واره وایاست د دې ثواب داسې دئ لکه تاسې چې سل اسان د سامان سره په جهاد کې د سپرتیا له پاره ورکړئ او الله اکبر سل واره وایاست د دې ثواب داسې دئ لکه تاسې چې سل اوښان په خیرات کې حلال کړئ او هغه قبول سوه او لااله الاالله سل واره وایاست د دې ثواب د آسمان او مځکې تر مابین خلا ډکوي(2).

لهذا په دې مبارکو ورځو کې په ډېره پابندي سره د ذکر سوو کلماتو ویل په کار دي او د استغفار او درود شریف هم خاص پابندي کول په کار دي.

(1) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۴۳۴ مخ.
(2) فیض القدیر: څلرم ټوک – ۱۱۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ذوالحجې په اولو لسو ورځو کښې د روژو او په شپه کې دعبادت فضيلت

اول حديث: [وعن ابي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما من ايام احب الي الله ان يتعبد له فيها من عشر ذي الحجة يعدل صيام كل يوم منها بصيام سنة و قيام كل ليلة منها بقيام ليلة القدر(1)].

ترجمه: د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دئ چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: يوه ورځ داسې نسته چې په هغه کې عبادت و خداى پاک ته د ذو الحجې تر لسو ورځو زيات خوښ وي ځکه چه د ذي الحجې په اولو لسو ورځو کې د هرې ورځې روژه د يوه کال د روژو سره برابره ده او د هرې شپې عبادت ئې د شب قدر د عبادت سره برابر دئ.

تشريح: د شپې فضيلت ئې داسې دئ چې اول خو په روژه کې شب قدر معلومول يقيني نه دي که معلوم هم سي نو هغه صرف د يوې شپې فضيلت دئ مګر په دې شپو کې هره شپه بيدارېدل هر سړى د شب قدر د عبادت ثواب حاصلولاى سي او د شب قدر ثواب د زرو مياشتو څخه غوره ښودل سوى دئ چې په هغه کې تقريباً دېرش زره شپې راځي نو ګواکې په شب قدر کې عبادت کول د دېرشو زرو شپو تر عبادت غوره دئ، اوس نو په دغو شپو کې په عبادت کولو سره هر سړى دومره ډېر ثواب تر لاسه کولاى سي. (و

---

(1) مشکوة: اول ټوک – ۱۲۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

في ذلک فليتنافس المتنافسون) د آخرت ګټې والا دي راسي او خپل طاقت دي ښکاره کړي.

د ذو الحجې د مياشتي د نهم تاريخ (د عرفات د ورځي) روژه

اول حديث: [عن ابي قتادة رضي الله عنه ... قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم صيام يوم عرفة احتسب علي الله ان يكفر السنة التي قبله والسنة التي بعده...(1)].

ترجمه: د حضرت ابو قتاده رضي الله عنه څخه روايت دئ چي نبي کريم صلى الله عليه وسلم د لوی اختر د مياشتي د نهم تاريخ (د عرفات د ورځي) د روژې په باره کي وفرمايل چي: زه د الله پا ک څخه ټينګ اميد لرم چه دا روژه دي د يو کال ګناهونو دمخه او د يو کال ګناهونو وروسته له پاره کفاره وي.

تشريح: د ذو الحجې په نهم تاريخ چه کومه ورځ ده هغه ته د عرفات ورځ وايي د ذي الحجې په اولو لسو ورځو کي د هغې ورځي خاص اهميت او فضيلت دئ، د دې ورځي په روژه نيولو سره د يوه کال دمخه او تر يوه کال وروسته کوچني ګناهونه ټول معافېږي نو ځکه د دغه فضيلت د حاصلولو له پاره د دغي ورځي نفل روژه نيول په کار دي او د عبادت کولو خاص شوق کول او د ګناهونو د معافۍ او د دنيا او آخرت عافيت غوښتل په کار دي، البته په ځينو ځايو کي بعض خلک په خپلو علاقو کي په يو ميدان کي سره جمع سي او د

(1) رواه مسلم: اول ټوک –۳۶۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرفات د خلکو سره مشابهت اختیار کړي په ذکر او دعاء کي مشغول وي دا بالکل بې بنیاده خبره ده او بدعت دئ د دې څخه ځان ساتل په کار دي.

دوهم حدیث: [**عن مهدي الهجري نا عکرمة قال کنا عند ابي هریرة ﷺ في بیته فحدثنا ان رسول الله ﷺ نهي عن صوم یوم عرفة بعرفة**(1)].

ترجمه: عکرمه ﷺ وایي چي موږ د ابوهریره ﷺ په کور کي وو، نو موږ ته ئې حدیث بیان کړ، چي رسول الله ﷺ منع کړېده د عرفات د ورځي د روژې څخه په عرفات کي.

دریم حدیث: [**عن ابي قتادة ﷺ قال: سئل رسول الله ﷺ عن صوم یوم عرفة قال یکفر السنة الماضیة والباقیة**(2)].

ترجمه: د حضرت ابوقتاده ﷺ څخه روایت دئ، دی وایي چي سوال وسو د رسول الله ﷺ څخه د روژې د ورځي د عرفات، ده مبارک وفرمایل: چي د عرفات د ورځي روژه د تېر کال او راروان کال له پاره کفاره ده (د کوچنیو ګناهونو له پاره).

یادونه:

د پورتنیو دواړو حدیثونو په مابین کي هیڅ قسم تضاد نسته ځکه کوم کسان چي حج ته تللي وي او د عرفات په میدان کي وي د هغوی له پاره په عرفات کي د روژې نیولو څخه منع راغلې ده او په

---

(1) سنن ابي داؤد: اول ټوک – ۳۳۱ مخ.

(2) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۱۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم حديث کي بيا فضيلت بيان سوی دی د هغو کسانو له پاره چي د عرفات په ميدان کي نه وي.

د کوچني اولوي اختر د شپې فضيلت

اول حديث: [وعن ابي امامة ﷺ عن النبي ﷺ قال: من قام ليلتي العيدين محتسبا لله لم يمت قلبه يوم تموت القلوب(1)].

ترجمه: د حضرت ابو امامه ﷺ څخه روايت دئ چي نبي کريم ﷺ وفرمايل چي: کوم سړی د دوو اخترو (کوچني اختر او لوی اختر) د شپو د ثواب يقين درلودی روڼي ئې کړې نو د هغه زړه نه مړ کېږي په هغه ورځ چي د نورو خلکو زړونه مړه کېږي.

تشريح: د کوچني اختر او لوی اختر د شپې د روڼولو مطلب دا دئ چي دغه شپې د الله ﷻ په عبادت کي تېري کړي او په ذکر و تسبيح، صله رحمي، د نېکانو خلکو په صحبت او ناسته کي دا وخت تېر کړي، د خپل عيال سره د محبت او ګرانښت سلوک وکړي، د قريبانو او خپلوانو سره ښه سلوک وکړي دا ټول د خير کارونه دي وکړي او په عبادت کي دي دغه شپې تېري کړي.

او دا خبره چي (په دغو شپو کي د عبادت کوونکو زړه نه مري) د دي مطلب دا دئ چي د قيامت په سخته ورځ چه هر طرف ته به ېره او خوف وي خلک به بې حواسه وي او نشه غوندي به وي او حال دا

---

(1) سنن ابن ماجه: ۱۲۷ مخ، کذا في الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۱۵۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي نشه به بالکل نه وي مګر د الله پاک عذاب داسي سخت دئ چي د خلګو به دا حالت وي په دغسي سخته ورځ مګر الله تعالی و دغه بنده ته ډېر آرام ژوند ورکوي د بېري او خوف څخه به ليري وي، الله تعالی دي موږ ته هم دغه نعمت راکړي ځکه نو د لوی اختر شپه ډېره مبارکه ده د هغه قدر کول په کار دي او د هغه قدرداني دا ده چي دا شپه د خدای پاک په ذکر، درودشريف او په نورو عبادتونو کي تېرول په کار دي که ګرده شپه نه سي ويښېدلای نو په آساني سره چه څومره ويښېدلای سي عبادت وکړي لږ تر لږه د ماخستن او سهار لمونځ په تکبير اولی په جماعت سره ادا کړي په مابين کي چه څومره وخت ذکر او عبادت کولای سي وئې کړي وروسته بيده سي پر دغه باندي هم اميد دئ چي الله تعالی مو محروم نه پرېږدي.

دوهم حديث: [و روی عن معاذ بن جبل رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من احيا الليالي الخمس وجبت له الجنة ليلة التروية و ليلة عرفة و ليلة النحر و ليلة الفطر و ليلة النصف من شعبان(1)].

ترجمه: د حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه څخه روايت دئ چي نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل: کوم سړی چي (د ذکر او عبادت په ذريعه) پنځه شپې ژوندۍ کړي (ويښ پاته سي) د هغه له پاره جنت واجب سو هغه پنځه شپې دغه دي، د ذو الحجې د اتمي ورځي شپه، د عرفات شپه، د لوی اختر شپه، د کوچنی اختر شپه او د شعبان د

(1) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۱۵۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلسمي ورځي شپه (د پنځلسی شپه).

تشريح: داسي نو د ذو الحجې د اولو لسو ورځو شپې ټوله مبارکي او فضيلت لرونکي دي لکه څنګه چه په مخکي احاديثو کي د هغو فضيلت بيان سو. دا ټولي شپې دومره غټي شپې دي چه خپله الله تعالی په سورة الفجر کي په دغو شپو قسم اخيستی دئ، بيا نو په دې ګردو شپو کي د ذو الحجې داتم، نهم، او لسم تاريخ شپې مهمي او فضيلت والا دي.

د دغو شپو يو خاص فضيلت دا ښودل سوی دئ چه کوم سړی کوښښ وکړي چي دا شپې د خدای پاک په عبادت کي روښي کړي او پنځلسی او د کوچني اختر شپه هم د الله ﷻ په عبادت کي تېره کړي نو د داسي سړي د کوښښ او محنت په بدله کي الله تعالی صرف جنت ورکوي د ټول کال په سوونو شپو کي صرف په دغو پنځو شپو کي ويښېدل او عبادت کول کوم ګران کار نه دئ، د دنيا د معمولي فايدې له پاره موږ په شپو شپو ويښ يو لکه چوکيدار چه د يو څو پيسو په خاطر ټوله شپه ويښ وي د ټوکرانو جوړولو په ميلانو کي مزدوران ټوله شپه خپله وظيفه سر ته رسوي او داسي نور ډېر مثالونه...

نو آيا د آخرت د سختي ورځي څخه د ژغورلو، د پاک ژوند د حاصلولو او جنت ته د رسېدلو له پاره موږ ټوله شپه نه سو ويښېدلای او عبادت نه سو کولای؟ خامخا ئې کولای سو نو ملا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتړي د نفس او شيطان مقابله وکړئ او دغه قيمتي شپې مه برباد وئ په ذکر، تسبيح، عبادت او نور د خير په کارونو کي چه څومره کولای سي دغه مبارکي شپې روښي کړئ.

د لوی اختر د شپې ناقدري:

د تېرو احاديثو څخه ثابته سوه چي د ذو الحجې د اولو لسو ورځو ټولي شپې ډېري مبارکي دي، په دې کي بيا د اتم، نهم، او لسم تاريخ شپې ډېري مهمي دي بيا په دغو شپو کي د لوی اختر شپه چي د ذو الحجې د اولو لسو ورځو آخري شپه ده ډېره مبارکه او مهمه ده کوم چه د هغې فضايل په تفصيل سره بيان سول مګر افسوس چه موږ خپل ځانونه د دغو ټولو برکتو څخه محروم کړيدي، نه صرف محروم کيدل بلکي دغه شپه په بې ځايه خبرو او ناحقه کارونو او په رکم رکم ګناهونو کي تېرېږي د هغه يو څو مثالونه دغه دي:

- ځيني خلک دغه مبارکه شپه په ډول ډول بازيو کي تېروي، مثلاً شطرنج، چکه، کرم بوټ او په نورو نوي د ګټلو او بايللو بازيو کي چي په هغه کي شطرنج خو حرام دئ او نوري بازی، هم د جواز د شرائطو نه لرلو له وجهي ناروا دي، بالفرض که کومه بازي روا هم وي بيا هم دغه مبارکه شپه د لهو و لعب لپاره نه ده د عبادت او اطاعت لپاره ده دا شپه په عبادت کي تېرول په کار دي ډېر خلک د ټي وي د پروګرامونو په ليدلو کي مصروف وي حالانکه ټي وي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرو ګناهونو او فساداتو مجموعه ده له دې وجهې څخه ئې ليدل هم جائز نه دي که څه هم پروګرام مذهبي يا تعليمي قسم وي. نو په دې مبارکي شپې کي په دې لعنت کي اخته کېدل د هغه ګناه نوره سختوي لهذا د دې بې مقصده شي څخه بالعموم او په دغه مبارکه شپه کي بالخصوص ځان ساتل په کار دي.

- ځيني خلک په دغه مبارکه شپه کي د بازارو د ښايست، رنګ و روغن د رانيوونکو د ليدلو لپاره په بازارو کي تفريح کوي او په دا ډول د شپې ډېر ه برخه ضايع کړي حالانکه بازار د ځمکي پر مخ و الله ﷻ ته تر ټولو ځايونو بد او مبغوض دئ وجه ئې دا ده چي بازار د ډېرو غټو ګناهونو مرکز وي، مثلاً د ښځو سينګار، بې پردګي، خرڅول، رانيول او په بازار کي بي فايدي ګرځېدل د سروز عامېدل، چم بازي، دروغ، غيبت او ښکنځل کول، جنګونه کول، په تللو کي خيانت، په ګزولو کي خيانت، لهذا په بازار کي حتى الامکان د ټولو ګناهونو څخه د ځان ساتلو سره سره د ضرورت په وخت کي د ضرورت په اندازه تلل په کار دي، بې ضرورته په بازارو کي تفريح کوونکی هم په ډول ډول ګناهونو کي مبتلا کېږي په دې ډول چه په دې مبارکه شپه کي د دې پر ځای چي يو څه حاصل سي نور په ګناهو کي اخته کېدل او د الله تعالی و ناخوښه ځای ته بې له ضرورته تلل خپل ځان د الله تعالی د رحمت او بخښلو څخه محروم ول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ځیني خلګ په دغه شپه کي په هوټلونو کي د یخو او تودو مشروباتو په څښلو کي مصروف سي او په ساعتو ساعتو په بې ځایه خبرو بلکي د ګناه په خبرو کي مشغول سي د دغه مبارکي شپې زیاته حصه ضایع کوي چه دا ټول د الله تعالی د رحمت څخه محرومي ده او په ګناهونو کي اخته کېدل دي.

- ډېر خلګ داسي هم دي چه د دې شپې په فضیلت او عظمت خبر هم نه دي ځکه نو په دغه شپه کي د ذکر او عبادت او تسبیح او مناجات و طرفته نه متوجه کېږي او نوري ډېري شپي ئې په غفلت کي تېري کړي وي دغه ناپوهي دوی د آخرت د ډېر غټ ثواب څخه محرومه کړیدي چه د ډېر تاوان خبره ده.

- لیدل کېږي چه ځیني خلګ د دې شپې په فضیلت او عظمت باندي خبر وي د دین او علم سره د هغو تعلق وي هغوی هم و دې شپې ته هیڅ اهمیت او ارزښت نه ورکوي که یو وخت په ناپامي هغوی و دې طرف ته متوجه کړل سي نو دستي دا جواب درکوي (چه ایا په دې شپه ویښېدل فرض او واجب دي) بېشکه چي په دې شپه کي ویښېدل او نفلي عبادت کول فرض او واجب نه دي مګر ایا د الله تعالی او د هغه د نبي محمد ﷺ ترغیبات ناحقه دي او پرېښودل سي؟ آخر نو د دغو ترغیباتو څوک مکلف دئ؟ اهل علم و هغه ته غیر ضروري ووایي او عوام د خپلي ناپوهۍ له وجهي د هغه اهتمام

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونه کړي نو په امت کي به څوک پر دې عمل کوي راته ووایاست چه د آخرت د دومره غټ ثواب او د خدای تعالی د رضا او جنت د حاصلولو څخه خپل ځان محروم کول د تاوان خبره نه ده؟ او آیا دغه شیان تاسي تر لاسه کړیدي؟ که موندي حاصل کړي نو د دې څخه پناه وغواړئ او استغفار ووایاست.

- ځیني تاجران په دغه شپه کي دنیوي مصروفیت د کمولو پر ځای نور زیاتوي او په دې کي مصروف وي چي کله کله فرض لمنځونه هم پاتېږي چي دا په هیڅ ډول جائز نه دي داسي تاجران که خپل مصروفیت نه سي کمولای او دغه شپه په ذکر، تلاوت، عبادت او طاعت کي نه سي تېرولای نو کم از کم د سهار او ماخستن لمونځ دي په جماعت سره ادا کړي او په کرځېدو راګرځېدو کي د ذکر و دعا په ذریعه د دغه شپې فضیلت په یوه درجه کي لا حاصلولای سي اصل خبره د فکر د غوښتني او د قدر او قیمت ده چه د چا په زړه کي لږ اهمیت او فکر وي نو هغه به ډېر سخت مصروفیت د دې فضیلت د حاصلولو لپاره پرېږدي او څوک چه فکر نه لري دنیا او د هغه ګټي و هغه ته اهمیت ولري نو د هغه په زړه کي د دغو خبرو څخه بې قدري پیدا سي او د هغه نفس رکم رکم بهانې او چمونه رامخ ته کړي بالاخره هغه د دغي شپې د فضیلت څخه محروم کړي، الله تعالی دي مو وساتي آمین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختر د تیارۍ فتنه:

یو بله فتنه (د اختر د تیاریو) ده چه په کوچني اختر کي زیاته او په لوی اختر کي لږ کمه وي، کوچنی اختر او لوی اختر الله تعالی د مسلمانانو لپاره بښکه او شبهې د خوشحالۍ ورځ ګرځولې ده او دومره خبره هم د شریعت څخه ثابته ده چه په دا ورځ چه تر ټولو ښه جامه و چا ته پیدا سي هغه دي واغوندي مګر نن سبا د دغه مقصد په خاطر ډېر بې ځایه مصرفونه او اسراف کول د اخترونو په ضروري شیانو کي شمېرل سویدي چي د هغه د شریعت سره هیڅ تعلق نسته نن دا خبره فرض او واجب بلل سوېده چه کوم سړی مالي طاقت که لري او که ئې نه لري مګر هغه د کور د هر غړي لپاره کالي، خولۍ او هر شی نوی رانیسي د کور د ښایستوالي لپاره نوي سامانونه پیدا کوي په نورو ښارو کي چه قریبان او دوستان اوسي هغو ته ګران کارډونه لېږي او په دې ټولو کارو کي د هیڅ چا څخه شا ته نه وي، د دې نتیجه دا سي چه د یوه میانه حاله سړي لپاره د اخترونو تیاري یو جلا غم جوړ سي چي کله هغه د خپل کور د غړو فرمایشاتو د پوره کولو لپاره جائز او روا ذرائع او اسباب ناکافي وبولي نو په جلا لارو د نورو خلکو جیبونه پرې کړي او پیسې پیدا کړي تر څو د هغه خواهشات پوره سي او د دغه اختر د تیارۍ یو تاوان دا دی چي روژه او بیا خاص آخري لس شپې او دغه ډول د لوی اختر د میاشتي اولي لس شپې او بیا خاص د لوی اختر شپه چه په تنهائي کي د الله تعالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه د مناجات د غوښتلو او ذکر و فکر شپې دي ټوله په بازارو کي
تېري سي مطلب دا چي د روژې وروسته د ذو الحجې اولي ورځي او
شپې ډېري مباركي دي او د آخرت د ګټي ډېر ښه موسم دئ د مؤمن
بنده لپاره چه د هغه د ژوند مقصد صرف د الله تعالی رضا او جنت
دئ ډېر ښه موقع او وخت دئ چي خدای پاک محض په خپل رحمت
سره راکړی دئ دغه مباركي ورځي او شپې بايد غنيمت وبلل سي او
هر سړی چي څونه طاقت ولري په دغه ورځو کي زيات عبادت،
تلاوت، ذكر، تسبيح، مناجات، توبه او استغفار وکړي، او که ډېر
نفلي عبادت نه سي کولای د ګناهو څخه دي ځان ليري کړي او که
ټوله شپه يو سړی نه سي ويښېدلای پروا نه لري په اساني سره چه
څونده وخت ويښېدلای سي عبادت دي وکړي او که نور نه وي
دومره نو بايد خامخا وسي چي د ماخستن او سهار لمنځونه په
جماعت په تکبير اولی سره وکړی او د شپې په آخري کي چه لږ
عبادت وسي او دعاء او مناجات وسي ډېر به ښه وي د خدای څخه د
دغي شپې رحمتونه او برکتونه وغوښتل سي، توبه او استغفار
وغوښتل سي زموږ د الله تعالى څخه اميد دئ چي هغه د خپلو
کمزورو بندګانو څخه د دوی کوښښونه قبلوي او نه ئې محروم
کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم فصل
د تشريق د تکبيراتو احکام

په آيتونو سره د تشريق د تکبيراتو اثبات:

ټول اهل علم پر دې باندې متفق دي چې پر تکبيرات تشريق باندې عمل وسي او په دې باره کې د الله تعالی ارشاد دئ:

وَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ فِيٓ أَيَّامٖ مَّعۡدُودَٰتٖ (البقره:۲۰۳).

دلته مقصد په دغو ورځو کې د تشريق تکبيرات ويل دي تر ټولو لمنځونو وروسته[1].

په احاديثو سره د تشريق د تکبيراتو اثبات:

نبي کريم ﷺ به تکبيرات تشريق ويل او عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه به هم ويل:

اول حديث: [عن ابي الاسود قال کان عبدالله (ابن مسعود) يکبر من صلاة الفجر يوم عرفة الي صلاة العصر من يوم النحر الله اکبر الله اکبر لااله الاالله والله اکبر الله اکبر ولله الحمد[2]].

دوهم حديث: [و عن جابر بن عبدالله رضي الله عنه قال کان رسول الله ﷺ اذا صلي الصبح من غداة عرفة اقبل علي اصحابه فيقول علي مکانکم و يقول الله اکبر الله

---

(1) اجمع اهل العلم على العمل به و الاصل فيه قوله تعالى، جاء في التفسير و الله اعلم ان المراد به التکبير في هذه الايام عقيب الصلوات. (تاتارخانيه: دوهم ټوک – ۷۸ مخ).

(2) نصب الرايه: دوهم ټوک – ۲۳۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکبر لااله الاالله والله اکبر الله اکبر ولله الحمد[1]].

د اسمعیل علیه السلام په قصه سره د تشریق د تکبیراتو اثبات:

د تشریق د تکبیراتو اثبات د هغي قصي څخه هم کېږي کوم چي د اسماعیل علیه السلام ذبح پکښې ده هغه واقعه داسي وه چي کله ابراهیم علیه السلام وغوښتل چي اسماعیل علیه السلام حلال کړي نو جبرائیل علیه السلام د ذبحي لپاره یو پسه راوستی چي کله جبرائیل علیه السلام و سمآء دنیا ته راورسېدی نو پر دې وبېرېدی چي ابراهیم علیه السلام تلوار وکړي نو ځې وویل **چي الله اکبر الله اکبر**، ابراهیم علیه السلام دغه الفاظ واورېدل نو سر یې پورته کړ او چي کله په دې پوه سو چي جبرائیل علیه السلام پسه راوړی دئ نو وئې ویل: **لااله الاالله والله اکبر** او کله چي اسماعیل علیه السلام واورېدل نو وې ویل : **الله اکبر ولله الحمد** نو د قیامت تر ورځي پوري دغه تکبیرونه سنت سول[2].

د تشریق د تکبیراتو عدد یو وار دئ:

(الله اکبر الله اکبر لااله الاالله والله اکبر الله اکبر ولله الحمد)[3].

---

(1) نصب الرایه: دوهم ټوک – ۲۳۱ مخ.

(2) والاصل فیه ما روی في قصة الذبیح علیه السلام ان الخلیل صلوات الله علیه لما اخذ في مقدمات الذبح جاء جبریل علیه السلام بالفداء فلما انتهی الی سماء الدنیا خاف علیه العجلة فقال الله اکبر الله اکبر فسمعه ابراهیم علیه السلام فرفع راسه فلما علم انه جاء بالفداء قال : لااله الا الله والله اکبر فسمعه الذبیح صلوات الله علیه فقال: الله اکبر ولله الحمد، فصارت سنة الی یوم القیامة. [الاختیار لتعلیل المختار : ۱ – ۳ټوکونه، ۱۱۶ مخ].

(3) واما عدده وماهیته فهو ان یقول مرة واحدة ا لله اکبر... [هندیه: اول ټوک – ۱۵۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تشریق د تکبیراتو وخت:

د تشریق د تکبیراتو وخت د ذوالحجې د میاشتې د نهمي نېټې یعني د عرفات د ورځې د سهار له لمانځه څخه شروع بیا د ذو الحجې د میاشتې تر دیارلسم تاریخ د مازدیګر تر لمانځه پوري او د مازدیګر لمونځ پکښې شامل دئ ټوله لمنځونه درویشت کېږي[1].

تکبیرات تشریق د هر فرضي لمانځه وروسته ویل کیږي:

تکبیرات تشریق د هر فرضي لمانځه وروسته ویل کیږي او د جمعې تر لمانځه وروسته په زوره اواز سره ویل واجب دي خو د اختر د لمانځه وروسته مستحب دي[2].

د لمانځه څخه وروسته که د چا څخه تکبیرات تشریق هیر سي:

تر هر فرضي لمانځه وروسته تکبیرات تشریق فوراً ویل واجب دي نو که د چا څخه د اختر په لمانځه کي یا په بل لمانځه کي دغه تکبیرونه هېر سول یا ئې خبري وکړې یا ئې بل کار وکړ نو بیرته

---

(1) واما وقته فاوله عقيب صلاة الفجر من يوم عرفة وآخره في قول ابي يوسف ومحمد رحمهما الله تعالي عقيب صلاة العصر من آخر ايام التشريق هكذا في التبيين. [هنديه: اول ټوک – ۱۵۲].

(2) قال الله تعالي واذكروالله في ايام معدودات ،وقال ابن عباس ﵁ ويذكرون اسم الله في ايام معلومات ايام العشر والايام المعدودات ايام التشريق مع اجماع الصحابة على الجهر بالتكبير دبر الصلوات في تلك الايام علي وجوب الجهر بالتكبير فيها ولهذا افتى علماء الحنفية بقولهما... و لا باس به عقب العيد... [اعلاء السنن: اتم ټوک – ۱۴۸ – ۱۵۲ مخونه]. والجهر به واجب وقيل سنة [ردالمحتار: دوهم ټوک – ۱۷۸ مخ]. و يجب تكبيرالتشريق في الاصح ... عقب كل فرض قوله كل فرض شمل الجمعة [الدرالمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۱۷۷ – ۱۷۹ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

تکبیرونه نه سي ویلای او د ده څخه تکبیرونه ساقط سول[1].

تکبیرات تشریق څو واره ویل واجب دي؟

تکبیرات تشریق یو وار ویل واجب دئ دوه یا درې واره ویل مسنون نه دئ[2].

تکبیرات تشریق پر چا فرض دي؟

د تشریق تکبیرات پر مسافر، ښځه، صحرائي او یوازي لمونځ کوونکي باندي پر مفتی به قول باندي واجب دی[3].

که امام تکبیرونه پرېښودل؟

که امام تکبیرونه پرېښوول نو مقتدي به ئې نه پرېږدي او ژر به ئې وایي[4].

پر مسبوق تکبیرات تشریق واجب دي:

پر مسبوق باندي هم تکبیرات تشریق واجب دي تېر سوی لمونځ به پوره کوي او تکبیرونه به ووایي او که چیري ئې د امام سره

---

(1) و اما محل ادائه فدبر الصلاة و فورها من غیر ان یتخلل ما یقطع حرمة الصلاة حتی لوضحک قهقهة او احدث متعمدا او تکلم عامداً او ساهیاً لا یکبر لان التکبیر من خصائص الصلاة [البحر الرائق: دوهم ټوک –۲۸۸ مخ، کذا في بدائع الصنائع: اول ټوک – ۴۶۰ – ۴۶۱ مخونه].

(2) حتی لو زاد لقد خالف السنة [مجمع الانهر: اول ټوک – ۲۶۰ مخ].

(3) و اما عندهما فهو واجب علي کل من یصلي المکتوبة لانه تبع لها فیجب علي المسافر والمراة والقروي قال في السراج الوهاج والجوهرة الفتوی علي قولهما في هذا ایضا فالحاصل ان الفتوی علي قولهما في اخر وقته و فیمن یجب علیه [البحر الرائق: دوهم ټوک – ۲۹۰ مخ]. والفتوی والعمل في عامة الامصار و کافة الاعصار علي قولهما [هندیه: اول ټوک – ۱۵۲ مخ].

(4) دل قول ابی یوسف على ان الامام وان ترک التکبیر لایدعه المقتدي [مجمع الانهر: اول ټوک – ۲۶۰مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

سهواً سلام وګرځوی او تکبیرونه ئې وویل نو لمونځ ئې فاسد نه دئ خپل پاته لمونځ دي پوره کړي او سجده سهوه دي وکړي او تر سلام ګرځولو وروسته دي بیرته تکبیرونه د سره ووایي[1].

د تشریق په ورځو کي قضایي لمونځونه کول:

که یو چا د تشریق په ورځو کي قضا لمنځونه کول نو ایا هغه به تکبیرونه وائي او که یا؟

ددې سوال په جواب کي علامه ابن عابدین څو صورتونه لیکلي دي:

اول صورت: د تشریق د ورځوماسوا د نورو ورځو لمنځونه په ایام تشریق کي کوي.

دوهم صورت: د تشریق د ورځو قضا سوي لمنځونه په نورو ورځو کي کوي.

دریم صورت: د یوه کال د تشریق د ورځو د قضا سوو لمنځونو قضا په دوهم کال کي راوړي.

څلورم صورت: د یوه کال د تشریق د ورځو د قضا سوو لمنځونو قضا د داغه کال د تشریق په ورځوکي راوړي، په دغه ټولو صورتو

---

(1) وکذا یجب علي المسبوق و یکبر بعد ما قضي ما فاته [هندیه: اول ټوک – ۱۵۲ مخ]. و ذکر في الملتقط ان المسبوق اذا سلم مع امامه و کبر تکبیرالتشریق مع امامه سهوا فعلیه السهو [کبیري: ۳۹۸مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي په آخري صورت کي د قضا سوو لمنځونو وروسته تکبيرونه ويل کېږي نه په نورو صورتو کي[1].

(1) او قضي فيها منها من عامه لقيام وقته كالاضحية قال ابن عابدين تحت المسئلة رباعية فائتة غير العيد قضاها في ايام العيد فاتته ايام العيد قضاها في غير ايام العيد، فاتته ايام العيد قضاها في ايام العيد عام آخر فائتة ايام العيد قضاها في ايام العيد من عامه ذلک لايكبر الا في الاخير فقط كذافى البحر [رد المحتار: دوهم ټوک – ۱۷۹ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم فصل

د اختر دلمانځه احکام

په کوچني او لوی اختر کي دوولس مستحبات دي:

اول: د کوچني اختر په ورځ د اختر د لمانځه تر مخه خوراک کول او د لوی اختر په ورځ د لمانځه وروسته خوراک کول.

دوهم: غسل کول.

دریم: عطر لګول.

څلورم: مسواک وهل.

پنځم: د اختر د لمانځه ترمخه سرسایه ورکول.

شپږم: ښه او مباحي جامې اغوستل.

اووم: ګوتمۍ په ګوته کول.

اتم: تبکیر یعني وختي راکښینستل او وختي خپل د محل مسجد او عیدګاه ته تلل.

نهم: و عیدګاه ته په تللو کي تلواره کول.

لسم: د سهار لمونځ د خپل کلي په مسجد کي کول.

یولسم: پر پښو باندي و عیدګاه ته تلل.

دوولسم: د مسجد څخه بیرته پر بله لار راتلل[1].

---

(1) ویستحب یوم الفطر ان یطعم الانسان قبل الخروج الى المصلى ویغتسل ویتطیب قال في القنیة المستحبات اثنا عشر ثلاث منها في المتن وتسع اخرى وهي سواک واخراج صدقة الفطر ویلبس احسن ثیابه المباحة ویتختم والتبکیر وهو سرعة الانتباه والابکار وهو المسارعة الى المصلى و صلوة الفجر في مسجد حیه والخروج ماشیا والرجوع في طریق اخرى ... وقوله ویستحب في یوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختر د لمنځونو وخت:

د اختر د لمنځونو اصلي وخت کله چي لمر يوه نېزه راپورته سي او بيا تر زوال پوري[1].

په صحراء کي د اختر لمونځ:

په صحراء کي د شرائطو د نه موجوديت په خاطر د اختر لمونځ واجب نه دئ[2].

د اختر لمونځ پر چا واجب دی؟

د اختر لمونځ پر هغه چا واجب دئ کوم چه جمعه پر واجبه وي[3].

د اختر د لمانځه طريقه:

د کوچني او لوی اختر په لمنځونو کي په اول رکعت کي د تکبير تحريمه سره چي فرض دئ دري تکبيره واجب دي د تکبير تحريمه تر ويلو وروسته به لاس تر نامه لاندي نيسي او په دوهم او دريم تکبير کي به لاسونه ايله نيسي او په څلورم تکبير کي به هم لاسونه تر نامه لاندي نيسي.

اول تکبير: لاسونه پورته کېږي او تر نامه لاندي نيول کېږي.

الاضحی ان يغتسل ويتطيب ويؤخر الاکل حتی يفرغ من الصلوة [الجوهرة النيرة: اول ټوک – ۱۱۱ – ۱۱۳ مخونه].

(1) و وقتها من الارتفاع قدر رمح فلا يصح قبله بل تکون نفلا محرما الي الزوال باسقاط الغاية [درمختار: دوهم ټوک – ۱۷۱ مخ].

(2) وفي القنية صلوة العيد في القریٰ تکره تحريما اي لانه اشتغال بما لايصح الخ [در مختار: دوهم ټوک – ۱٦۷ مخ].

(3) تجب صلوة العيد علي کل من تجب عليه صلوة الجمعة [هدايه: اول ټوک – ۱۵۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم تکبیر: لاسونه پورته کېږي او ایله کېږي.
دریم تکبیر: لاسونه پورته کېږي او ایله کېږي.
څلورم تکبیر: لاسونه پورته کېږي او تر نامه لاندي نیول کېږي. او په دوهم رکعت کي د رکوع د تکبیر سره څلور تکبیره واجب دي په اولو درو تکبیرو کي لاسونه تر غوږو پورته کېږي او ایله کېږي ا و په څلورم تکبیر کي به بي له لاسو پورته کولو رکوع ته ولاړ سئ.

قانون: یاد ولرئ چي په کوم ځای کي تر تکبیر وروسته یو څه ویل کېږي هلته لاسونه تر نامه لاندي نیول کېږي او په کوم ځای کي چي تر تکبیر وروسته یو څه نه ویل کېږي هلته لاسونه ایله کېږي[1].

داختر دلمانځه نیت:

فقهاء کرامو فرمایلي دي چه په نیت کي ضروري ده چه انسان په زړه سره د هغه لمانځه اراده وکړي کوم چه دی ئې ادا کوي البته که یو څوک په ژبه سره د نیت الفاظ وو ایي هم پروا نه لري لکه په لاندي ډول:

نیت: نیت کوم د اختر د لمانځه په شپږ تکبیره واجب په دې

---

(1) ویرفع یدیه في الزوائدوان لم یر امامه ذلک الا اذا کبر راکعا کما مر فلایرفع یدیه علي المختار لان اخذ الرکبتین سنة في محله و لیس بین تکبیراته ذکر مسنون ولذا یرسل یدیه الخ ... قال في الشامي تحت قوله ولذا یرسل یدیه اي في اثناء التکبیرات ویضعهما بعد الثلاثة کما في شرح المنیة لان الوضع سنة قیام طویل فیه ذکر مسنون [درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۱۷۴ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاضر وخت د څانبت مخ مي دئ پر لوري د کعبې شريفي اقتداء مي ده په دې حاضر امام پسي ...

اول: به تکبير تحريمه ووايي.

دوهم: به ثناء (**سبحنک اللهم ...**) تر اخره پوري ووايي.

دريم: به درې واره تکبيرونه ووايي او په هر تکبير کي به لاسونه غوږو ته پورته کوي او ايله کوي به ئې او د هرو دوو تکبيرو تر مابين به دومره سکوت کوي چي درې تسبيحات پکښي ويل کېدلای سي.

څلورم: سورة فاتحه او قرائت به وائي او رکوع ته به ځي دا رکعت به پوره کړي کله چي دوهم رکعت ته راپورته سي.

پنځم: نو امام به سورة فاتحه او قرائت وايي او بيا درې واره تکبير وايي پر هغه طريقه چي پورته ليکل سوې ده په څلورم تکبير سره به رکوع ته ولاړ سي(1).

---

(1) والنية هی الارادة والشرط ان يعلم بقلبه ایّ صلاة يصلی.... ويحسن ذالک (الذکر باللسان) لاجتماع عزيمته [هدايه: اول ټوک – ۹۰ مخ].

(ويصلي الامام رکعتين فيکبر تکبيرة الافتتاح ثم يستفتح ثم يکبر ثلاثا ثم يقرأ جهرا ثم يکبر تکبيرة الرکوع فاذا قام الي الثانية قرأ ثم کبر ثلاثا ورکع بالرابعة فتکون التکبيرات الزوائد ستا ثلاثا في الاولی وثلاثا في الاخری وثلاث اصليات تکبيرة الافتتاح وتکبيرتان للرکوع الخ) ويرفع يديه في الزوائد ويسکت بين کل تکبيرتين مقدار ثلاث تسبيحات کذا في التبيين وبه افتی مشايخنا) [هنديه: اول ټوک – ۱۵۰ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مقتدي د امام سره په رکوع کي شامل سو:

که يو سړی د اختر په لمانځه کي په داسي حال کي راغلی چي امام پر رکوع وو نو دی به په ولاړه تکبير تحريمه ووايي او که ئې امکان وو چي رکوع هم کولای سي نو تکبيرونه دي ووائي او که ئې امکان نه وو نو رکوع دي وکړي او تکبيرونه دي په رکوع کي ووايي خو لاسونه به نه پورته کوي(1).

که مقتدي د امام سره په قومه کي شامل سو:

که مقتدي د امام سره په قومه کي شامل سو نو په قومه کي به تکبيرونه نه وايي ځکه چي مقتدی د اول رکعت سره د تکبيرو قضاء را وړي(2).

که د يو چا څخه د لمانځه يو رکعت تېر سو:

که د يو چا څخه د اختر د لمانځه يو رکعت د جماعت تېر سو نو امام چي کله سلام وګرځوي مقتدی به ولاړ سي او ثناء (**سبحنک اللهم...**) **تعوذ** (**اعوذبالله**) **تسميه** (**بسم الله...**) **فاتحه** (**الحمدلله ...**) او سورت دي ووايي بيا دي تکبيرات زائده ووايي او رکوع دي وکړي او پاته لمونځ دي پوره کړي(3).

---

(1) (ولو انتهی رجل الي الامام في الركوع في العيدين فانه يكبر الافتتاح قائما فان امكنه ان ياتي بالتكبيرات ويدرک الرکوع فعل ويکبر علی رأی نفسه وان لم يمکنه رکع اشتغل بالتکبيرات ولايرفع يديه اذا أتی بتکبيرات العيد فی الرکوع کذا فی الکافی) [هنديه: اول ټوک – ۱۵۱ مخ].

(2) (ولو ادرکه في القومة لايقضي فيها لانه يقضي الرکعة الاولی مع التکبيرات [هنديه: اول ټوک – ۱۵۱ مخ].

(3) (فاذا فرغ الامام من صلوته يقوم الي قضاء ماسبق به ثم ان کان رايه يخالف راي الامام يتبع راي نفسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مقتدي په رکوع کي یو یا دوه تکبیرونه وویل:

که مقتدي په رکوع کي یو یا دوه تکبیره وویل بیا امام سر راپورته کړي نو مقتدی به هم سر راپورته کوي او د امام متابعت به کوي او پاته سوي تکبیرونه د ده څخه ساقط کېږي[1].

که مسبوق په التحیات کي د امام سره شامل سو:

مسبوق یعني هغه څوک چي د اختر لمونځ څني تېر سوی وي او په آخره ناسته کي د التحیات وروسته تر سلام مخکي یا تر سلام وروسته تر سجده سهوي مخکي یا تر سجده سهوي وروسته خو امام لا سلام نه وي ګرځولی راسي، نو دغه نفر به ولاړ سي او نور پاته لمونځ به پوره کړي[2].

د قرائت وروسته تکبیرونه ویل:

که د امام څخه تکبیرونه هېر سوه او قرائت ئې ووایه نو دی به تر قرائت وروسته تکبیرونه وائي یا به ئې په رکوع کي وایي[3].

لانه منفرد فیما یقضي بخلاف اللاحق لانه في الحکم کانه خلف الامام وان کان رایه موافقا لراي امامه بان کان امامه یری رای ابن مسعود ﷺ وهو کذلک بدا بالقراءة ثم بالتکبیرات) [بدائع الصنائع: اول ټوک – ۶۲۳ مخ]. (واذا سبق برکعة یبتدي في قضائها بالقراءة ثم یکبر لانه لو بدا التکبیر...) [حاشیة الطحطاوي علي مراقي الفلاح: دوهم ټوک – ۱۵۶ مخ].

(1) (ولو رفع الامام راسه بعد ما ادی بعض التکبیرات فانه یرفع راسه ویتابع الامام وتسقط عنه التکبیرات الباقیة) [هندیه: اول ټوک – ۱۵۱ مخ].

(2) (اذا ادرک الامام فی صلوة العید بعد ما تشهد الامام قبل ان یسلم او بعد ما سلم قبل ان یسجد للسهو او بعد ما سجد للسهو و لم یسلم الامام فانه یقوم و یقضی صلوة العید [هندیه: اول ټوک – ۱۵۱ مخ].

(3) (واذا نسي الامام تکبیرات العیدین حتی قرأ فانه یکبر بعد القراءة او في الرکوع مالم یرفع راسه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

كه د يو چا څخه د اختر د ورځي د سهار لمونځ قضا سو:

كه د يو چا څخه د اختر د ورځي د سهار لمونځ قضاء سو نو د اختر د لمانځه ترمخه ئې قضاء راوړلای سي البته كه ئې په كور كي وكړي نو ښه به وي تر څو نورو كسانو ته بدګوماني ورپيدا نه سي[1].

كه څوک اختری نكوي بيا به هم د اختر لمونځ كوي:

كوم څوک چي اختری نه كوي د هغه لپاره هم د اختر لمونځ سته ځكه چي د اختر لمونځ مستقل واجب دئ او اختری كول مستقل واجب دئ نو كه څوک د قدرت باوجود اختری نه كوي هغه سړی ګناه ګار دئ[2].

كه د يو چا څخه د اختر لمونځ تېر سو:

كه چيري د يو چا څخه د اختر لمونځ تېر سو نو په هغه ځای كي چي عيدګاه وه بل جماعت كول جائز نه دي بلكي بل ځای به په بل امام پسي د اختر لمونځ كوي[3].

د ښار په جامع مسجد كي لمونځ كول:

ښه كار دا دئ چي عيدګاه د ښار څخه ليري په صحراء كي وي

[هنديه: اول ټوک – ۱۵۲ مخ].

(1) احسن الفتاوی: څلرم ټوک – ۱۳۰ مخ.

(2) (قلت في هذه الاثار دلالة على ان المراد ... صلوة العيد يوم النحر فدل علي وجوبها) [اعلاء السنن: اتم ټوک – ۱۰۴ مخ]. وايضا من كان له سعة ولم يضح فلا يقربن مصلانا .... اقول احتج به لابي حنيفة علي قوله لوجوب الاضحية [اعلاء السنن: اووه لسم ټوک – ۲۱۲ مخ].

(3) (فاذا فاتت مع امام وامكنه ان يذهب الي امام اخر فانه يذهب اليه لانه يجوز تعدادها في مصر واحد في موضعين واكثر اتفاقا) [البحر الرائق: دوهم ټوک – ۲۸۳ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چي د اختر په لمانځه کي ګڼه ګوڼه ډېره وي خو د کلي او ښار په جامع مسجد کي هم د اخترو لمنځونه کول جائز دي[1].

تکبيرات په زوره ويل کيږي او که په کراره؟

په کوچني اختر کي چي کله سړی و عيدګاه ته ځي نو تکبيرات کرار ويل مستحب دي او په لوی اختر کي تکبيرات په لوړ اواز سره ويل مستحب دي[2].

د اختر د لمانځه مخکي نفل کول:

په کوچني او لوی اختر کي د اختر د لمانځه ترمخه نفل په کور او عيدګاه کي نه سي کېدلای او تر لمانځه وروسته په مصلی يعني عيدګاه کي نه سي کيدلای مګر تر لمانځه وروسته په کور کي بيا نفل کېدلای سي[3].

ايا د اختر په لمانځه کي سجده سهوه سته؟

زموږ مشائخو فرمايلي دي چي په اخترونو او جمعه کي سجده سهوه نسته تر څو خلګ په فتنه او اشتباه کي مبتلا نه سي[4].

---

(1) (والخروج اليها اي الجبانة لصلوة العيد سنة وان وسعهم المسجد الجامع الخ) [درمختار: دوهم ټوک – ۱۶۹ مخ].

(2) (ولايكبر في طريق المصلى عند ابي حنيفة يعني جهرا اما سرا فمستحب وهذا في عيد الفطر الخ ويتوجه الى المصلى وهو يكبر يعني جهرا) [الجوهرة النيرة: اول ټوک – ۱۱۳ مخ].

(3) (ولايتنفل قبلها مطلقا الخ وكذا لايتنفل بعدها في مصلاها وان تنفل بعدها في البيت جاز) [درمختار: دوهم ټوک – ۱۷۰ مخ].

(4) (الا مشائخنا قالوا لايسجد للسهو في العيدين والجمعة لئلا يقع الناس في الفتنة) [هنديه: اول ټوک – ۱۲۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختر د لمانځه لپاره اذان كول:

د اخترونو لپاره اذان كول د سنت خلاف دئ[1].

د اختر د لمانځه وروسته دعاء كول:

د اختر تر لمانځه وروسته دعا كول د امت د كبارو علماوو تعامل راغلی دئ ځكه نو په دې كي شرعاً هيڅ قباحت نسته بلكي دعا غوښتل مستحب دي[2].

د جمعې او اختر لمونځ كه په يوه ورځ سي:

د جمعې او اختر د دواړو لمنځونو جلا جلا اداء كول لازم دي، نو د اختر د لمانځه په اداكولو د جمعې لمونځ نه ساقطېږي، او دا چي په عوامو كي مشهوره ده چي كه د جمعې او اختر لمونځ په يوه ورځ سو نو د اختر د لمانځه په كولو سره د جمعې لمونځ ساقطېږي غلطه خبره ده شرعاً هيڅ حيثيت نه لري[3].

كه په ښار كي دوې يا درې عيدګاوي وي:

كه چيري په يوه ښار كي دوې يا درې عيدګاوي وي نو په ټولو كي د اختر لمونځ پروا نه لري[4].

---

(1) (لايسن لغيرها كعيد) [درمختار: اول ټوک – ۲۸۵ مخ].

(2) (لما قال الله تبارک وتعالی واذا سالک عبادي عني فاني قريب اجيب دعوة الداع اذا دعان) [سورة البقره] [فتاوی حقانيه: دريم ټوک – ۳۹٦ مخ، كذا في امدادالاحكام: اول ټوک – ۷۴۲ مخ].

(3) (اما مذهبنا فلزوم كل واحد منهما) [ردالمحتار: دوهم ټوک – ١٦٦ مخ].

(4) (وتؤدي بمصر واحد بمواضع كثيرة اتفاقا) [درمختار: دوهم ټوک – ١٧٦ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوچني او لوی اختر لمونځ تر څه وخته ځنډېدلای سي؟

د کوچني اختر لمونځ د شرعي مجبورۍ په خاطر لکه باران او نور... تر دوو ورځو پوري کېدلای سي او د لوی اختر لمونځ د شرعي عذر په خاطر تر درو ورځو پوري کېدلای سي خو دا ضروري ده چي دواړه لمنځونه تر زوال پوري اداء کېدلای سي او تر زوال وروسته که په عذر سره قضاء سوي وي او که بې له عذره نه سي اداء کېدلای(1).

د اختر لمانځه ته د ښځو تلل:

د اختر د لمانځه لپاره و عیدګاه ته د ښځو تلل مکروه دي که ئې په تللو کښې فتنه وه(2).

د اختر لمونځ ژر کول او که په ځنډ سره؟

د لوی اختر لمونځ ژر کول مستحب دي تر څو اختری هم ژر وسي او د کوچني اختر لمونځ په ځنډ سره کول ښه دي تر څو سرسایه ادا سي(3)

---

(1) (ولو زالت الشمس يوم الفطر قبل ان يصلي صلوة العيد سقطت صلوة العيد ولايصلي من الغد الا اذا تركوا بعذر فيصلي عن الغد قبل الزوال وان زالت الشمس من الغد سقطت صلوة العيد سواء تركوها بعذر او بغير عذر، وفي عيد الاضحى اذا لم يصل من الغد حتى زالت الشمس يصلي بعد الغد قبل الزوال فاذا زالت الشمس في آخر ايام النحر ولم يصل سقطت سواء كان بعذر او بغير عذر غير ان التاخير اذا كان بعذر لا يلحقهم الاساءة وان كان بغير عذر فقد اساؤا) [خلاصة الفتاوى: اول ټوک – ۲۱۴ مخ، كذا في الهندية: اول ټوک ۱۵۱ مخ، كذا في الجوهرة النيرة: اول ټوک – ۱۱۳ مخ].

(2) (ويكره حضورهن الجماعة ولو لجمعة ووعظ مطلقا ولو عجوزا ليلا علي المذهب المفتى به لفساد الزمان) [درمختار: اول ټوک – ۵٦٦ مخ].

(3) (ويندب تعجيل الاضحى لتعجيل الاضاحي وتاخير الفطر ليؤدي الفطر كما في البحر) [رد

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختر د لمانځه وروسته روغبړ كول:

د اختر تر لمانځه وروسته روغبړونه لازم بلل په شريعت كي كوم ثبوت نه لري[1].

د اختر لمونځ د تېرېدلو وروسته په جماعت كول:

كه چيري د يوه نفر يا درو څلورو كسانو څخه د اختر لمونځ تېر سو نو هغوی دي يوازي په جماعت لمونځ نه كوي بلكي په خپل كور كي دي دوه يا څلور ركعته نفل وكړي[2].

د اختر او جنازې لمونځ كه يو ځای سي:

كه چيري د اختر د لمانځه وخت وو او جنازه هم وه نو اول دي د اختر لمونځ وسي بيا دي د جنازې لمونځ وسي بيا دي خطبه وويل سي[3].

د اختر او لمر ترندي لمونځ كه يو ځای سي:

كه چيري د اختر په ورځ د كسوف (لمرترندي) لمونځ يو ځای

المحتار: دوهم ټوک – ۱۷۱ مخ].

(1) (نقل في تبيين المحارم عن الملتقط انه تكره المصافحة بعد اداء الصلاة بكل حال لان الصحابة ما صافحوا بعد اداء الصلاة ولانها من سنن الروافض الخ). [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۸۱ مخ].

(2) (وقال ابوحنيفة رحمه الله تعالي ان شاء صلي وان شاء لم يصل فان شاء صلى اربعا وان شاء ركعتين) [اعلاء السنن: اتم ټوک – ۱۴۸ مخ].

(3) (ويصلي المغرب ثم الجنازة ... و تقدم صلاة العيد ثم هي علي الخطبة) [درمنتقى في شرح الملتقى على هامش مجمع الانهر: اول ټوک – ۲۷۷ مخ]. (وتقدم صلاتها على صلاة الجنازة اذا اجتمعا لانه واجب عينا والجنازة كفاية وتقدم صلاة الجنازة على الخطبة : اي خطبةالعيد وذلك لفرضيتها وسنية الخطبة) [رد المحتار: دوهم ټوک – ۱٦۷ مخ، كذا في الهندية: اول ټوک – ۱۵۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

سي که د اختر د لمانځه د قضاء کېدو بېره نه وه نو کسوف لمونځ ترمخه کېږي[1].

په هديره کي لمونځ کول:

په هديره کي مطلقاً د لمانځه کولو څخه منع راغلې ده که د اختر لمونځ وي او که نور[2].

د اختر په لمانځه کي د تکبير ويلو پر وخت لاسونه پورته کول:

که يو څوک د اختر په لمانځه کي د تکبير ويلو په وخت کي لاسونه پورته نه کړي نو لمونځ ئې صحيح دئ خو لاس پورته کېدل سنت دي او د سنتو ثواب نه ورکول کېږي خو آئنده به داسي نه کوي[3].

که څوک په عيدګاه کي لمونځ اداء نکړي نو:

په عيدګاه کښي لمونځ سنت مؤکده متوارثه دئ نبي کريم ﷺ همېشه د اختر لمونځ په عيدګاه کي اداء کاوه صرف يو وار ئې د باران د وجهي په مسجد کي اداء کړی دئ او د اختر د لمانځه لپاره تلل سنت دي که څوک دغه سنت پرېږدي نو دغه سړی د عتاب

---

(1) (وتقدم صلوة الكسوف على صلوة العيد والمكتوبة ان امن الفوت) [فقه اسلامی: دوهم ټوک – ۱۴۳۷ مخ].

(2) (عن ابی سعيد الخدری رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ الارض كلها مسجد الا المقبرة والحمام) [جامع الترمذي: اول ټوک – ۱۸۱ مخ].

(3) (عن بكر بن سوادة ان عمر بن الخطاب رضي الله عنه كان يرفع يديه مع كل تكبيرة فى الجنازة والعيدين) [السنن الكبرى للبيهقى: دريم ټوک – ۴۱۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستحق دئ[1].

که په هديره کي عليحده د لمانځه لپاره ځاى جوړ سوى وي:

که په هديره کي عليحده د اختر د لمانځه لپاره ځاى جوړ سوى وي نو په هغه ځاى کي بيا لمونځ کول پروا نه لري[2].

د اختر په لمانځه کي کوم سورتونه ويل سنت دي؟

د اختر په لمانځه کي مستحب دا دئ چي په اول رکعت کي سورة الاعلى ووايي او په دوهم رکعت کي سورة الغاشيه ووايي[3].

ايا پر ښځو د اختر لمونځ واجب دى؟

پر ښځو باندي د اختر لمونځ واجب نه دئ او که ئې هم وکړي نو لمونځ ئې نفل دئ[4].

ښځي د اختر لمونځ په جماعت نسي کولاى:

يوازي ښځي د اختر لمونځ په جماعت سره نه سي ادا کولاى[5].

---

(1) (کان ﷺ يصلي العيدين في المصلى الخ ولم يصل العيد بمسجده الا مرة واحدة اصابهم مطر فصلى بهم العيد في المسجد) [زاد المعاد: اول ټوک – 315 مخ د فتاوى رحيميه: ۵ – ٦ ټوکونه – ۱۸۵ مخ په حواله].

(2) (وکذا تکره في اماکن کفوق کعبة وفى طريق ومزبلة ومجزرة ومقبرة الخ ولاباس بالصلاة فيها اذا کان فيها موضع اعد للصلاة وليس فيه قبر ولانجاسة کما في الخانية)
[درمختار مع رد المحتار: اول ټوک – ۳۷۹ – ۳۸۰ مخونه].

(3) (وندب ان تکون سورة الاعلى تماما... وندب ان تکون سورة الغاشية) [فقه اسلامي: دوهم ټوک – ۱۳۹٦ مخ].

(4) (وشرائطها کشرائط الجمعة وجوبا واداء) [مجمع الانهر: اول ټوک – ۲۵۴ مخ]. (وشرط وجوبها ستة الاقامة بمصر والذکورة (ملتقى الابحر) فلاتجب على المراة) [مجمع الانهر: اول ټوک – ۲۵۰ مخ].

(5) (والسادس الجماعة واقلها ثلاثة رجال (قوله ثلاثة رجال) واحترز بالرجال عن النساء والصبيان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خطبې احکام

د خطبې اورېدل واجب دي:

د خطبې اورېدل واجب دي او که څوک ئې واجب نه بولي او ولاړېږي نو ښه کار نه دئ بلکي ګناهګار دئ[1].

خطبې به په عربي ژبه وي:

د اختر خطبې به خامخا په عربي ژبه وي د خطبې وروسته به نه احکام بيانوي او نه به د خطبې ترجمه کوي بلکي ضروري مسائل او احکام به د خطبې ترمخه بيانوي[2].

د خطبې تر مخه اذان نسته:

په اختر کي د خطبې تر مخه اذان نسته[3].

د خطبې په دوران کي بايد هيڅ ونسي:

د اختر د خطبې په دوران کي خلګ بايد چپه خوله وي، په ډېر

فان الجمعة لاتصح بهن وحدهن لعدم صلاحيتهن للامامة فيها بحال بحر عن المحيط) [درمختار مع ردالمحتار: اول ټوک – ۱۵۱ مخ]. (تجب صلاتهما في الاصح على من تجب عليه الجمعة بشرائطها المتقدمة سوى الخطبة فانها سنة بعدها) [درمختار: اول ټوک – ۱۶۶ مخ].

(1) (وكل ماحرم في الصلوة حرم فيها اي فى الخطبة فيحرم اكل وشرب وكلام ... بل يجب عليه ان يستمع ويسكت ... وكذا يجب الاستماع لسائر الخطب كخطبة نكاح وخطبة عيد وختم علي المعتمد) [درمختار: دوهم ټوک – ۱۵۹ مخ].

(2) (لان النبي ﷺ واصحابه قد خطبوا دائما بالعربية ولم ينقل عن احد منهم انهم خطبوا خطبة ولو خطبة غير الجمعة بغير العربية) [مجموعه رسائل اللكنوي: څلرم ټوک – ۴۳ مخ، رساله آکام النفائس].

(3) (عن جابر رضي الله عنه قال : صلى بنا رسول الله ﷺ في عيد قبل الخطبة بغير اذان ولااقامة) [سنن النسائي: اول ټوک ۲۳۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادب سره خطبه واوري په دې وخت کې د هر ډول کار کولو څخه منع راغلې ده(1).

خطبه په ولاړه ويل سنت ده:

د اختر په لمانځه کي خطبه په ولاړه ويل سنت دي شرط نه دئ نو که چا په ناستي وويل هم روا ده(2).

مستحب دا دی چي لمونځ او خطبه يو امام ووايي:

مستحب کار دا دئ چي کوم امام لمونځ ورکړي هغه دي خطبه هم ووايي او که يو چا لمونځ ورکړی او بل چا خطبه وويل هم روا دی(3).

د خطبو په منځ کي ناسته پرېښودل مکروه ده:

د اختر د دوو خطبو په مابين کي ناسته پرېښول مکروه او بد کار دئ(4).

---

(1) (اذا خرج الامام فلا صلوة ولاکلام ... والصواب انه يصلي على النبي ﷺ عند سماع اسمه في نفسه ولايجب تشميت ولارد سلام به يفتي وكذا يجب الاستماع لسائر الخطب كخطبة نكاح وخطبة عيد وختم على المعتمد) [درمختار: دوهم ټوک – ۱۵۹ مخ، كذا فى مجموعة رسائل اللكنوى: ثلرم ټوک – ۱۴۲ مخ].

(2) (ومنها ان يخطب قائماً هو سنة فليس بشرط حتى لوخطب قاعدا يجوز عندنا) [بدائع الصنائع: اول ټوک – ۵۹۲ مخ].

(3) (لاينبغي ان يصلي غير الخطيب لانهما كشئ واحد فان فعل بان خطب صبي باذن السلطان وصلى بالغ جاز هو المختار) [درمختار: دوهم ټوک – ۱۴۷ مخ].

(4) (والاصح انه يكون مسيئا بترک الجلسة بين الخطبتين كذا في القنية) [هنديه: اول ټوک – ۱۴۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خطبو په دوران کي لکړه یا توره په لاس کي نیول:

د خطبو په دوران کي امام که لکړه وي او که توره هم په راسته لاس کي نیولای سي او هم په چپه لاس کي، او که ئې خطبه په لاس کي وه نو بیا دي لکړه یا توره په چپه لاس کي ونیسي(1).

مقتدیان به د خطبې په دوران کي تکبیرونه په زړه کي وایي:

امام چي د خطبې په دوران کي تکبیرونه وایي نو مقتدیان به هم هغه تکبیرونه وایي خو په زړه کي به ئې وایي نه په زوره آواز سره(2).

که امام خطبې پرېږدي:

که یو امام اصلاً خطبې پرېښولي لمونځ ئې صحیح دی مګر د خطبې په پرېښولو سره ګناه ګار دئ(3).

د خطبې په آخر کي د دعاء د ویلو پر وخت باید لاسونه پورته نسي:

د اختر په خطبو کي ځیني خلګ او ګاهي وخت ټول خلګ د دوهمي خطبې په پای کي (چه خطبه لا ختمه سوې نه وي) امام دعاء کوي نو مقتدیان لاسونه پورته کړي او آمین وایي دا صحیح کار نه دئ او ممنوع دئ(4).

---

(1) (وفي الحاوي القدسي اذا فرغ المؤذن قام الامام والسيف في يساره وهو متكئ عليه) [البحرالرائق: دوهم ټوک – ۱۴۸ مخ، كذا في مراقي الفلاح: دوهم ټوک – ۱۲۹ مخ].

(2) (واذا كبر الامام بالخطبة يكبر القوم معه واذا صلى علي النبي ﷺ يصلي الناس في انفسهم امتثالا للامر وسنة الانصات كذا في التتارخانية) [هنديه: اول ټوک – ۱۵۱ مخ].

(3) (ولوترک الخطبة في صلاة العيد تجوز صلاة العيد وفي الولوالجية لكن يكره تركها وفي المختار اساء) [تاتاخارنية: دوهم ټوک – ۶۹ مخ].

(4) (ومايفعله المؤذنون حال الخطبة من الصلوة علي النبي ﷺ والترضي من الصحابة والد عاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خطبو په دوران کي چنده کول:

د اختر د خطبو په دوران کي چنده کول جائز نه دي تر خطبې وروسته ئې کولای سي او که د يو چا سفارش امام کوي نو دا کار هم تر خطبې وروسته کېدلای سي نه د خطبې په دوران کي(1).

په لمانځه کي اوږدوالی او په خطبه کي لنډوالی ښه دی:

په لمانځه کښي طوالت (اوږدوالی) ښه دئ او په خطبه کي قصر (لنډوالی) ښه دئ(2).

د خطبې د شروع تر مخه تکبيرونه ويل:

په دواړو اخترونو کي به امام پر منبر باندي د خطبې تر مخه مسلسل نهه واره تکبير تشريق وايي او د دې په مابين کي به هيڅ نه وايي بې له تکبير تشريق بيا به خطبه وايي او په دوهمه خطبه کي به اول اووه واره تکبير تشريق مسلسل وايي(3).

خطبې بېله تکبيرونو ويل:

که يو امام خطبې بې له تکبيراتو وويلې نو صحيح دي ځکه

للسلطان بالنصر ينبغي ان يكون مكروها اتفاقا) [حاشية الطحطاوي علي مراقي الفلاح: دوهم ټوک – ١٢٩ مخ].

(1) (وكل ما حرم في الصلاة حرم فيها اي في الخطبة) [درمختار: دوهم ټوک – ١٥٩ مخ].

(2) (فقال انى سمعت رسول الله ﷺ يقول ان طول صلوة الرجل وقصر خطبته مئنة من فقهه فاطيلوا الصلوة واقصروا الخطبة وان من البيان سحراً) [مسلم: اول ټوک – ٢٨٦ مخ].

(3) (٦٢١٨): عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة قال: السنة في تكبير يوم الاضحى والفطر على المنبر قبل الخطبة ان يبتدي الامام قبل الخطبة وهو قائم علي المنبر بتسع تكبيرات تترى لايفصل بينها بكلام ثم يخطب ثم يجلس جلسة ثم يقوم في الخطبة الثانية فيفتتحها بسبع تكبيرات تترى لايفصل بينها بكلام ثم يخطب) [السنن الكبرى للبيهقى: دريم ټوک – ٤٢١ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

تکبیرونه ویل د خطبې په دوران کي مستحب دي[1].

ایا د اختر د لمانځه د مخه خطبه ویل د لمانځه وروسته راګرځول غواړي؟

که یو امام د اختر تر لمانځه د مخه خطبه وو ایي نو غلط کار دئ او تر لمانځه وروسته بیا د خطبې اعاده (راګرځول) نسته[2].

خطبې دوې دي:

د کوچني اختر او لوی اختر دوې خطبې دي، دواړي سنت دي او تر لمانځه وروسته دي او امام به د دواړو خطبو په مابین کي ناسته کوي[3].

د خطبې وروسته دعاء کول:

د اختر په لمانځه کي تر خطبې وروسته دعا کول ښه دي[4].

---

(1) (ویستحب ان یستفتح الاولی بتسع تکبیرات تترى والثانیة بسبع) [البحر الرائق: دوهم ټوک – ۲۸۳ مخ].

(2) (وان خطب قبل الصلوة اجزأ مع الاساءة ولاتعاد بعد الصلوة) [الجوهرة النیرة: اول ټوک – ۱۱۳ مخ].

(3) (ویخطب بعد الصلوة خطبتین.... والخطبة لیست بواجبة لان الصلوة تتقدم علیها وهي سنة فان ترکها کان مسیئا الخ) [الجوهرة النیرة: اول ټوک – ۱۱۳ مخ].

(4) کفایت المفتي: ۳ – ۴ ټوکونه – ۳۳ مخ، کذا فی خیرالفتاوی: دریم ټوک – ۱۲۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم فصل

د اختري فضائل او احکام

په آيتونو سره د اختري اثبات:

اختری په اسلام کي یو عظیم عبادت دئ د هغه اندازه د دې څخه کېدلای سي چي الله تعالی اختری او د هغه متعلقات، اهمیت، حکمت او فلسفه په مختلفو امتونو کي پر جلاجلا صورتو او شکلو باندي بیان کړې ده او د ابراهیمي ملت لپاره ئې دغه اختری دیني شعار ګرځولی دئ. الله تعالی فرمائي:

اول آیت: وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا لِّيَذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنۢ بَهِيمَةِ ٱلْأَنْعَٰمِ ۗ [الحج: ۳۴]

ترجمه: او موږ د هر امت لپاره اختری مقرر کړی دئ تر څو یاد کړي د الله ﷻ نوم پر ذبح باندي دالله له طرفه پر ورکړل سوو حیواناتو.

او دلته د منسکا څخه مقصد ذبح کول یعني اختری کول دي او د اختري د فایدو په باره کي الله تعالی فرمائي:

دوهم آیت: لَن يَنَالَ ٱللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلَٰكِن يَنَالُهُ ٱلتَّقْوَىٰ مِنكُمْ [الحج: ۳۷]

ترجمه: الله تعالی ته د اختري غوښي او د اختري ويني نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېږي مګر و هغه ته ستاسي تقوی رسېږي.
او بل ځای الله تعالی فرمائي:

دریم آیت: فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنْحَرْ ۝٢ [الکوثر: ۲]

ترجمه: نو ته د خپل رب لپاره لمونځ وکړه او اختری وکړه.

په احادیثو سره د اختري اثبات:

اول حدیث: عبدالله بن عمر ﷺ فرمایي چي نبي کریم ﷺ لس کاله په مدینه منوره کي واوسېدی او اختری ئې کوی[1].

دوهم حدیث: حضرت انس بن مالک ﷺ فرمایي چي: یو وار نبي کریم ﷺ په مدینه منوره کي غنم رنګه دوه مږ پسونه اختریان کړل[2].

دریم حدیث: نبي کریم ﷺ د ازواج مطهرات له طرفه د غوایي اختری وکړی[3].

څلورم حدیث: نبي کریم ﷺ وفرمایل چي کوم څوک د استطاعت باوجود اختری ونه کړی هغه دي زموږ وعیدګاه ته نږدې نه راځي[4].

---

(1) (عن ابن عمر ﷺ قال اقام رسول الله ﷺ بالمدینة عشر سنین یضحي) [الترمذي: اول ټوک – ۴۰۹ مخ].

(2) عن انس ﷺ قال ضحی النبي ﷺ بکبشین املحین الخ) [بخاري شریف: دوهم ټوک – ۸۳۴ مخ].

(3) (قالوا ضحی رسول الله ﷺ عن ازواجه بالبقر) [بخاري شریف: دوهم ټوک – ۸۳۲ مخ].

(4) (عن ابي هریرة ﷺ ان رسول الله ﷺ قال من کان له سعة ولم یضح فلا یقربن مصلانا) [ابن ماجه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم حدیث: د نبي کریم ﷺ څخه صحابهٔ کرامو وپوښتل چي دغه اختریان څه شي دي؟ ده مبارک وفرمایل چي ستاسي د پلار ابراهیم ﵇ سنت دئ او د اختري د هر وړښته په بدله کي ستاسي لپاره نېکي ده[1].

شپږم حدیث: ام المؤمنین حضرت عائشه صدیقه ﵂ فرمائي چي نبي کریم ﷺ وفرمایل چي: د لوی اختر په ورځ و الله تعالی ته د ابن آدم یو عمل لا تر اختري محبوب نه دئ د قیامت په ورځ هغه نفر د اختري ښکرونه، نوکان او وړښتان راوړي (یعني د هغه اعمال حسنه زیاتېږي) د هغه د ویني څاڅکی پر مځکه باندي د لوېدلو تر مخه والله تعالی ته قبلېږي نو په طیب نفس (د زړه په خوشحالي) اختری کوئ[2].

د ابراهیم ﵇ په قصه سره د اختري اثبات:

د اختري ابتداء: حضرت ابراهیم ﵇ په خوب کي لیدلي وه چي زه خپل زوی حلالوم، د نبیانو خوب رښتیا وي او د الله له طرفه څخه

---

۲۲٦ مخ].

(1) (عن زید بن ارقم ﵁ قال قال اصحاب رسول الله ﷺ یارسول الله! ماهذه الاضاحي؟ قال سنة ابیکم ابراهیم صلوات الله ﵇ قالوا فما لنا فیها یارسول الله! قال بکل شعرة من الصوف حسنة قالوا فالصوف یارسول الله ! قال بکل شعرة من الصوف حسنة) [الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۵۴ مخ].

(2) (عن عائشة ﵂ ان النبي ﷺ قال ما عمل ابن آدم یوم النحر عملا احب الی الله عزوجل من هراقة دم وانه لیاتي یوم القیمة بقرونها واظلافها واشعارها وان الدم لیقع عن الله عزوجل بمکان قبل ان یقع الارض فطیبوا بها نفسا) [ابن ماجه: ۲۲٦ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي او داسي خبره د الله تعالي له طرفه څخه د حکم کولو سره برابره منل کېږي ځکه نو هغه و خپل زوی ته وویل چي ما دا ډول خوب لیدلی دئ ستا څه رایه ده؟ زوی جواب ورکوي: ... يَـٰٓأَبَتِ ٱفۡعَلۡ مَا تُؤۡمَرُۖ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّـٰبِرِينَ ﴿١٠٢﴾ [صافات: ۱۰۲].

ترجمه: اې پلاره! تا ته چه کوم حکم سوی دئ په هغه عمل وکړه ته به انشاء الله ما د صبر کوونکو څخه پیدا کړې.

نو حضرت ابراهیم علیه السلام خپل زوی اسمعیل علیه السلام د مکې مکرمې څخه بوتلی او منی ته ولاړی د حلالیدلو لپاره ئې یوه چاړه هم ورسره واخیسته (منی د مکې معظمې څخه درې میله لیري ده د دوو غرو په مابین کي یو اوږد میدان دئ) چي کله منی ته داخلېدی نو شیطان د هغه د زوی د خطا ایستلو کوښښ وکړ، حضرت ابراهیم علیه السلام ته چي کله معلومه سوه نو الله اکبر ئې ووایه شیطان ئې په اوو ډبرو وویشتی چي د دې وجهي څخه په مځکه ننوتی، پلار او زوی چي دواړه مخ ته روان سوه نو مځکي شیطان ایله کړی یو څه لیري ولاړی بیا شیطان د هغه د زوی اسماعیل علیه السلام د خطا ایستلو کوښښ وکړ، بیا حضرت ابراهیم علیه السلام الله اکبر ووایه او په اوو ډبرو ئې وویشتی هغه بیا په مځکه ننوتی دوی دواړه بیا مخ ته روان سول مځکي بیا هغه پرېښودی او د خطا ایستلو کوښښ ئې شروع کړ، حضرت ابراهیم علیه السلام بیا الله اکبر ووایه په اوو ډبرو ئې وویشتی هغه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مځکه ننوتی او تر دې وروسته مخ ته ولاړل، حضرت ابراهیم علیه السلام خپل زوی پړمخي پر مځکه پرې ایستی حلال کړی ئې لا نه وو چه د الله تعالی له طرفه اواز راغلی وَنَـٰدَيۡنَـٰهُ أَن يَـٰٓإِبۡرَٰهِيمُ ﴿١٠٤﴾ قَدۡ صَدَّقۡتَ ٱلرُّءۡيَآ [صافات: ۱۰۵-۱۰۴].

ترجمه: او موږ هغه ته اواز وکړ داسي چه اې ابراهیمه! تا خپل خوب رښتیا کړی بیا الله تعالی یو پسه راولیږی چه ابراهیم علیه السلام د خپل زوی له طرفه حلال کړی لکه څنګه چه الله تعالی فرمایي: وَفَدَيۡنَـٰهُ بِذِبۡحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾ [صافات: ۱۰۷].

د تفصیل لپاره وګورئ د تفسیر کتابونه روح المعاني او نور... حلال خو ئې پسه کړ، مګر ثواب د زوی د حلالیدو ورکول سو، ځکه چي پلار او زوی دواړه د دغه کار و کولو ته دزړه له کومي تیار سوي وه د کوم کار چه د الله تعالی له طرفه حکم سوی وو، پلار زوی پړمخي پرې ایستی او زوی د حلالیدلو لپاره په خوشحالۍ پرېوتی، دواړو هیڅ کمي نه راوستله الله تعالی ته نیت معتبر دئ دواړه په خپل نیت کي رښتیا ګویه وه، لکه الله تعالی چي فرمایي: فَلَمَّآ أَسۡلَمَا وَتَلَّهُۥ لِلۡجَبِينِ ﴿١٠٣﴾ [صافات: ۱۰۳]

دا واقعه د اختري ابتداء وه او د حج په وخت کي چه کمي ډبري

(c) ketabton.com: The Digital Library

غورځول کېږي د هغو ابتداء هم د دغي واقعې څخه وسوه په هغو درو ځايو کي ډبري غورځوي چيري چه شيطان ننوتلی وو اوس د دغه ځای د نښاني کېدلو لپاره د ډبرو مينارونه جوړ سويدي تر دې وروسته د الله تعالی د رضا لپاره د حيواناتو قربانول په عبادت کي شمار سوه او د نبي کريم ﷺ د امت لپاره هم اختری روا سو، پر هر قدرتمند سړي اختری واجب دئ او که د چا دومره طاقت او وس نه وي او بيا هم اختری وکړي نو هغه هم د ډېر غټ ثواب حقدار دئ(1).

د اختري کولو فضيلت:

اول حديث: [عن عائشة رضي الله عنها ان رسول الله ﷺ قال ما عمل آدمي من عمل يوم النحر احب الي الله من اهراق الدم انه لياتي يوم القيامة بقرونها واشعارها واظلافها وان الدم ليقع من الله بمكان قبل ان يقع بالارض فطيبوا بها نفسا(2)].

ترجمه: د حضرت عائشې صديقې رضي الله عنها څخه روايت دئ چه رسول الله ﷺ وفرمايل: د لوی اختر (پر لسم تاريخ) بنده کار و خدای تعالی ته د اختري تر وينو تويولو څخه زيات بل خوښ او محبوب کار نسته او د قيامت په ورځ اختری کوونکی خپل د حيوان وربښتان، ښکرونه او نوکان راوړي (دا شيان د ډېر غټ ثواب ذريعه جوړېږي) او وئې فرمايل چي د اختري وينه پر مځکه د تويېدلو څخه تر مخه و الله تعالی ته مقبوله ګرځي ځکه نو تاسي په خوشحالۍ

---

(1) معارف القرآن: اووم ټوک – ۴۶۰ مخ.
(2) الترمذي: اول ټوک – ۴۰۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره اختری وکړئ.

دوهم حدیث: **[عن ابن عباس ﵄ قال قال رسول الله ﷺ في يوم اضحي ما عمل ادمي في هذا اليوم افضل من دم يهراق الا ان يكون رحما توصل]**(1).

ترجمه: حضرت ابن عباس ﵄ وفرمایل چي: رسول الله ﷺ د لوی اختر په ورځ وفرمایل چي نن ورځ يو سړي تر اختري کولو بل ښه کار نه دئ کړی مګر چه صله رحمي وکړي (دا خبره دي د یاد وړ وي چي صله رحمي د نفلي اختري پر ځای خو درېدلای سي مګر د واجب اختري پر ځای نه سي درېدلای).

د اختري د اول څاڅکي د توئېدلو سره سم د ټولو کوچني ګناهو نو معافي:

اول حدیث: **[وعن علي ﵁ ان رسول الله ﷺ قال يا فاطمة قومي فاشهدي اضحيتک فان لک باول قطرة تقطر من دمها مغفرة لكل ذنب اما انه يجاء بلحمها ودمها توضع في ميزانک سبعين ضعفا قال ابوسعيد يارسول الله هذا لال محمد خاصة فانهم اهل لما خصوا به من الخير وللمسلمين عامة؟ قال لال محمد خاصة وللمسلمين عامة]**(2).

ترجمه: د حضرت علی ﵁ څخه روایت دئ چي نبي کریم ﷺ ارشاد وفرمایه! اې فاطمې ولاړه سه او پر خپل اختري حاضره سه ځکه د هغه د ويني څخه چه څنګه اول څاڅکی توی سي ستا ټول ګناهونه معافېږي او هغه حیوان به (د قیامت په ورځ) د خپلي ويني

---

(1) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۵۴ مخ.

(2) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۵۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او غوښي سره راوړل سي او بیا به هغه اویا (۷۰) چنده دروند کړل سي ستا په ترازو کي ایښودل کېږي، حضرت ابو سعید ﷺ (چه کله دغه غټ فضیلت واورېدی) سوال ئې وکړ، چي یا رسول الله! دغه (غټ فضیلت یوازي) د آل محمد ﷺ سره خاص دئ ځکه چه رښتیا هم هغوی د دغه ښه کار ډېر حقدار دی یا د ټولو مسلمانانو لپاره عام دئ؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل: (دغه غټ فضیلت) د آل محمد لپاره خاص دئ او د ټولو مسلمانانو لپاره عام دئ (یعني تر اختري وروسته هر مسلمان د دغه فضیلت وړ دئ).

لاندي ضروري فضیلتونه معلوم سوه:

- د اختري د حیوان د اول څاڅکي د توئېدلو سره سم دستي د اختري کوونکي بخشش کېږي.
- د قیامت په ورځ د اختري حیوان د ویني او غوښي سره به راوړل سي او بیا به اویا چنده دروند کړه سي په ترازو کي ایښودل کېږي. ځکه نو په ډېره خوشحالي او پراخ زړه اختری کول په کار دي که واجب نه وي بیا هم د دغو فضیلتونو د حاصلولو لپاره اختری کول په کار دئ.

د لوی اختر په ورځ پر اختري باندي پیسې خرڅول ښه کار دئ:

اول حدیث: [عن ابن عباس ﷺ قال قال رسول الله ﷺ ما انفقت الورق في شئ احب الي الله من نحر ینحر في یوم عید](1).

---

(1) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۵۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه: د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دئ چه نبي كريم ﷺ وفرمايل: د اختر په ورځ د اختري (د رانيولو) لپاره پيسې خرڅول و خداى پاک ته پر نورو شيانو تر خرڅولو افضل او ښه دئ.

د اختري د هر وربښته په بدله كي يوه نېكي:

اول حديث: **[عن زيد بن ارقم رضي الله عنه قال قال اصحاب رسول الله ﷺ يارسول الله ماهذه الاضاحي؟ قال سنة ابيكم ابراهيم صلوات الله عليه وسلم قالوا فما لنا فيها يارسول الله؟ قال بكل شعرة من الصوف حسنة قالوا فالصوف؟ قال بكل شعرة من الصوف حسنة]**(1).

ترجمه: حضرت زيد بن ارقم رضي الله عنه فرمائي چي اصحابو عرض وکړ: يا رسول الله؟ دغه اختري څه شي دئ؟ رسول الله ﷺ وفرمايل: دا ستاسي د پلار ابراهيم عليه السلام سنت دئ. دوى عرض وکړ: يا رسول الله! په دې كي زموږ كومه فايده ده؟ رسول الله ﷺ وفرمايل ستاسي فايده دا ده چي ستاسي د اختري د حيوان د هر وربښته په بدله كي يوه نېكي ده. هغوى بيا عرض وکړ: يا رسول الله! د كومو حيواناتو پر بدن چي وړى وي د هغه وړيو څه حكم دئ؟ (ايا پر هغه يو څه وركول كېږي) رسول الله ﷺ وويل د وړيو د هر وربښته په بدله كي هم يوه نېكي وركول كېږي.

تشريح: فكر وکړئ چه د دې څخه زيات بل كوم ثواب دئ چي په اختري كولو سره په زرونو او لكونو نېكياني پيدا سي د پسه او

---

(1) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک- ۱۵۴ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوزګړي پر بدن څونده بې حسابه وربښتان وي که څوک ئې د سهار څخه تر ماښامه حساب کړي نه سي ئې حسابولای نو فکر وکړئ زموږ د دوو زرو په مقابله کي څومره بې شماره نېکۍ سوې دغسي ثواب ته چه وکتل سي نو ښه اختری کول پکار دي، واجب خو دئ که طاقت وي نو نفلي ا ختری هم په کار دئ د دغو مبارکو ورځو تر تېرېدلو وروسته بیا دا ثواب چیري دئ او په داسي اساني سره بیا دا بې شماره نېکیاني چیري پیدا کېږي. که الله تعالی بیا دېر مال چا ته ورکړی وي نو که ئې د ځان لپاره اختری کوي د نورو مړه سوو قریبانو له طرفه دي ئې هم وکړي، مثلاً مور، پلار، وروراو نور... د دوی له طرفه په اختري کولو سره د دوی و روح ته څومره غټ ثواب ور رسېږي او څونده ښه کار به وي چي د محسن اعظم نبي کریم ﷺ او د هغه د اهل بیت له طرفه هم اختری وسي که نه نو خپل واجب اختری باید خامخا وسي که یو چا د اختري د واجب کېدو باوجود اختری ونه کړ، نو تر دې به بل بدنصیبه او محروم څوک وي او په حدیث کي دغسي سړی و عیدګاه ته دحا ضرېدلو څخه منع سوی دئ، چه څوک واجب اختری ونه کړي هغه دي عیدګاه ته نه راځي.

دوهم حدیث: [عن ابي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ من وجد سعة لان يضحي فلم يضح فلايحضر مصلانا][1].

(1) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۵۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه: د حضرت ابوهریره ﷺ څخه روایت دئ هغه فرمایي چي: محسن اعظم نبي کریم ﷺ وفرمایل چي کوم سړی د اختري کولو طاقت لري او بیا هم اختری ونه کړي (نو داسي سړی دي) زموږ و عیدګاه ته نه حاضریږي.

تشریح: کوم خلګ چه مالي وسعت او د اختري کولو د طاقت باوجود خپل واجب اختری نه اداکوي هغه دي سترګي خلاصي کړي او خپل د ایمان خبر دي واخلي اول خو دا تاوان کم دئ چي د اختري د نه کولو د دومره غټ ثواب څخه محروم سي او بیا پر دې نبي کریم ﷺ ناراضه سي او د عیدګاه څخه ئې منع کړي نو د داسي سړي ځای به چیري وي؟ عیدګاه او مسجدونه د الله تعالی خوښ ځایونه دي په دغه ځای کي چه کوم خلګ جمع کېږي پر هغوی د عفو او کرم باران اوري د دغه ځای د حاضرۍ څخه بد نصیبه منع کېدلای سي ځکه نو د بخل څخه کار مه اخلئ چا چه دغه مال درکړی دئ دا حکم هم د هغه دئ دا حکم پر ځای کړئ په دې کي سلامتي ده.

اختري ته ولي د ابراهیم ﷺ سنت ویل سویدي؟

نبي کریم ﷺ و اختري ته د ابراهیم ﷺ سنت ویلي دي حال دا چه کوم عمل چي ابراهیم ﷺ کړی وو هغه بل وو او د حیوان اختری کول بل عمل دئ د ابراهیم ﷺ عمل خو د هلک د حلالولو وو او په اختري کي خو حیوان حلالېدل وي او اختري کول د ابراهیم ﷺ سنت څنګه سو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه هغه وخت کېدلای سي چي موږ ته په اختري کولو کي دومره ثواب راکول سي څونه چي ابراهیم ﷺ ته د هلک په حلالېدلو کي ورکول سوی وو، د دواړو کارو آخري نتیجه یوه وه نو ځکه دواړو عملونو ته یو عمل وویل سو که څه هم عمل جلا جلا وو ګواکي نبي کریم ﷺ وفرمایل چي اې محمدي امته! تاسي ته د حیوان په حلالېدلو کي هغه ثواب درکول کېږي کوم چي ابراهیم ﷺ ته د هلک په حلالېدلو کي ورکول سوی وو نو ګورئ چي د دغه حدیث څخه د اختري څومره فضیلت معلوم سو.

د اختري فضیلت خو داسي دئ که واجب نه وي بیا هم کول پکار دي:

د اختري فضیلت او د هغه ثواب خو دومره دئ که پر چا واجب نه وي نو د ثواب د حاصلولو په خاطر هم باید وسي د دنیا ډېر کارونه محض د تفریح لپاره بې له ضرورته کوي نو که د الله ﷻ د رضا لپاره یو څه خرچه وکړی نو کوم مشکل دئ او که مو مقصد ضرورت وي او دا وایاست چي موږ خو یوازي فرائض او واجبات ادا کوو نو د دنیا په کارو کي ولي په هغه عمل نه کوئ په دنیا کي بس دومره ضرورت دئ چي د ځان د ساتلو لپاره د اوربښو ډوډی کافي ده او د ګرمي او د یخ د هلاکت څخه د ساتلو لپاره که پنډ ټوکر پیدا سي کافي دئ بیا نو ولي تاسي رکم رکم ښه خوراکونه، پنډي او نازکي ښه جامې اغوندی؟ د نفس د خوشحاله کولو لپاره خو غیر ضروري کارونه کوی خو د دین په کار کي دا پوښتنه کوی چي آیا دغه اختری

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر ضروري دئ، د دې خو مطلب دا دئ چې که د اختري په نه کولو کي ډېر تکليف نه وي نو اهتمام کول په کار دي که نه نو پرې ايږدئ لهذا د الله ﷻ د خوشحاله کولو لپاره بې له تامل او فکر په شوق سره مصرفول ښه دي او پر هغه باندي ثواب هم دئ.

د محبت او ميني درواغجنه دعوه:

حضرت مولانا اشرف علي تهانوي رحمة الله عليه ليکلي دي چې يو صحرايي سړی ډېر حيران او پريشان وو حواسو ئې کار نه کاوه او ژړل ئې او د ډوډي ډ که کڅوړه ئې نږدې پرته وه يو چا ورته وويل چې ولي ژاړې؟ صحرايي وويل چې زما سپی مړ کېږي، هغه سړي ورته وويل چې په کڅوړه کي څه شي دي؟ صحرايي وويل چې ډوډي ده، هغه سړي ورته ويل چې ولي ئې نه ورکوې؟ صحرايي وويل دومره محبت نه دئ چې ډوډي ورکړم په ډوډی پيسې خرڅي سويدي صرف د اوښکو بهېدلو محبت دئ چې دا مفت دئ. د ځينو خلګو د محبت دعوی په اختري کولو کي هم داغسي وي کوم ځای چې د خرڅ کولو وي هلته صفر وي او حال دا چې د اختري کولو خرچه کول خو بيخي صفر نه دئ بلکي ثوابونه ئې بېخي ډېر دي(1).

(1) قرباني کے فضائل و مسائل: ۳۱-۳۰ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم فصل
د اختري کولو ورځي، وخت او قضاء

د اختري کولو وخت:

د لوی اختر د لسم تاریخ د سهار څخه بیا د دوولسم تاریخ تر ماښام (لمر لوېدو) پوري د اختري کولو وخت دئ او هره ورځ چي وغواړي اختری کولای سي مګر د اختري تر ټولو ښه ورځ د لوی اختر ورځ (ذي الحجې لسم تاریخ) ده، بیا دوهمه ورځ (یوولسم تاریخ) بیا دریمه ورځ (دوولسم تاریخ)(1).

په صحراء کي د سپېدو تر راختلو وروسته اختری کول:

په کوم ځای کي چي د اختر لمونځ نه کېږي یعني صحراء وي هلته د سپېدو تر راختلو وروسته اختری کول صحیح دي(2).

په ښار کي د اختر د لمانځه تر مخه اختری کول صحیح ندي:

په ښار یعني په هغه ځای کي چي د اختر لمونځ کېږي هلته که چا د اختر د لمانځه ترمخه اختری وکړ، صحیح نه دی او پر ده باندي تر

---

(1) (وقت الاضحیة ثلاثة ایام العاشر والحادي عشر والثاني عشر اولها افضلها واخرها ادونها) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۵ مخ]. (فجر یوم النحر الي آخر ایامه وهي ثلاثة افضلها اولها ثم الثاني ثم الثالث) [درمختار مع ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۶ مخ].

(2) (وذبح غیره اي غیراهل المصریجوزلهم ذبحها بعد طلوع الفجر قبل ان یصلي الامام صلوة العید) [تبیین الحقائق: شپږم ټوک – ۴۷۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمانځه وروسته بل اختری واجب دئ[1].

که صحرايي خپل اختری و ښار ته راولیږي نو....:

که یو صحرايي خپل اختری و ښار ته راولیږي نو د اختر تر لمانځه مخکي اختری کول نه صحیح کیږي که څه هم دی په صحراء کي وي او که ښار والا سړی خپل اختری و صحراء ته ولیږي نو هلته تر صبح صادق وروسته اختری کول صحیح دي[2].

که د اختر لمونځ ونسي نو د زوال تر مخه اختری کول څنګه دی؟

که د ذو الحجې په لسم تاریخ یعني د لوی اختر په ورځ په یو وجه د اختر لمونځ نه وسو نو په دغه ورځ د زوال ترمخه اختری کول صحیح نه دئ بلکي تر زوال وروسته اختری کول صحیح دئ ځکه چي د لمانځه وخت تر زوال پوري دئ[3].

---

(1) (غیر ان للجواز في حق اهل المصر شرطا زائدا وهو ان یکون بعد صلوة العید لایجوز تقدیمها علیه عندنا... والصحیح قولنا لما روینا عن رسول الله ﷺ انه قال من ذبح قبل الصلوة فلیعد اضحیته...) [بدائع الصنائع: ځلرم ټوک – ۲۱۱ مخ].

(2) (فلوکانت في السواد والمضحي في المصر جازت قبل الصلوة وفي العکس لم تجز) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۸ مخ]. (والمعتبر في ذلک مکان الاضحیة حتی لوکانت في السواد والمضحي في المصر یجوز کما انشق الفجر وفي العکس لایجوز الا بعد الصلوة) [البحر الرائق: اتم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(3) (ولو لم یصل الامام العید في الیوم الاول اخروا التضحیة الی الزوال ثم ذبحوا ولاتجز ئهم التضحیة مالم یصل الامام العید في الیوم الاول الابعد الزوال فحینئذ یجوز لخروج وقتها) [تبیین الحقائق: شپږم ټوک – ۴۷۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که په ښار کې یو ځای لمونځ وسي نو اختری وروسته دستي صحیح دی:

که په یو ښار کې څو ځایه د اختر لمونځ کېږي نو انتظار تر هغو نه غواړي چې ټول لمنځونه وسي بیا اختری وسي بلکې که یو ځای لمونځ وسي نو اختری کېدلای سي[1]

که امام بې اودسه لمونځ ور کړی وو او خلکو اختریان کړي وه نو....:

که یو امام د اختر د لمانځه امامت ورکړي او خلګو تر لمانځه وروسته دستي اختریان وکړه او بیا معلومه سوه چې امام بې اودسه وو نو د لمانځه راګرځول ضروري دي او اختریان صحیح سوه[2].

اختری تر څو ورځو پوري کېدلای سي؟

د لسم تاریخ څخه تر دوولسم تاریخ پوري چې کله مو خوښه وي اختری کولای سئ که ورځ وي او که شپه خو په شپه کې اختری کول مکروه تنزیهي دي ځکه چې کېدلای سي د اختري د حیوان یو رګ پرې نه سي او اختری هم صحیح نه سي او که چیري روڼا زیاته وي لکه په ښارونو کې چې برق سته نو بیا په شپه کې اختری کول صحیح دئ[3].

---

(1) (ولو ضحي بعد ما صلي اهل المسجد ولم يصل اهل الجبانة اجزاه استحسانا لانها صلاة معتبرة حتى لو اكتفوا بها اجزاتهم) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۸ مخ].

(2) (تبين ان الامام صلي بغير طهارة تعاد الصلوة دون الاضحية) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۱۹ مخ].

(3) (والمستحب ذبحها بالنهار دون الليل لانه امكن لاستيفاء المعروف كذا في الجوهرة النيرة) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۶ مخ]. (وكره تنزيها الذبح ليلا لاحتمال الغلط) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۰ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم فصل

اختری پر چا واجب دئ او پر چا واجب نه دئ؟

د سپینو زرو نصاب معتبر دی:

مخکي تر دي چي و مسائلو ته راسو اول به دا خبره واضحه کړو چي ایا په اوسنیو حالاتو او شرایطو کي د سرو زرو نصاب معتبر پېدلاي سي او که د سپینو زرو نصاب پر خپل حال پاته او معتبر دئ؟

د دغه سوال په جواب کي باید ووایو چي کله موږ خپل تحقیق مکمل کړ نو و دې نتیجې ته ورسېدو چي په اوسنیو حالاتو او شرایطو کي بیا هم د سپینو زرو نصاب اعتبار لري او د دغي مسئلې د نور تائید لپاره مو د خپلو محترمو اساتذهٔ کرامو څخه مسئله طلب کړه لکه دارالافتاء دارالعلوم کراچي، دارالافتاء جامعة العلوم الاسلامیه علامه بنوري ټاون کراچي، دارالافتاء جامعه فاروقیه کراچي.

نو هغوی ټولو داسي جوابونه راواستول چي د سپینو زرو نصاب داسي منصوصي دئ چي هیڅ څوک ئې بدلولاي نه سي لهذا د هري دارالافتاء د جواب یوه کاپي ستاسي په خدمت کي حاضروو چي په لاندي ډول ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دارالافتاء جامعۃ العلوم الاسلامیۃ

Date:

بسم اللہ الرحمن الرحیم

کیا فرماتے ہیں علماء دین اس مسئلہ کے بارے میں؟

آج کے شرائط اور حالات میں کونسا نصاب معتبر ہے سونے کا یا چاندی کا
اگر چاندی کا نصاب معتبر ہے تو بہت سارے مشکلات سامنے آجاتی ہیں
مثلاً اگر ایک بندے کے پاس تقریباً دس ہزار روپے موجود ہوں اور حاجت
اصلیہ سے زائد بھی ہوں تو کیا اس شخص پر زکوۃ دینا فرض ہے حالانکہ
بہت کم ایسے افراد موجود ہیں جنکے پاس (۱۰۰۰۰) ہزار روپے موجود نہ ہوں
اور اگر سونے کا نصاب معتبر ہے تب بھی مشکلات ہیں مثلاً ایک بندے کے
پاس (۴۰۰۰۰) یا (۵۰۰۰۰) ہزار روپے ہیں جو سونے کے نصاب سے کم
اور چاندی کے نصاب سے زیادہ ہیں تو کیا اس شخص پر زکوۃ دینا فرض ہے
اور کیا اس شخص کا زکوۃ لینا صحیح ہے خلاصہ یہ کہ آج کل کے حالات
اور شرائط اور مشکلات کو مدنظر رکھتے ہوئے کونسا نصاب معتبر ہے
سونے کا یا چاندی کا؟

المستفتی حافظ ابو بشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

الجواب حامداً ومصلیاً

موجودہ حالات میں سونے اور چاندی کی قیمتوں کے درمیان بہت زیادہ فرق کی وجہ سے وجوبِ زکوٰۃ اور وجوبِ قربانی کے لیے چاندی کے نصاب کے معیار ہونے کا مسئلہ کچھ عرصہ سے علماءِ کرام کے ہاں زیرِ غور ہے، اور اس بارے میں کچھ مضامین بھی لکھے جا چکے ہیں، تاہم ہماری تحقیق کے مطابق اب تک وجوبِ زکوٰۃ کے لیے چاندی کا نصاب ہی معیار ہے، مزید تفصیل کے لیے منسلکہ فتویٰ ملاحظہ فرمائیں۔ واللہ سبحانہ وتعالیٰ أعلم بالصواب۔

محمد احمد رضا

دارالافتاء دارالعلوم کراچی ۱۴

۲۱ / ۲ / ۱۴۲۸ھ

الجواب صحیح

محمد عبدالمنان عفی عنہ

۲۱/۲/۱۴۲۸ھ

نائب مفتی — دارالعلوم کراچی

الجواب صحیح

۲۱/۲/۲۸ھ

دارالافتاء

نمبر ۹۵۸/۲۶

مورخہ ۲۵/۲/۲۸

دارالعلوم کراچی

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحہ نمبر 99

رجسٹر نقل فتاویٰ جامعہ دارالعلوم کراچی

فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاویٰ	نام و پتہ مستفتی	مضمون سوال و جواب	تبویب	عنوان

اضافی شیٹ

۱۴۲۰/۸/۲۹

بورڈ آف انٹرمیڈیٹ اینڈ سیکنڈری ایجوکیشن N.W.F.P.

رول نمبر ________ مضمون ________ پرچہ ________

محترم مفتی محمد رفیع عثمانی صاحب

السلام علیکم، آپ کی تصنیف کردہ کتابچہ "احکام زکوٰۃ" کا مطالعہ کیا۔ چند سوالات ذہن میں ابھرے۔ آپ سے تفصیلی اور مدلل جواب کا متمنی ہوں۔ امید ہے آپ مجھے مایوس نہیں کریں گے اور جواب لکھ کر ثواب دارین حاصل کریں گے۔ سوالات ذیل ہیں۔

پہلا سوال: بے شک اسلام ایک متوازن دین ہے جو ہر وقت اور ہر زمانے سے مطابقت رکھتا ہے۔ لیکن اللہ پاک زکوٰۃ کے لئے سونے اور چاندی کی مقدار میں ...

۸/۲۹ — ۹۲۰ — ۳۹۶

۱/۸/۹۹

رجسٹر نقل فتاوی جامعہ دارالعلوم کراچی

فتوی نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاوی	نام و پتہ مستفتی	مضمون سوال و جواب	تبویب	عنوان

ہے وہ حیران کن ہے -

(۱) اگر چاندی کا نصاب زکوۃ کے لئے شرط لگائیں تو پھر اکثر لوگ امیر کی [illegible] میں آتے ہیں -
ساڑھے باون تولے (52½) چاندی کی مالیت آجکل بحساب -/110 روپیہ فی تولہ -/5775 روپیہ بنتی ہے
(ب) اب اگر سونے کا نصاب زکوۃ کے لئے شرط لگائیں تو پھر اکثر لوگ غریب کی [illegible] میں آتے ہیں
7½ تولے سونے کی مالیت آجکل بحساب -/6000 روپیہ فی تولہ -/45000 روپیہ بنتی ہے
چاندی اور سونے کی مالیت میں زمین و آسمان کا فرق ہے - یہ تفاوت، یہ فرق، یہ عدم اعتدال، یہ عدم توازن یقیناً حیران کن ہے اور پریشان کو ہیجانی کیفیت میں مبتلا کر دیتی ہے - میرے خیال میں یا عام خیال میں سونے کا نصاب زکوۃ قریب انصاف معلوم ہوتا ہے کیونکہ موجودہ دور میں اندرون ملک اور بیرون ملک معیشت کی اکائی "سونا" ہے - مہربانی اس مسئلے میں میری رہنمائی فرمائیں کہ کون سا نصاب معتبر ہے -

سوال نمبر ۲: ایک عورت ہے جس کے پاس 7½ تولے سونا زیور کی شکل میں موجود ہے - اس زیور کے علاوہ اس کے پاس کسی قسم کا نقدی یا جنسی مال نہیں - اس کے نام کسی قسم کی ملکیت یا جاگیر بھی نہیں - آمدنی کا بھی کوئی ذریعہ نہیں صرف اور صرف اپنے خاوند کے رحم و کرم پر ہے - خاوند کماتا ہے اور گھر کے سارے اخراجات برداشت کرتا ہے -
اب ~~یہ عورت~~ سال پورا نہیں ہوا ہے کہ عید الاضحی آگئی - اس نے قربانی کی اور اس قربانی کے لئے رقم اپنے خاوند سے لی - پھر جب سال پورا ہوا تو اس نے واجب الادا زکوۃ ادا کی - اور اس کے لئے رقم بھی اپنے خاوند سے لی - پھر عید الاضحی کے موقع پر قربانی کی اور رقم اپنے خاوند سے لی - پھر دوسرا سال پورا ہوا - دوسرے سال پورا ہونے پر سونے کی مقدار وہی کی وہی ہے - یعنی 7½ تولے سونا -
کیا اس عورت پر زکوۃ فرض ہے جبکہ عورت کے پاس کا کوئی ذریعہ آمدن نہیں، اس سونے کے علاوہ بالکل کچھ نہیں
مہربانی کر کے جواب لکھ کر بھیج دیں - شکریہ
میرے ذہن میں جو نکتہ انگڑائی لے رہا ہے وہ یہ ہے کہ بظاہر سونے کی مقدار میں کمی نہیں آئی ہے اور مقدار وہی کی وہی ہے لیکن حقیقتاً سونے کی مقدار میں کمی آگئی ہے - دو دفعہ قربانی اور ایک دفعہ زکوۃ کی کل رقم ملا کر آدھے تولے سونے کی مالیت بن جاتی ہے - گویا ایک طرح کی یہ رقم بیوی کے ذمے خاوند کا قرض بنتا ہے - یعنی بیوی اپنے خاوند کی مقروض بن گئی ہے اور یہ قرض مستقبل میں بڑھتا جا رہا ہے -

مہربانی فرما کر جواب لکھ بھیج دیں کہ آئندہ سال زکوۃ ادا کرے گی یا نہیں

والسلام

آپ کا خیر خواہ
فدا محمد مظہر
گاؤں گلاب دین کاہ (مبانکی)
ڈاکخانہ اندر باندہ - تحصیل تخت نصرتی ضلع کرک N-W-F-P

(c) ketabton.com: The Digital Library

رجسٹر نقل فتاوی جامعہ دار العلوم کراچی

فتوی نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاوی	نام و پتہ مستفتی	مضمون سوال وجواب	تبویب	عنوان

مضمون سوال وجواب

الجواب حامداً ومصلیاً

جاننا چاہیئے کہ اگر کسی شخص کی ملکیت میں صرف ½ ۷ تولہ یا اس سے زائد سونا ہو یا ½ ۵۲ تولہ یا اس سے زائد چاندی ہو، تو ان دونوں صورتوں میں زکوٰۃ واجب ہونے کے سلسلہ میں اس سونے یا چاندی کی قیمت کا لحاظ نہیں ہوگا، یعنی انکی قیمت خواہ کتنی ہی کم ہو یا زیادہ ہو، مذکورہ شخص پر زکوٰۃ واجب ہوگی، سونے اور چاندی کا یہ نصاب احادیث مبارکہ سے صراحۃً ثابت ہے، اسلئے ان دونوں صورتوں میں حالات یا زمانہ کے انقلابات وتغیرات سے نصاب میں کوئی تبدیلی واقع نہیں ہوگی، قیامت تک سونے کا نصاب ½ ۷ تولہ ہوگا، اور چاندی کا ½ ۵۲ تولہ ہوگا، خواہ انکی قیمتوں میں کتنی ہی کمی بیشی ہوتی رہے ـــــ البتہ اگر کسی شخص کی ملکیت میں نقد رقم ہے، یا مال تجارت ہے، تو ان دونوں صورتوں میں نصاب پورا ہونے اور زکوٰۃ واجب ہونے کے لئے ان اشیاء کی قیمت کا اعتبار ہوگا کہ اگر وہ نقد رقم یا مال تجارت سونے یا چاندی کے نصاب کی قیمت کے برابر ہے تو زکوٰۃ واجب ہوگی ورنہ نہیں، نیز اگر کسی کی ملکیت میں نصاب سے کم سونا اور اسکے ساتھ نصاب سے کم چاندی ہو، تو دیکھا جائیگا کہ اگر ان دونوں کی مجموعی قیمت سونے یا چاندی کے نصاب کی قیمت کے برابر ہوگئی تو زکوٰۃ واجب ہوگی ورنہ نہیں ـــــ رہی یہ بات کہ اسمیں قیمت سونے کے نصاب کی معتبر ہوگی یا چاندی کے نصاب کی ؟ تو اسمیں حنفیہ سمیت جمہور فقہاء کا اصول یہ ہے کہ یہ دیکھا جائیگا کہ فقراء کا فائدہ کس میں زیادہ ہے ؟ اگر سونے کی قیمت کے اعتبار کرنے میں ہے تو اسکی قیمت معتبر ہوگی اور اگر چاندی کی قیمت کا اعتبار کرنے میں فقراء کا فائدہ زیادہ ہے تو اسکی قیمت معتبر ہوگی، ہمارے زمانہ میں چاندی کی قیمت چونکہ سونے سے کم ہے، لھذا فقراء کا فائدہ اسمیں ہے کہ چاندی کے نصاب کا اعتبار کیا جائے، لھذا اگر ان مذکورہ اشیاء کی مجموعی قیمت ½ ۵۲ تولہ چاندی کی قیمت کے برابر ہو تو زکوٰۃ واجب ہوگی ورنہ نہیں۔ اور قیمت لگانے کے اس طریقہ کو فقہی اصطلاح میں "تقویم" کہتے ہیں، اور یہ طریقہ قرآن وحدیث سے صراحۃً ثابت نہیں، بلکہ مجتہدین نے شریعت کے مجموعی دلائل کو سامنے رکھ کر اختیار فرمایا ہے، لیکن سونے اور چاندی کی قیمتوں میں بہت زیادہ فرق واقع ہونے کیوجہ سے کچھ عرصے سے یہ سوال گردش میں ہے کہ کیا بحالات موجودہ چاندی کے بجائے سونے کو معیار نصاب مقرر کیا جا سکتا ہے ؟ چنانچہ بعض علماء عرب نے یہ موقف اختیار کیا کہ بحالات موجودہ معیار نصاب سونا ہونا چاہئے نہ کہ چاندی، جبکہ جمہور علماء کا موقف اب بھی یہی ہے کہ معیار نصاب چاندی ہی ہے نہ کہ سونا۔

تفصیل مسئلہ یہ ہے کہ نصاب کی چھ قسمیں ہیں:

گائے بیل کا نصاب ۳۰ عدد، بکریوں کا ۴۰ عدد، اونٹوں کا ۵ عدد، زمینی پیداوار کا ۵ وسق سونے کا ۲۰ مثقال اور چاندی کا ۲۰۰ درہم ـــــ زمانہ قدیم میں ان نصابوں کی قیمتوں میں کوئی خاص فرق

ان نصابوں میں قیمت کے اعتبار سے ایک خاص توازن تھا، چنانچہ اس زمانہ میں "دو سو درہم (۲۰۰)" جو چاندی کا نصاب ہے قیمت کے اعتبار سے "بیس (۲۰) دینار" کے جو سونے کا نصاب ہے برابر تھے، کیونکہ اسوقت دینار و درہم میں ۱ : ۱۰ کی نسبت تھی، یعنی قیمت کے اعتبار سے ایک دینار دس درہم کے برابر تھا، لھذا اس حساب سے:

عنوان: مجوب زکوٰۃ میں چاندی کے نصاب کے بجائے سونا کے نصاب کو معیار قرار دینا جائز ہے یا نہیں؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰:۱ = ۲۰ × ۱۰ = ۲۰۰ درہم ہوگئے۔

عن عمرو بن شعیب عن ابیہ عن جدہ قال: کانت قیمۃ الدیۃ علی عہد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ثمانمائۃ دینار او ثمانیۃ آلاف درهم الحدیث (ابوداؤد باب "الدیۃ کم ھی؟")

وفی بذل المجهود: ای قیمۃ ابل الدیۃ التی ھی الاصل فی الدیۃ اھ (۱۸: ۶۴)

ترجمہ: "حضور پاک صلی اللہ علیہ وسلم کے زمانہ میں دیت کی قیمت آٹھ سو دینار یا آٹھ ہزار درہم تھی۔۔۔۔

بذل المجہود (شرح ابوداؤد) میں ہے، یعنی دیت کے ان اونٹوں کی قیمت (اتنی تھی) جو دیت میں اصل ہیں۔"

اس روایت میں آٹھ سو دینار آٹھ ہزار درہم کے قائم مقام قرار دیئے، یعنی:

۸۰۰ : ۸۰۰۰ = ۱۰:۱

واما القول الثالث فان یجعل قیمۃ الدنانیر عشرۃ عشرۃ اھ (کتاب الاموال لابی عبید القاسم رحمہ اللہ تعالیٰ (ص ۴۲۲))

اسکا حاصل بھی یہی ہے کہ ایک دینار قیمت کے لحاظ سے دس دراہم کے برابر تھا، جیسا کہ محشی نے لکھا ہے کہ:

ولست ادری لہذا الرأی وجھا الا ان اصحابہ قاسوا احد النصابین علی الآخر فوجدوا ان کل دینار من نصاب الذہب یقابلہ عشرۃ دراھم من الفضۃ اھ (ص ۴۲۲)

وفی المبسوط للامام السرخسی قدس سرہ:

وقیل: المعنی فیہ انہ العبرۃ للقیمۃ فی المقادیر، فان الشاۃ تقوم بخمسۃ دراھم فی ذلک الوقت وبنت المخاض من الابل باربعین درھما فایجاب الزکوٰۃ فی کل خمس من الابل کایجاب الزکوٰۃ فی مائتی درھم اھ (۲: ۱۵۰)

مبسوط کی اس عبارت کا حاصل بھی یہی ہے کہ اس زمانہ میں مختلف قسم کے اموال کے نصابوں اور ان میں واجب شدہ مقدارِ زکوٰۃ کی قیمت میں کوئی خاص فرق نہیں تھا، چنانچہ پانچ اونٹوں میں ایک بکری واجب ہے، اور دو سو درہم میں پانچ درہم، اور ایک بکری کی قیمت اس زمانہ میں پانچ درہم تھی یعنی:

۵ اونٹ ← بکری = ۲۰۰ ← ۵ درہم

(c) ketabton.com: The Digital Library

فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاویٰ	نام و پتہ مستفتی	مضمون سوال وجواب	تبویب	عنوان

وفی فقہ الزکوٰۃ لحمود الی السعود :

والمتصنم لما کتبہ الاقدمون وما روی عنہم
یجد ان خمس اواق من الفضۃ کانت
تعادل مائتی درھم ، وان مائتی درھم کانت
تساوی عشرین دینارًا (ص ۹۳)

خلاصہ اس عبارت کا یہ ہے کہ متقدمین کی کتابوں اور عبارات پر غور کرنے سے معلوم ہوتا ہے کہ پانچ اوقیہ چاندی اسوقت دوسو درہم کے برابر ہوتی تھی اور دوسو درہم بیس دینار کے برابر ہے۔ اسکا حاصل بھی یہی نکلتا ہے کہ اسوقت دینار و درہم میں ۱ : ۱۰ کی نسبت تھی۔

وفی التطبیق المعاصر للدکتور شوقی اسماعیل
شحاتہ :

وما یبین لنا ان نصاب الزکوٰۃ الاربع
نصاب موحد قیمتہ عشرون دینارًا او مائتا
درھم اھ (ص ۱۱۲)

اس عبارت کا حاصل یہ ہے کہ چاروں زکوٰتوں کا نصاب قیمت کے اعتبار سے ایک ہے یعنی بیس دینار یا دوسو درہم ، اور چاروں نصابوں سے مراد نصاب سونا ، چاندی ، مویشی اور زمینی پیداوار ہے۔

مذکورہ بالا عبارات سے معلوم ہوتا ہے کہ اس زمانہ میں زکوٰۃ کے مختلف نصابوں اور ان میں واجب رکردہ مقدار زکوٰۃ کی قیمت میں کوئی خاص فرق نہیں تھا ، اسلئے اس وقت کسی بھی نصاب کو مذکورہ صورتوں میں مالیت لگانے کے لئے معیار بنایا جاسکتا تھا ، کیونکہ بہر صورت توازن برقرار رہتا تھا ، لیکن عہد رسالت اور خلافت راشدہ کے بعد کی صدیوں میں نصابوں اور خاص طور پر سونے اور چاندی کے نصابوں میں مذکورہ نسبت باقی نہیں رہی ، اور بنو امیہ کے دور سے دونوں نصابوں میں فرق آنا شروع ہوگیا ، اور مختلف مراحل سے گزرتے ہوئے آج دونوں نصابوں میں قیمت کے اعتبار سے جو تفاوت ہے وہ بالکل ظاہر ہے ، جس سے دونوں نصابوں میں توازن باقی نہیں رہا ، اور مذکورہ سوال گردش میں آگیا کہ کیا اب بھی معیار نصاب چاندی ہے ؟ اگر ہے تو پھر اس تفاوت ...... اور عدم توازنیت جو مزاج اسلام کے خلاف ہے اسکا کیا حل یا جواب ہے ؟ جیسا کہ سوال میں مذکور ہے۔

اسکو حل کرنے کے لئے بعض علماء عرب جن میں عالم عرب کے مشہور عالم محقق علامہ ڈاکٹر یوسف القرضاوی اور مشہور محقق ڈاکٹر وھبۃ الزحیلی بھی شامل ہیں ، نے ذکر کردہ صورتوں میں یعنی جبکہ نہ سونے کا نصاب مکمل ہو اور نہ چاندی کا ، یہ موقف اختیار کیا کہ اب بجائے چاندی کے سونا ہی معیار ہے ۔۔۔ چنانچہ علامہ قرضاوی صاحب فرماتے ہیں :

ویذھب علماء آخرون الی ان تقدیر
النصاب یجب ان یکون بالذھب ... وھذا ما
اختارہ الاساتذۃ ابو زھرۃ وخلاف وحسن

(حاشیہ: نبی علیہ السلام کے دور میں ۱:۷ کی نسبت تھی ۔ ... کا دور ہے)

(c) ketabton.com: The Digital Library

فی بحثهم عن الزكاة .

ويبدو لي ان هذا القول سليم الوجهة

قوي الحجة اهـ (فقه الزكاة ۱ : ۲٦٤)

اور علامہ زحیلی صاحب فرماتے ہیں :

والاهم تقدير النصاب الورق بالذهب

لأنه المعادل لنصاب الأنعام ولارتفاع مستوى

المعيشة وغلاء الحاجيات ، وان كان يرى كثير

من علماء العصر تقدير النصاب بالفضة لأنه انفع

للفقراء ، وللاحتياط في الدين ولأن نصاب الفضة

مجمع عليه وثابت بالسنة الصحيحة اهـ

(الفقه الاسلامي وادلته ۲ : ۷۷۳)

جبکہ جمہور علماء کا موقف اب بھی یہی ہے کہ مذکورہ صورتوں میں یعنی جبکہ کسی کی ملکیت میں نقد رقم یا مال تجارت یا کچھ سونا اور کچھ چاندی وغیرہ ہو تو قیمت لگانے کا معیار چاندی ہی ہے نہ کہ سونا ، کیونکہ :

(۱) چاندی کا نصاب احادیث صحیحہ صریحہ مشہورہ سے ثابت ہے ، جبکہ سونے کا نصاب اگرچہ احادیث میں مذکور ہے ، لیکن یہ احادیث اس درجہ قوت وشہرت کو نہیں پہنچ سکی تھیں ، اسکی وجہ یہ ہے کہ عہد رسالت میں سونا کا رواج چاندی کے مقابلہ میں بہت کم تھا ، جیسا کہ مشہور تابعی حضرت عطاء رحمہ اللہ فرماتے ہیں :

انما كان اذ ذاك الورق ولم يكن الذهب

(مصنف ابن ابی شیبہ کتاب الزکاۃ)

(۲) چاندی کا نصاب اجماعی ہے ، بخلاف سونے کے نصاب کے کہ اسمیں مختلف اقوال بھی پائے جاتے ہیں ، چنانچہ حضرت حسن بصری رحمہ اللہ سے سونے کا نصاب چالیس دینار بھی منقول ہے ۔

(۳) چاندی کا نصاب بذات خود معتبر ہے ، یعنی اسکے نصاب میں مالیت اور قیمت لگانے کا کسی کے نزدیک بھی اعتبار نہیں ، جبکہ سونے کے نصاب میں بعض علماء نے چاندی کے ساتھ مالیت لگانے کا اعتبار بھی کیا ہے (یعنی سونے کے نصاب کو چاندی کا بنایا جاتا ہے) ، وهو المنقول عن طاؤس وعطاء والزهري وسليمان بن حرب ، وايوب وغيرهم رحمهم الله تعالى (فقه الزكاة ۱ : ۲٤۷ بحواله المغني لابن قدامه ۳ : ٤)

وفي فقه الزكاة : وأما النقود الذهبية (الدنانير) فلم تحظ في نصابها احاديث في قوة احاديث الفضة وشهرتها ، ولذا لم يظفر نصاب الذهب بالاجماع كالفضة ، غير ان الجمهور الاكبر من الفقهاء ذهبوا الى ان نصابه عشرون دينارا وروي عن الحسن البصري ان نصابه اربعون دينارا ، وروي عنه مثل قول الاكثرين

اهـ (۱ : ۲٤۷ بحواله نيل الاوطار ۴ : ۱۳۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

رجسٹر نقل فتاویٰ جامعہ دارالعلوم کراچی

صفحہ نمبر 105

عنوان	تبویب	مضمون سوال وجواب	نام وپتہ مستفتی	تاریخ نقل فتاویٰ	فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر

(۴) فرائض میں احتیاط کا تقاضہ بھی یہی ہے کہ معیار چاندی ہو نہ کہ سونا جیسا کہ ظاہر ہے۔

(۵) زکوٰۃ میں دو پہلوؤں کو خاص طور پر شریعت نے ملحوظ رکھا ہے یعنی:

(i) فقیر کی مالی مصلحت

(ii) زکوٰۃ ادا کرنے والے پر بہت زیادہ بوجھ (بار) نہ پڑے، جسے "اجحاف" کہتے ہیں۔ شریعت نے زکوٰۃ کے باب میں دونوں کی مصلحت کا خیال رکھا ہے، چنانچہ اگر کسی کے پاس پانچ اونٹ ہوں، تو شریعت نے ان میں ایک بکری دینے کو واجب کیا ہے، حالانکہ زکوٰۃ میں اصل یہ ہے کہ مقدار واجب اسی نصاب کی جنس میں سے ہو، لیکن یہاں صاحب مال اور فقیر دونوں کی مصلحت کا لحاظ رکھا گیا، اور پانچ اونٹوں میں شریعت نے اونٹ کے بجائے ایک بکری کو واجب کیا اسلئے کہ پانچ اونٹ خاصا بڑا مال ہے اب اگر اس مال پر زکوٰۃ بالکل واجب نہ ہوتی تو اسمیں فقیر کی مصلحت نظر انداز ہو جاتی، اور اگر اونٹ واجب ہوتا تو صاحب مال پر بہت زیادہ بار پڑتا، بکری کو واجب کرنے میں دونوں کی مصلحت برقرار رہی، چنانچہ اسی کے بارے میں علامہ سرخسیؒ فرماتے ہیں:

والمعنی فیه ان الواجب فی کل مال من جنسه فان الواجب جزء من المال الا ان الشرع عند قلة الابل اوجب من خلاف الجنس نظرا للجانبین فان خمسا من الابل مال عظیم ففی اخلائه عن الواجب اضرار بالفقراء، وفی ایجاب الواحدة اجحاف بارباب الاموال الخ (المبسوط للامام السرخسی ۲: ۱۵۲)

چاندی کو بحالت موجودہ بھی معیار نصاب باقی رکھنے میں جانبین کی مصلحت ملحوظ ہے، کیونکہ مال تجارت وغیرہ میں چاندی کو معیار بنانے کی صورت میں زکوٰۃ زیادہ لوگوں پر واجب ہوگی، جس سے فقراء کو مالی نفع پہنچ جائیگا، جبکہ سونے کی صورت میں فقراء کی مصلحت نظر انداز ہو جائیگی، اور صاحب مال پر زیادہ بار بھی نہیں پڑتا، کیونکہ ایک آدمی ہے مثلاً اسکے پاس چھ ہزار روپے رکھے ہوئے ہیں، اور اسنے سال بھر اپنی مرضی کے مطابق جسطرح چاہا اور جتنا چاہا پیسے کو خرچ کیا، پورا سال گزر گیا اور تمام خرچوں کے بعد بھی اسکے پاس اب بھی چھ ہزار روپے مثلاً بچے ہوئے ہیں، اور اسپر اتنا قرضہ بھی نہیں ہے کہ اسکو منہا کرنے سے مذکورہ رقم بالکل نہ بچے یا کم بچے، تو ایسا شخص اگر ان چھ ہزار روپے میں سے صرف ڈیڑھ سو روپے کسی ایسے شخص کو بطور زکوٰۃ دیدے جسکی ملکیت میں اتنا پیسہ بھی نہیں ہے، یا وہ قرض کے نیچے دبا ہوا ہے، تو اسمیں صاحب مال کا کیا نقصان ہے؟ ظاہر ہے کہ ایسے شخص پر زکوٰۃ واجب کرنا عین حکمت اور عین انصاف ہے، صاحب مال کے پاس پانچ ہزار آٹھ سو پچاس روپے بچ گئے، اور فقیر کو ڈیڑھ سو روپیہ مل گئے، جس سے وہ اپنی کسی ضرورت کو پورا کر لیگا

(حاشیہ:) چاندی کو معیار بنانے کی صورت میں

(حاشیہ:) حولان الحول سے

(حاشیہ:) اصل میں یہاں ایک پیراگراف تھا جسے ہم نے حذف کر دیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحہ نمبر 106

رجسٹر نقل فتاوی جامعہ دارالعلوم کراچی

فتوی نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاوی	نام وپتہ مستفتی	مضمون سوال وجواب	تبویب	عنوان

سونے اور چاندی کی قیمتوں میں تفاوت کے باوجود زکوٰۃ کے مسئلہ میں صاحب مال اور فقیر کی مصلحت اب بھی برقرار ہے، اور زکوٰۃ کے باب میں اسپر کوئی بڑا اثر نہیں پڑا ہے، لھذا اسکو "بے اعتدالی" "غیر توازنیت" وغیرہ

کہنا درست نہیں ——— نیز یہ بھی یاد رکھنا چاہیئے کہ سونے اور چاندی کی قیمتوں میں تفاوت کوئی نئی بات نہیں، بلکہ یہ تفاوت خلافت راشدہ کے بعد سے شروع ہوا ہے، چنانچہ بنوامیہ کے نصف آخر میں دینار کی قیمت بارہ درھم ہوگئی، بنو عباس کے دور میں یہ قیمت بڑھ کر پندرہ درھم سے بھی تجاوز کرگئی، اور فاطمیین کے زمانہ میں حاکم کے دور حکومت میں تو یہ قیمت ۳۴ درھم تک جا پہنچی، اور بعض اوقات ۳۵ درھم تک ایک دینار کی قیمت ہوگئی تھی (البلاغ جمادی الاخریٰ ۱۴۰۳ بحوالہ فقہ الزکاۃ) تو سونے اور چاندی کی قیمتوں میں تفاوت سے جس طرح ہم کو واسطہ پیش آرہا ہے، ہمارے اسلاف کو بھی اپنے دور عروج میں پیش آچکا ہے، مگر انہوں نے پھر بھی ایک نصاب کو دوسرے کی قیمت کے تابع نہیں کیا، چاندی کا نصاب الگ رکھا اور سونے کا الگ کیونکہ یہ نصاب آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کا فرمودہ ہے اور کہیں اجماع ہے، جیسا کہ حضرت مولانا مفتی محمد رفیع عثمانی صاحب دامت برکاتہم نے البلاغ کے مذکورہ شمارہ میں تفصیل سے اسکا جواب ارشاد فرمایا ہے۔ اسی طرح ہمارے زیر بحث مسئلہ میں یعنی جبکہ کسی شخص کی ملکیت میں نقد رقم، یا مال تجارت یا نصاب سے کم کچھ سونا اور اسکے ساتھ کچھ چاندی وغیرہ ہو، ان صورتوں میں ہمارے اسلاف نے قیمت ومالیت لگانے میں چاندی کی جگہ سونے کو معیار نصاب نہیں بنایا، کیونکہ اس تفاوت کے باوجود زکوٰۃ کے باب میں جانبین کی مصلحت برقرار ہے۔

خلاصہ یہ کہ مذکورہ مسئلہ میں جمہور کا مذھب مذکورہ بالا وجوھات کی بناء پر قوی وراجح ہے، لھذا زکوٰۃ کے مسئلہ میں اسی پر عمل کرنا چاہیئے۔

فی المبسوط للامام السرخسی رحمہ اللہ تعالیٰ:

فلابد من اعتبار منفعة الفقراء عند التقويم لأداء الزكوٰة، فيقومها بانفع النقدين الاترى أنه لو كان بتقويمه باحد النقدين يتم النصاب و بالآخر لا يتم فانه يقوم بما يتم به النصاب لمنفعة الفقراء اهـ

(۲ : ۱۹۱)

كذا في جميع كتب الفقه المعتبرة -

وفي الفقه الاسلامي وادلته:

وطريقة تقويم العروض هي عند الجمهور غير الشافعية ان تقوم السلع اذا حال الحول بالأحظ للمساكين من

(جاری ہے…)

(c) ketabton.com: The Digital Library

الجواب حامداً ومصلیاً

صورت مسئولہ میں چاندی اور سونے کا انفرادی نصاب وہ منصوص ہے اس میں کوئی انسان تبدیل نہیں کر سکتا، چاندی دو سو درہم جس کا وزن ہمارے ہاں ساڑھے باون تولہ اور موجودہ وزن کے اعتبار سے چھ سو بارہ ۶۱۲ گرام پینتیس ۳۵ ملی گرام بنتا ہے، اور خالص سونا بیس مثقال جس کا موجودہ وزن کے اعتبار سے ستاسی ۸۷ گرام چار سو اناسی ۴۷۹ ملی گرام ہے جیسا کہ بدائع میں ہے:

اما الاثمان المطلقة وهي الذهب والفضة فان كان له فضة فلا زكوة فيها حتى تبلغ مائتي درهم وزناً وزن سبعة، واذا كان له ذهب مفرد فلا شئ فيه حتى يبلغ عشرين مثقالاً

(بدائع الصنائع ص ۱۶/۲ ط سعید)

رہا موجودہ نقدیت اور مال تجارت کا نصاب، تو اس نصاب کا اندازہ اس چیز کے نصاب سے کریں گے جو فقراء کیلئے انفع ہو، اور چونکہ چاندی کا نصاب موجودہ نقدیت کے لحاظ سے فقراء کے حق میں زیادہ انفع ہے اس لئے اسی کا اعتبار کیا جائے گا،

بدائع میں ہے:

وكذا روي عن ابي حنيفة رحمه الله تعالى في الامالي انه يقومها بانفع النقدين للفقراء ... وجه قول ابي حنيفة رحمه الله ان الدراهم والدنانير وان كانا في الثمنية والتقويم بهما سواء لكنا رجحنا احدهما بمرجح وهو النظر للفقراء والاخذ بالاحتياط

(بدائع الصنائع ص ۲۱/۲ ط سعید) فقط واللہ اعلم

کتبہ

محب اللہ

المتخصص فی الفقہ الاسلامی

جامعة العلوم الاسلامیة

علامہ بنوری ٹاؤن کراچی نمبر ۵

۲۹/۴/۱۴۲۸ھ ۱۷/۵/۲۰۰۷م

الجواب صحیح

الجواب صحیح

دار الافتاء جامعة العلوم الاسلامیة علامہ بنوری ٹاؤن کراچی ۵ پاکستان

نائب رئیس دار الافتاء جامعة العلوم الاسلامیة علامہ بنوری ٹاؤن کراچی پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

الجواب حامداً ومصلیاً

آج کل عروض اور نقدی وغیرہ کی زکوۃ ادا کرنے کے لیے چاندی کا نصاب معتبر ہے کیونکہ یہ انفع للفقراء ہے۔

لهذا جس آدمی کے پاس چالیس، پچاس ہزار روپے ہوں اس پر زکوۃ فرض ہے اور اس آدمی کا زکوۃ لینا درست نہیں ہے۔

قال ابن عابدین: "و آن یجب أن یکون التقویم بما هو انفع للفقراء رواجاً."

(حاشیة ابن عابدین، کتاب الزکاة، باب زکاة المال: ۲/۲۲۹، ط: حقانیه)

"وعن أبي حنیفة" في الأمالي أن یقومها بأنفع النقدین للفقراء......

وجه قول أبي حنیفة أن المال کان في ید المالک، وهو المنتفع به في زمان طویل، فلا بد من اعتبار منفعة الفقراء عند التقویم لأداء الزکاة فیقومها بأنفع النقدین بالآخر لا یتم، فإنه یقوم بما یتم به النصاب لمنفعة الفقراء فهذا مثله."

(المبسوط، کتاب الزکاة، باب زکاة المال: ۱/۳۵۶، ط: الغفاریة)

"ولو ضم أحد النصابین إلى الآخر...... لکن یجب أن یکون التقویم بما هو انفع للفقراء قدراً ورواجاً."

(الهندیة، کتاب الزکاة، الباب الثالث: ۱/۱۷۹، ط: رشیدیة)

(وکذا في بدائع الصنائع، کتاب الزکاة: ۲/۱۰۸، ط: رشیدیة).

(وکذا في منحة الخالق على هامش البحر الرائق، کتاب الزکاة: ۲/۱۰۱، ط: رشیدیة).

(ومثله في التاتارخانیة: کتاب الزکاة: ۲/۱۷۹، ط: قدیمی کتب خانه).

قال الکاساني: "الغنا أنواع ثلاثة: غنى تجب به الزکاة، وغنى یحرم به أخذ الصدقة وقبولها، ولا تجب به الزکاة...... أما الغنا الذي تجب به الزکاة: فهو أن یملک نصاباً من المال النامي الفاضل عن الحاجة الأصلیة.

وأما الغنا الذي یحرم به أخذ الصدقة وقبولها: فهو الذي تجب به صدقة الفطر والأضحیة، وهو أن یملک من الأموال التي لا تجب فیها الزکاة ما یفضل عن حاجته وتبلغ قیمة الفاضل مائتي درهم من الثیاب والفرش...... زیادة على ما یحتاج إلیه کل ذلک للابتذال والاستعمال لا للتجارة والإسامة، فإذا فضل من ذلک ما یبلغ قیمته مائتي درهم وجب علیه صدقة الفطر والأضحیة وحرم علیه أخذ الصدقة."

(بدائع الصنائع، کتاب الزکاة، مصارف الزکاة: ۲/۱۵۸، ط: بیروت) فقط.

والله أعلم بالصواب

کتبه: سجاد خان

المتخصص في الفقه الإسلامي

بالجامعة الفاروقیة کراتشی

۱۲/۴/۲۸ھ

الجواب صحیح

الجواب صحیح

۲۲/۴/۲۸ھ

دار الافتاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چا خالص سره زر تر نصاب کم درلودل:

که یو چا خالص سره زر تر نصاب (۲۰مثقاله) کم درلودل نور ئې نه یوه افغانۍ نغده درلوده او نه ئې نور د زکات قابل مال درلودی نو په دي صورت کي اختری پر هغه واجب نه دئ ځکه چي په سرو او سپینو زرو کي دارمدار پر نصاب دئ نه پر قیمت(1).

که چا خالص سره زر تر نصاب کم درلودل خو قابل زکاة سامان یې هم درلودی:

که یو چا سره زر تر نصاب (۲۰ مثقاله) کم درلودل او نور ئې داسي سامان درلودی چي قابل زکاة وو یا ئې یوه افغانۍ درلوده یا ئې تر افغانۍ زیاتي درلودې نو په دې صورت کي سره زر، نغدي پیسې یا نور قابل زکاة مال سره ګډېږي نو که ئې قیمت دوپنځوس نیمو تولو سپینو زرو ته رسېدی اختری سته او که نه رسېدی نو نسته(2).

---

(1) ولیس فی اقل من عشرین مثقالاً من الذهب زکاة [المبسوط للسرخسي: ۱–۲ټوکونه، ۲۵۵ مخ]. فاما اذا کان له ذهب مفرد فلا شیئ فیه حتی یبلغ عشرین مثقالاً...[بدائع الصنائع: دوهم ټوک – ۱۰۵ مخ].

الجواب (۱): سونے چاندی میں زکاة کا دارمدار نصاب پر ہے نہ کہ قیمت پر لہذا سات تولے سونے کے زیورات پر زکات نہیں اگر چہ قیمت اس کا دو ہزار روپیہ ہو اور ساڑے سات تولے سونے میں زکات واجب ہے اگر چہ قیمت کوئی چیز نہ ہو... [فتاوی فریدیه: دریم ټوک –۴۰۸مخ]. اور دوسری صورت میں اس لیے زکات فرض نہیں کہ اس کے پاس صرف سونا ہے چاندی یا تجارتی مال یا نقد رقم نہیں ہے اس لیے نہ تو سونے کا نصاب بنتاہے نہ چاندی کا لہذا اس صورت میں زکاة فرض نہ ہوگی [فتاوی رحیمیه: ۷–۸ټوکونه –۱۵۶مخ].

(2) فافاد ان التقویم انما یکون بالمسکوک عملاً بالعرف مقوماً باحدهما ان استویا فلو احدهما اروج تعین التقویم به ولو بلغ باحدهما نصاباً دون الآخر تعین مایبلغ به ولو بلغ باحدهما نصاباً وخمساً

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر چا چي زکاة فرض وي پر هغه اختری او سرسایه هم واجب دي:

پر کوم چا چي زکوة فرض وي نو پر هغه باندي اختری او سرسایه هم واجب دي، ډېر خلګ دا فکر کوي چي پر کوم چا زکوة فرض نه وي پر هغه اختری هم نه دئ واجب دا خبره صحیح نه ده بلکي داسي ویل صحیح دي چي پر کوم چا چي زکوة فرض وي پر هغه اختری هم واجب دئ ولي چه ډېر داسي خلګ سته چه زکوة وربانديِ په دې خاطر فرض نه وي چه سره زر یا سپین زر یا د تجارت مال او یا د هغو په اندازه نصاب نه لري مګر نور سامان بیا زیات پروت وي لکه د ضرورت څخه زیات سامان وغیره[1].

د اختري په ورځو کي اختری واجب دی نه قیمت:

د اختري په ورځو کي اختری واجب دئ قیمت ورکول صحیح نه دي او که د یو عذر په خاطر د اختر په ورځو کي اختری ونه سو نو بیا ئې قیمت خیراتول ښه دي[2].

وبالآخر اقل قومه بالانفع للفقیر [درمختار: دوهم ټوک – ۲۹۹ مخ]. نقد پانچ روپے زاید از ضرورت اور تین تولہ سونا ہو تو زکاۃ اس لیے فرض ہوجاتی ہے کہ نقد رقم چاندی سونے کے حکم میں ہے اور تین تولہ سونا اور نقد پانچ روپے مل کر ساڑے باون تولہ چاندی کی قیمت کے برابر ہوجاتے ہیں اس لیے زکاۃ فرض ہوجاتیگی [فتاوی رحیمیه: ۷ – ۸ ټوکونه – ۱۵۵ مخ].

(1) (والموسر في ظاهر الروایة من له مائتا درهم او عشرین دینارا او شئ تبلغ ذلک سوی مسکنه ومتاع مسکنه ومرکوبه وخادمه في حاجته التي لایستغني عنها فاما ما عدا ذلک من سائمة او رقیق او خیل او متاع لتجارة اوغیرها فانه یعتد به من یساره) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۲ مخ].

(2) (ومنها ان لایقوم غیرها مقامها حتی لو تصدق بعین الشاة او قیمتها في الوقت لایجزیه عن الاضحیة لان الوجوب تعلق بالاراقة) [بدائع الصنائع: ځلرم ټوک – ۲۰۰ مخ]. (ولوترکت التضحیة ومضت ایامها تصدق به حیة ناذر... و تصدق بقیمتها غني شراها او لا)؟ [درمختار: شپږم ټوک –

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختری پر چا واجب دی؟

اختری پر هر مقیم، ازاد، مسلمان، عاقل چي مالک د نصاب وي واجب دئ یعني دوپنځوس نیمي تولې سپین زر یا اوه نیمي تولې سره زر یا مال تجارت ولري مګر تر حاجت اصلیه زیات وي(1).

د کور د ټولو له طرفه یو اختری کول:

د کور د ټولو غړو له طرفه یو اختری کول په دي خاطر چي د ټولو واجب په ساقط سي صحیح نه دئ بلکي اول به هغه څوک اختری کوي چي باندي واجب وي وروسته که توفیق وو نو د هر چا له طرفه ئې کولای سي(2).

ایا پر پلار د کوچني اولاد اختری سته؟

د کوچني اولاد له طرفه پر پلار اختری واجب نه دئ(3).

که فقیر د اختر په ورځو کي د اختري په نیت حیوان رانیسي:

که فقیر او غریب سړی د اختر په ورځو کي د اختري په نیت

---

۳۲۰ مخ].

(1) (الموسر الذي له مئتادرهم او عرض يساوي ماتي درهم سوى المسكن والخادم والثياب التي يلبس ومتاع البيت الذي يحتاج اليه) [خلاصة الفتاوى: ځلرم ټوک – ۳۰۹ مخ].

(2) (فتجب الاضحية علي حر مسلم مقيم موسر عن نفسه لاعن طفله شاة او بدنة) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۱۳ – ۳۱۵ مخونه].

(3) (وتجب عن نفسه لانه اصل في الوجوب عليه على ما بيناه وعن ولده الصغير... و روي عنه انه لايجب عن ولد وهو ظاهر الرواية) [هدايه: ځلرم ټوک – ۴۴۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

حیوان رانیسي نو پر هغه واجب کېږي[1].

که یو چا اختری رانیوی او ځني ورک سو:

که یو چا اختری رانیوی او ځني ورک سو وروسته ئې بل اختری رانیوی او بیرته اول اختری د اختر په ورځو کي پیدا سو نو که دا سړی مالدار وو او اختری باندي واجب وو نو پر ده باندي یو اختری واجب دئ، او که دا سړی مالدار نه وو غریب وو اختری باندي واجب نه وو نو پر ده باندي دواړه واجب دي، البته که دې غریب سړي د دې دوهم اختري د رانیولو په وخت کي دا نیت کړی وو چي دا د هغه اول پر ځای باندي رانیسم نو پر ده باندي هم یو واجب دئ[2].

که چا اختری رانیوی خو اختری مړ سو:

که یو چا اختری رانیوی خو اختری مړ سو نو واجب ئې نه ساقطېږي بلکي که غني وو نو بل اختری به رانیسي او که فقیر وو نو هیڅ نه دي باندي لازم[3].

که چا اختری رانیوی خو وروسته فقیر سو:

که یو چا د اختري لپاره حیوان رانیوی وروسته فقیر سو نو که د

(1) (وفقیر... شراها لها لوجوبها علیه بذلک حتی یمتنع علیه بیعها) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(2) (وان سرقت او ضلت فشری اخری ثم وجدها في ایام النحر ذبح احداهما لو غنیا وکلاهما لو فقیرا الا اذانواها عن الاولی لعدم تعدد الالتزام بالشراء حینئذ) [درمنتقی علی هامش مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۲ مخ].

(3) (وکذا لو ماتت فعلي الغني غیرها لاالفقیر) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختري تر آخري ورځي پوري صاحب نصاب نه وو نو اختري نه دئ باندي واجب او دغه حيوان به خرڅ کړي قيمت به ئې خپله مصرف کړي او که تر اخري ورځي پوري صاحب نصاب سو نو اختري باندي واجب دئ(1).

که چا حيوان درلودی وروسته يې د اختري کولو نيت وکړی:

که چا حيوان درلودی وروسته ئې د اختري کولو نيت وکړ يا ئې حيوان رانيوی خو د رانيولو په وخت کي ئې د اختري کولو نيت نه وو وروسته ئې د اختري نيت وکړ نو په دې صورت کي هغه سړی که غني وي او که فقير اختری نه دئ باندي واجب ځکه چه د رانيولو په وخت کي نيت معتبر دئ(2).

که يو چا د بل چا له طرفه اختری وکړی:

که يو چا د بل چا له طرفه اختری وکړ نو که دغه اختری د غائب ملکيت وي بيا صحيح دئ اجازې ته ضرورت نسته او پر ذابح ضمان

---

(1) (ولايشترط ان يکون غنيا في جميع الوقت حتی لوکان فقيرا في اول الوقت ثم ايسر في اخره تجب عليه.... ولو اشتری الموسر شاة للاضحية فضاعت حتی انتقص نصابه وصارفقيرا فجاءت ايام النحر فليس عليه ان يشتري شاة اخری.... فلو انه وجدها وهو معسر وذلک ايام النحر فليس عليه ان يضحي بها لانه معسر وقت الوجوب ولو ضاعت ثم اشتری اخری وهو موسر فضحی ثم وجد الاولی وهو معسر لم يکن عليه ان يتصدق بشئ) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۱۹۶ مخ].

(2) (ولو ملک انسان شاة فنوی ان يضحي بها او اشتری شاة ولم ينو الاضحية وقت الشراء ثم نوی بعد ذلک ان يضحي بها لاتجب عليه سواء کان غنيا او فقيرا) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۱ مخ]. (لايجب عليه سواء کان غنيا او فقيرا لان النية لم تقارن الشراء فلاتعتبر) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۱۹۳ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم نسته، او که چیري ئې خپل حیوان د غائب له طرفه حلال کړی او د غائب ملکیت هم نه وو نو دغه اختری نه صحیح کېږي(1).

که یو څوک د ایصال ثواب لپاره اختری وکړي:

که څوک خپله صاحب نصاب وي نو اختری باندي واجب دئ او که څوک غواړي چي د خپل مړه پلار او مور او نبي کریم ﷺ له طرفه اختری وکړي او ثواب ئې وروبخښي نو هم صحیح دئ ځکه دغه کار ثواب دئ او هر مسلمان ورور چي ئې طاقت لري نو هغه دي دغه ثواب وګټي(2).

په حیوان کي د تېر کال د اختري نیت کول:

که یو څوک په حیوان کي د تېر کال د اختري نیت وکړي نو د ده اختری صحیح دئ او د تېر کال د اختري قیمت به خیرات کړي(3).

---

(1) (ولوذبح اضحية غيره عن المالک بغير امره صريحا يقع عن المالک ولاضمان على الذابح استحسانا). وايضا: (لانه لايمكن تجويز التضحية عن الغير الا باتيان الملک لذلک الغير في الشاة ولن يثبت الملک له في الشاة الا بالقبض ولم يوجد قبض الامر ههنا لابنفسه ولابنائبه كذا في الذخيرة) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰۲ مخ].

(2) (وختم ابن السراج عنه رضي الله عنه اكثر من عشرة آلاف ختمة وضحى عنه مثل ذلک.... قلت وقول علمائنا ان يجعل ثواب عمله لغيره يدخل فيه النبي ﷺ فانه احق بذالک) [درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک – ۲۴۴ مخ]. (فينبغي لمن وجد سعة ان يضحي عن حبيبه ونبيه ﷺ كل عام ولو بشاة او بسبع بقرة) [اعلاء السنن: اووه لسم ټوک – ۲۶۹ مخ].

(3) (ولو ارادوا القربة الاضحية اوغيرها من القرب اجزاهم سواء كانت القربة واجبة او تطوعا او وجب علي البعض دون البعض وسواء اتفقت جهات القربة او اختلفت...) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰۴ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا پر ښځه د مهر مؤجل (ځنډني) په خاطر اختری سته:

که د ښځي پر خپل خاوند تر نصاب زیات مهر باندي وي نو پر دې باندي في الحال اختری واجب نه دئ(1).

د یوه پسه پر ځای د اوو پسو اختری کول:

که یو سړی د یوه پسه پر ځای د اوو پسو اختری وکړي نو په یوه سره ئې واجب ساقطیږي او نور نفل دي او که یو څوک یو غویی د اوو مي حصې پر ځای حلال کړي نو غوایی ټوله اختری وګرځېدی(2).

د مړي له طرفه اختری کول څو صور تونه لري:

اول: که مړي وصیت کړی وي چي زما د مال څخه زما له طرفه اختری وکړئ نو داختري ټولي غوښي و غریبانو او فقیرانو ته خیراتول واجب دي.

دوهم: مړي وصیت کړی وي یا ئې نه وي کړی خو قریبانو په خپلو پیسو نفل اختری وکړي په دې صورت کي د اختري غوښي مالدار او غریب دواړه خوړلای سي.

دریم: قریبانو د خپل مال څخه او په خپل نامه ئې اختری وکړي او ثواب ئې و مړدګانو ته وروبخښي نو صحیح دئ او غوښي ئې

---

(1) (واما الموجل الذي سمي بالفارسية (کابین) فالمرأة لاتعتبر موسرة بذلک بالاجماع) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۲ مخ].

(2) (ولو ضحی باکثر من واحدة فالواحدة فریضة والزیادة تطوع عند عامة العلماء... وایضا: ولو ان رجلا موسرا ضحی بدنة عن نفسه خاصة کان الکل اضحیة واجبة عند عامة العلماء وعلیه الفتوی) [قاضي خان: دریم ټوک – ۳۵۰ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالدار او غریب دواړه خوړلای سي[1].

د اختري په ورځو کي د مړي له طرفه اختری کول:

د اختر په ورځو کي د مړي له طرفه اختری ډېر ثواب لري د اختري د قیمت تر خیراتولو[2].

که د اختر دآخري ورځي تر مخه غریب مالداره سو:

که غریب د اختر په ورځو کي د اخري ورځي ترمخه مالدار سو نو اختری پر واجب دئ[3].

د اختر په ورځو کي شک کول:

که د اختر په ورځو کي شک سو چي دوولسم تاریخ د ذو الحجې دئ او که دیارلسم تاریخ نو که چا تر دریمي ورځي اختری وځنډوی نو ټوله د اختري غوښي خیراتول مستحب دي[4].

که اختری کوونکی مړ سو نو اختری یې میراث دی:

که اختری کوونکی مړ سو نو د هغه اختری په میراث کي شمارل کېږي او وارثان که د هغه د ایصال ثواب لپاره اختری وکړي

---

(1) (ای لو ضحی عن میت وارثه بامره الزمه بالتصدق بها وعدم الاکل منها وان تبرع بها عنه له الاکل لانه یقع علی ملک الذابح والثواب للمیت) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۳۵ مخ].

(2) (شراء الاضحیة بعشرة اولی من ان یتصدق بالف لان القربة التي تحصل باراقة الدم لاتحصل بالصدقة) [خلاصة الفتاوی: څلرم ټوک – ۳۲۰ مخ].

(3) (حتی لو کان فقیرا في اول الوقت ثم ایسر في اخره تجب علیه) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۲ مخ].

(4) (واذا شک في یوم الاضحی فالمستحب ان لایوخر الي الیوم الثالث فان اخر یستحب ان لایاکل منه ویتصدق بالکل الخ) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای ئې سي[1].

په اختري کي کوم ځای اعتبار لري؟

په اختري کي و هغه ځای ته اعتبار دي په کوم ځای کي چي د اختري حیوان وي او و اختري کوونکي ته اعتبار نسته[2].

که ښځه د نصاب خاونده وي نو...:

که ښځه صاحب نصاب وه نو پر دې اختری واجب دئ پر خاوند ئې واجب نه دئ او که خاوند د هغې له طرفه اختری کوي نو د هغې اجازه ضروري ده[3].

که د اختر په ورځ د حیوان کال پوره سي:

که یو حیوان تېر کال د اختر په ورځ زېږېدلی وي او دغه کال د اختر په ورځ د هغه یوه کال پوره کېږي نو ښه دا دئ چي په دوهمه ورځ اختری وکړي او یا د بل حیوان تلاښ وکړي[4].

د پیچکارۍ په لګولو که حیوان پیداسي نو اختری یې څنګه دی؟

که د یو حیوان و رحم ته د نر حیوان مني د پیچکارۍ په ذریعه ورداخل سي او بیا حیوان پیدا سي نو د دغسي حیوان اختری کول

(1) (وان مات احد السبعة المشتركين في البدنة وقال الورثة اذ بحوا عنه وعنكم صح عن الكل استحسانا لقصد القربة من الكل) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲٦ مخ].

(2) (ثم المعتبر في ذلک مکان الاضحية) [هداية: څلرم ټوک – ۴۴۴ مخ].

(3) (وليس على الرجل ان يضحي عن اولاده الكبار وامراته الا باذنه الخ) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۳ مخ].

(4) فتاوی رحیمیه: ۹ – ۱۰ ټوکونه – ۵۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو صحیح دی مګر اختری کول ډېر عظیم عبادت دئ نو د داسي حیوان حلالول ښه دئ چي د شک او شبهې څخه پاک وي[1].

د هوسۍ اختری کول:

د هوسۍ اختری کول صحیح نه دئ ځکه چه هوسۍ د وحشي حیواناتو څخه ده[2].

که یو چا حیوان غلا یا غصب کړی:

که یو چا یو حیوان غلا یا غصب کړ او بیا ئې د ځان له طرفه اختری کړ نو اختری ئې نه صحیح کیږي ځکه چي دی ئې مالک نه دئ او د حیوان د مالک له طرفه هم اختری صحیح نه دئ ځکه چه د هغه اجازه نسته او که دغه حلال سوی حیوان مالک بیرته واخلي بیا هم د دواړو اختری صحیح نه دي بلکي هر یو به جلا جلا اختری کوي[3].

په حرام مال کي اختری نسته:

په حرام مال کي اختری نسته بلکي هغه ټول مال خیراتول واجب دي[4].

---

(1) فتاوی رحیمیه: ۹ – ۱۰ټوکونه – ۵۱ مخ.

(2) (ولایجوز في الاضاحي شئ من الوحشی) وایضا وان ضحي بظبية وحشية انست وببقرة وحشية انست لم تجز) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(3) (قال في البدائع غصب شاة فضحي بها عن نفسه لاتجزئه لعدم الملك ولا عن صاحبها لعدم الاذن ثم ان اخذها صاحبها مذبوحة وضمنه النقصان فكذالک لا تجوز عنهما وعلی کل ان يضحی باخری) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۳۱ مخ].

(4) (لو کان الخبيث نصابا لايلزمه الزكوة لان الكل واجب التصدق عليه فلا يفيد ايجاب التصدق

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختري حيوانان شرعاً ټاکل سوي دي:

د اختري حيوان شرعاً ټاکل سوی دئ (غوا، غويی، ګامېښه، اوښ، اوښه، سېرلی، بزه، پسه او مېږه) د دغو حيواناتو ماسوا د بل حيوان اختری نه سي کېدلای که څه هم ډېر قيمتي وي او په خوړلو کي ډېر مرغوب وي(1).

د کوم حيوان اختری ښه دی؟

کوم حيوان چي د يوه له طرفه وي او شرکت پکښې نه وي د هغه اختری افضل دئ په دې شرط چي د هغه غوښي او قيمت د شراکت تر حيوان کم نه وي او که داسي نه وه نو بيا اوومه حصه افضله ده او که په پسه او سېرلي کښي دواړه خصيان وه نو تر مېږي او بُزې ښه دي او که خصيان نه وه بيا مېږه او بُزه ښه دي مګر اختری د هر يوه صحيح کېږي(2).

که پيسې د دوو پسو وي نو يو پسه په رانيول ښه دي که دوه؟

که د يو چا سره دومره پيسې وې چي په هغه دوه مناسب پسونه رانيول کېدلای سوای نو دا ښه دئ تر هغه چي په داغه پيسو يو چاغ

بيعضه ومثله في البزازية) [ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۹۱ مخ].

(1) (واما جنسه فهو ان يكون من الاجناس الثلاثة الغنم اوالابل او البقر ويدخل في كل جنسه نوعه والذكر والانثى والخصى والفحل لاطلاق اسم الجنس على ذلك والمعز نوع من الغنم والجاموس نوع من البقر ولايجوز في الاضاحي شئ من الوحشي...) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(2) (الشاة افضل من سبع البقرة اذ استويا في القيمة واللحم والكبش افضل من النعجة اذا استويا فيهما والانثى من المعز افضل من التيس اذا استويا قيمة والانثى من الابل والبقر افضل حاوي وفي الوهبانية ان الانثى من المعز افضل من الذكر اذا استويا قيمة) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسه را نیول سي ځکه چي په اول صورت کي دوه عبادته يو واجب بل نفل ادا کېدلای سي او په دوهم صورت کي يوازي واجب ادا کېدلای سي[1].

د نر حيوان اختري ښه دی او که د ماده حيوان؟

که د نر او ماده حيوان قيمت او غوښي سره برابري وي نو د ماده حيوان اختری افضل دئ[2].

که يو حيوان ګران او بل حيوان ارزانه وي نو...:

کوم حيوان چي په قيمت کي پورته وي د هغه اختری افضل دئ تر هغه حيوان چي قيمت ئې کم يعني ارزانه وي خو دواړه صحيح کېږي[3].

که نر هوسی د بزې سره جماع وکړي او حيوان پيداسي:

که نر هوسی د بُزې سره جماع وکړه او حيوان ځني پيدا سو نو د هغه اختری صحيح دئ ځکه چي هغه د مور حکم لري او مور ئې بُزه ده[4].

---

(1) (وشراء شاتين بثلاثين افضل من شراء شاة بثلاثين) [بزازية: شپږم ټوک – ۲۹۰ مخ]. (غني ضحي شاتين كانت الزيادة على الواحدة تطوعا عند عامة العلماء) [قاضي خان: دريم ټوک – ۳۴۹ مخ].

(2) (والانثى من المعز افضل من التيس اذا استويا قيمة والانثى من الابل والبقر افضل) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۲ مخ].

(3) (سبعة من الرجال اشتروا بقرة بخمسين درهماً للاضحية وسبعة آخرون اشتروا سبع شياه بماة درهم تكلموا ان الافضل هو الاول اوالثاني والمختار ان الافضل هو الثاني كذا في الفتاوى الكبرى) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۹ مخ].

(4) (ولو نزا ظبي علي شاة قال عامة المشائخ يجوز) [حاشية الشيخ الشلبى على تبيين الحقائق:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چرګ او چرګې اختری کول:

د چرګې او چرګ اختری کول د فقیر لپاره مکروه دي او د غني لپاره صحت نه لري[1].

غني سړي حیوان رانیوی خو اتفاقاً حمل داره سو:

غني سړي یو حیوان رانیوی خو اتفاقاً هغه حمل دار سو یا هغه د کور لپاره راوګرځوي او دوهم حیوان ئې رانیوی خو په قیمت کي تر اول یو څه کم وو نو په دې صورت کي به زیاتي پیسې خیراتوي[2].

پر مسافر باندي اختری نسته که څه هم قدرت لري:

کوم سړی چي په خپل ځای او کور کي صاحب نصاب وي او د سفر په حالت کي پر اختري کولو قدرت ولري یا د قدرت په وخت کي د مال پر راغوښتلو قدرت ولري نو پر داسي مسافر بیا هم اختری واجب نه دئ ځکه چه د اختري د شرطونو څخه یو شرط دا دئ چي سړی مالداره او مقیم وي[3].

که چا اختري ونه کړ نو قیمت ئې خیراتولای سي که یا؟

که پر یو چا باندي اختری واجب وو خو د اختري کولو په ورځو

شپږم ټوک – ۴۸۳ مخ]. (والمتولد بین الاهلي والوحشي یتبع الام) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۲ مخ].

(1) (والتضحیة بالدیک والدجاجة في ایام الاضحیة ممن لااضحیة علیه لاعساره تشبیها بالمضحین مکروه لانه من رسوم المجوس) [هندیه: پنځم ټوک – ۳۰۰مخ].

(2) (وان ضحي بالثانیة وقیمتها اقل تصدق بالزائد) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۶ مخ].

(3) (الاضحیة واجبة علی کل حر مسلم مقیم موسر الخ ولیس علي الفقیر والمسافر اضحیة) [القدوري: ۲۰۰ – ۲۰۱ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي ئې د خپلي سستۍ له وجهي اختری ونه کړ نو د اختر د ورځو څخه وروسته د هغه قیمت خیراتولای سي[1].

د خلکو له طرفه اختری کول خو حیوان نه معلومول:

که دوه یا درې کسان داسي وکړي چي مالونه ئې یو ځای جمع وي خو خوراک او څښاک ئې سره جلا وي او په ګډه اختری وکړي مګر حصه معلومه نه کړي یا ئې دوې حصې کړي او یا ئې د کسانو مطابق دري څلور حصې کړي نو دغسي اختری کول صحیح کېږي خو ښه دا دئ چي پر هر حیوان باندي د یو چا نوم ولګول سي[2].

که څوک د اختر په ورځ مسافر سي اختری وکړي بیرته په اوله یا دوهمه ورځ راسي:

که یو څوک د اختر په ورځ مسافر سي یا د اختر ترمخه مسافر سي او هلته خپل اختری وکړي او بیرته د اختر په اوله ورځ یا دوهمه ورځ یا دریمه ورځ د لمر لوېدو ترمخه مقیم سي نو پر ده باندي دوهم ځل اختری کول واجب نه دي[3].

---

(1) (وتصدق بقیمتها غني شراها اولا لتعلقها بذمته بشرائها اولا فالمراد بالقیمة قیمة شاة تجزي فیها) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(2) (وفي الاضاحي للزعفراني اشترى سبعة نفر سبع شیاه بینهم ولم یسم لکل واحد منهم شاة بعینها فضحوا بها الخ) [هندیه: پنځم ټوک – ۳۰۶ مخ، کذا في امداد الفتاوی: دریم ټوک – ۵٦۲ مخ].

(3) (قوله والاقامة فالمسافر لاتجب علیه وان تطوع بها اجزاته عنها الخ)، (و ایضاً قوله الي اخر ایامه ولو ضحی الفقیر ثم ایسر في اخره علیه الاعادة في الصحیح لانه تبین ان الاولی تطوع بدائع ملخصا لکن في البزازیة وغیرها ان المتاخرین قالوا لاتلزمه الاعادة وبه ناخذ) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۲ – ۳۱٦].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که کورنی غویی د وحشي غوا سره جماع وکړه او حیوان پیداسو:

که کورنی غویی د وحشي غوا سره جماع وکړه او حیوان پیدا سو نو د داسي حیوان اختری نه صحیح کېږي ځکه چي پیدا سوی حیوان د مور تابع دئ او مور ئې وحشي ده او د دې برعکس صحیح دئ (یعني وحشي غویی د کورنۍ غوا سره جماع وکړه)[1].

که یو چا حیوان د اختري لپاره رانیوی وروسته ئې خرڅ کړ او د اختر په ورځو کي ئې بل رانیوی، دغه مسئله درې صورتونه لري:

اول صورت: حیوان ئې د اختري په نیت رانیوی.

دوهم صورت: حیوان ئې د اختري په نیت نه رانیوی خو وروسته ئې د اختر نیت وکړ.

دریم صورت: حیوان ئې د اختري په نیت نه رانیوی خو وروسته ئې په ژبه دا الفاظ وویل چي پر ما دغه کال د الله لپاره اختری کول لازم دئ. اوس نو په اول صورت کي تر څو چي ده په ژبه الفاظ نه وي ویلي دغه حیوان اختری نه سي جوړېدلای او په دوهم صورت کي هم دغه حیوان اختری نه سي جوړېدلای، او په دریم صورت کي دغه حیوان اختری جوړېدلای سي[2].

---

(1) (فلو نزا ثور وحشي علی بقرة اهلیة فولدت ولدا یضحي به دون العکس لانه ینفصل عن الام الخ) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۲ مخ].

(2) (ولو اشتری شاة للاضحیة ثم باعها واشتری اخری في ایام النحر فهذا علی وجوه ثلاثة (الاول)

(c) ketabton.com: The Digital Library

که په دوو غوایانو کي څوارلس کسان شریکان سي:

که چیري په دوو غوایانو کي څوارلس کسان د اسي شریکان سي چي نه د هر یوه حصه په غوایي کي معلومه سي او نه دا وویل سي چي دغه غویی د دغو اوو نفرو دئ، بلکي داسي وویل سي چي دغه دوه غوایان د دغه څوارلسو کسانو مشترک اختریان دي نو قیاساً دغه صورت جائز نه دئ البته استحساناً بیا جائز دئ(1).

د اختري حیوان بدلول:

که یو چا د اختري په نیت حیوان رانیوی وروسته ئې د بل حیوان سره بدلوي نو دغه دوهم حیوان به د اول حیوان په قیمت رانیسي او که چیري ئې دوهم حیوان د اول حیوان تر قیمت کم رانیوی نو په قیمت کي چي څومره فرق وي هغه زیات به خیراتوي(2).

پر حاجي اختری نسته:

پر حاجي باندي چي د حج لپاره تللی وي اختری واجب نه دئ او

اذا اشتری شاة ینوي بها الاضحیة (والثاني) ان یشتري بغیر نیة الاضحیة ثم نوی الاضحیة (والثالث) ان یشتري بغیر نیة الاضحیة ثم یوجب بلسانه ان یضحي بها فیقول لله علي ان اضحي بها عامنا هذا ففي الوجه الاول في ظاهر الروایة لاتصیر اضحیة ما لم یوجبها بلسانه ... واما الثاني ... و روی الحسن عن ابي حنیفة رحمه الله تعالی انها لاتصیر اضحیة حتی لو باعها یجوز بیعها وبه ناخذ.... الوجه الثالث تصیر اضحیة في قولهم جمیعاکذا في فتاوی قاضیخان) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۴ مخ].

(1) امداد الاحکام: څلرم ټوک – ۲۷۳ مخ.

(2) رجل اشتری شاة للاضحیة واو جبها بلسانه ثم اشتری اخری جاز له بیع الاولی فی قول ابی حنیفة ومحمد رحمهما الله تعالی وان کانت الثانیة شرامن الاولی وذبح الثانیة فانه یتصدق بفضل ما بین القیمتین ... [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۴ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که حاجي په خپله خوښه اختری وکي نو ثواب لري[1].

که په یو ځای کي د اختري لپاره هیڅ حیوان نه پیداکېدی:

که په یو ملک یا علاقه کي جنګ یا فساد سو، طوفان یا سېلاب راغلی او د اختري لپاره نه کوچنی او نه غټ حیوان پیدا کېدی نو په دې صورت کي به که حیوان وي او که حصه وي قیمت دي خیرات کړي[2].

---

(1) و ذکر فی الاصل وقال و لا تجب الاضحیة علی الحاج و اراد با لحاج المسافر [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۱۹۵ مخ].

(2) قوله وتصدق بقیمتها غنی شراها اولاً تعقبه الشیخ شاهین بان وجوب التصدق بالقیمة مقید بما اذا لم یشتر [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم فصل

د کوم حیوان اختری صحیح او د کوم حیوان اختری صحیح نه دئ؟

د خصي حیوان اختری کول:

د خصي حیوان اختری کول صحیح بلکي لازیات فضیلت لري ځکه چي د نبي کریم ﷺ څخه دغسي اختری کول ثابت دی[1].

د مخنث حیوان اختری کول:

د مخنث (نر ښځي) حیوان اختری کول صحیح نه دي[2].

د وچ حیوان اختری کول:

وچ حیوان پر دوه قسمه دئ یو هغه چي د شروع څخه ئې بل حیوان نه وي زېږولی، دوهم هغه چي یو وار خو بل حیوان وزېږوي خو د دوهم وار لپاره ئې ونه زېږوي، د دغه دواړو قسمو وچ حیوان اختری صحیح دئ[3].

د کوم حیوان چي ښکر مات یا ئې یو خول نه وي:

د کوم حیوان چي پیدائشي ښکرونه مات وي د هغه اختری صحیح دئ او یا ئې ښکرونه په بېخ کي مات وي مګر هغه هډوکي چي په هغه کي ماغزه وي هغه هم مات وي بیا نو د داسي حیوان

---

(1) (عن جابر رضي الله عنه قال ذبح النبی ﷺ یوم الذبح کبشین اقرنین املحین موجوئین) (خصیین) [مشکوة: اول ټوک – ۱۲۸ مخ]. (قوله والخصي لانه اطیب لحما من غیر الخصي قال ابو حنیفة ما زاد في لحمه انفع مما ذهب من خصیتیه) [الجوهرة النیرة: دوهم ټوک – ۲۷۰ مخ].

(2) (لاتجوز التضحیة بالشاة الخنثی) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۹ مخ].

(3) امداد الفتاوی: دریم ټوک – ۵۵۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختری صحیح نه دئ او که هغه هډوکي مات نه وه بیا ئې اختری صحیح دئ(1).

که دغوا یا اوښي یو تی نه وو:

که دغوا یا اوښي یو تی نه وو نو اختری ئې صحیح دئ او که دوا ړه تیان ئې نه وه نو اخترئ ئې صحیح نه دئ(2).

او که د مېږي یا بُزې پیدائشي د یوه تي سر نه وو او یا په یو آفت سره له منځه تللی وو او یو پاته سوی وو بیا ئې اختری صحیح نه دئ(3).

هغه حیوان چي لېونی وي:

که یو حیوان داسي لېونی وو چي د هغه لېونتوب مانع د څر وهلو او وښو خوړلو څخه وو نو اختری کول ئې صحیح نه دئ او که مانع نه وو بیا ئې اختری صحیح دئ(4).

---

(1) (قوله ویضحي بالجماء هي التي لاقرن لها خلقة وکذا العظماء التي ذهب بعض قرنها بالکسر او غیره فان بلغ الکسر الي المخ لم یجز قهستاني وفي البدائع ان بلغ الکسر المشاش لایجزي والمشاش رؤوس العظام مثل الرکبتین و المرفقین) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۵ مخ].

(2) (وفي الابل والبقران ذهبت واحدة یجوز او اثنتان لا) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(3) (وفي الشاة والمعز اذا لم یکن لهما احدی حلمتیها خلقة او ذهبت بافة وبقیت واحدة لم یجز) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۹ مخ].

(4) (ویضحي.... والثولاء اي المجنونة اذا لم یمنعها من السوم والرعي وان منعها لاتجوز التضحیة بها) [درمختار: نهم ټوک – ۵۳۵].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه حیوان چي ړوند وي:

د ړانده حیوان اختری صحیح نه دئ[1].

هغه حیوان چي په هډوکو کي ماغزه نه لري یا ګوډ وي:

هغه حیوان چي په هډوکي کي ماغزه نه لري اختری ئې صحیح نه دئ او هغه ګوډ حیوان چي په خپله مذبح (د حلالیدو ځای) ته نه سي تللای یعني په درو پښو وي اختری ئې صحیح نه دئ البته که څلورمه پښه ئې درلوده پر مځکه ئې لګولای سوای بیا ئې اختری صحیح دئ[2].

هغه حیوان چي غوږ یا لکۍ ئې پرې وي:

هغه حیوان چي د غوږ او لکۍ ډېره حصه ئې پرې وي او یا ئې د سترګو د ډېري حصې نور (دید) نه لري نو اختری ئې صحیح نه دئ، او د ډېروالي په اندازه کي تفصیل دئ خو صحیح قول دا دئ چي غوږ یا لکۍ ئې تر دریمي حصې زیات نه وي[3].

---

(1) (لا بالعمیاء والعوراء الخ) [درمختار: نهم ټوک – ۵۳۵ مخ].

(2) (والعجفاء المهزولة التي لامخ في عظامها والعرجاء التي لاتمشي الي المنسک اي المذبح الخ اي التي لایمکنهاالمشي برجلها العرجاء انما تمشي بثلاث قوائم حتی لوکانت تضع الرابعة علی الارض وتستعین بها جاز) [درمختارمع رد المحتار: نهم ټوک – ۵۳۵ – ۵۳۶ مخونه، کذا في الهندیه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(3) (ومقطوع اکثر الاذن او الذنب الخ، روي محمد عنه في الاصل والجامع الصغیر ان المانع ذهاب اکثر من الثلث الخ والاولی هي ظاهر الروایة وصححها في الخانیة حیث قال والصحیح ان الثلث و مادونه قلیل وما زاد علیه کثیر وعلیه الفتوی) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۶ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه حیوان چي لم ئې پرې وي:

هغه حیوان چي د لم ډېره حصه (تر دریمي حصې زیات) ئې نه وي اختری ئې صحیح نه دئ(1).

هغه حیوان چي غاښونه نه لري:

د هغه حیوان اختری چي غاښونه نه لري اختری ئې صحیح نه دئ او که ئې بیا درلوده نو اکثره (تر دریمي حصې زیات) غاښونه به ئې وي بیا ئې اختری صحیح دئ(2).

هغه حیوان چي پیدائشي غوږونه نه لري:

هغه حیوان چي خلقة غوږونه نه لري اخترئ ئې صحیح نه دئ او که چیري ئې درلودل خو کوچني وه بیا ئې اختری صحیح دئ(3).

هغه حیوان چي یو غوږ نه لري:

د کوم حیوان چي پوره یو غوږ نه وي یا ئې پیدائشي یو غوږ وي نو اختری ئې صحیح نه دئ(4).

---

(1) (او اکثر الالیة لان للاکثر حکم الکل بقاء و ذهابا فیکفي بقاء الاکثر و علیه الفتوی) [درمختار: نهم ټوک – ۵۳۷ مخ].

(2) (وایضا ولا بالهتماء التي لا اسنان لها ویکفي بقاء الاکثر وقال قبله والتي لا اسنان لها وهي تعتلف او لاتعتلف لاتجوز) [درمختار: نهم ټوک ۵۳۷ مخ].

(3) (والتي لا اذن لها في الخلقة وتجزي السکاء وهي صغیرة الاذن) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ، کذا في الشامیة: نهم ټوک – ۵۳۷ مخ].

(4) (فلاتجوز مقطوعة احدی الاذنین بکمالها والتي لها اذن واحدة خلقة) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه حیوان چي د تیانو سرونه ئې پرې وي:

د هغه حیوان اختری چي د تیانو سرونه ئې پرې وي یا وچ وي صحیح نه دئ[1].

هغه حیوان چي پزه ئې پرې وي:

د هغه حیوان اختری چي پزه ئې پرې وي صحیح نه دئ[2].

هغه حیوان چي په علاج کولو ئې شیدې بندي سوي وي:

د هغه حیوان اختری چي علاج ئې سوی وي بیا ئې شیدې بندي سوي وي یعني خپل بچي ته ئې نه سي ورکولای صحیح نه دئ[3].

هغه حیوان چي پیدائشي لم نلري:

هغه حیوان چي خلقة نه لم لري او نه غوږونه اختریٔ ئې صحیح نه دئ[4].

هغه حیوان چي یوازي مرداري خوري:

هغه حیوان چي صرف مرداري خوري او بل شی نه خوري اختری ئې نه صحیح کېږي البته که اوښ وو نو ځلوېښت ورځي دي وتړل سي تر څو غوښه ئې ښه سي او که غویی وو نو شل ورځي او که پسه وو نو لس ورځي دي وتړل سي بیا دي ئې ا ختری وسي او که چیري

---

(1) (والجذاء مقطوعة رؤوس ضرعها او یابستها) [درمختار: نهم ټوک – ۵۳۷ مخ].

(2) (ولا الجدعاء مقطوعة الانف الخ) [درمختار: نهم ټوک – ۵۳۷ مخ].

(3) (ولاالمصرمة اطباؤها وهي التي عولجت حتي انقطع لبنها) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۷ مخ].
(ولاالمصرمة وهي التي لاتستطیع ان ترضع فصیلها) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۳ مخ].

(4) (وان لم یکن له الیة ولا اذن خلقة لایجوز) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئي ګډوډ خوراک کوي بيا ئې اختری صحيح دئ[1].

هغه حيوان چي غوږونه ئې په اوږدو څيري وي:

هغه حيوان چي غوږونه ئې طولاً (په اوږدو) څيري وي اختری ئې صحيح دئ[2].

هغه حيوان چي غوږونه ئې سوري وي:

هغه حيوان چي غوږونه ئې سوري وي اختری ئې صحيح دئ[3].

هغه حيوان چي غوږونه ئې دشا يا د مخ له خوا پرې وي:

هغه حيوان چي غوږونه ئې د مخ د خوا يا د شا له خوا پرې وي خو ځړېږي اخترئ ئې صحيح کېږي[4].

هغه حيوان چي چپک وي:

هغه حيوان چي په سترګو کي ئې کوږ واله وي (چپک وي) اختری ئې صحيح کېږي[5].

هغه حيوان چي سکوستی وي:

هغه حيوان چي سکوستی وي يعني د بدن وربښتان ئې ورپرې

---

(1) (ولاالجلالة التي تاكل العذرة ولاتاكل غيرها قال في الخانية فان كانت ابلا تمسک اربعين يوما حتي يطيب لحمها والبقر عشرين والغنم عشرة ، قوله ولاتاكل غيرها افاد انها اذا كانت تخلط تجزي) [درمختار مع ردالمحتار : نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(2) (وفي البدائع و تجزي الشرقاء مشقوقة الاذن طولا) [ردالمحتار : نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(3) (والخرقاء مثقوبة الاذن) [ردالمحتار : نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(4) (والمقابلة ماقطع من مقدم اذنها شئ وترک معلقا والمدابرة مافعل ذلک بموخر الاذن من الشاة) [ردالمحتار : نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(5) (وتجوز الحولاء مافي عينها حول) [ردالمحتار : نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي وي اختری ئې صحیح کېږي خو مکروه دئ[1].

هغه حیوان چي سالم وي:

د اختري حیوان چونکه د خدای ﷻ په حضور کي پیشېږي ځکه باید ډېر ښه چاغ، تازه، صحیح، سالم او د هر ډول عیبو څخه پاک وي. د حضرت علي کرم الله وجهه ارشاد دئ چي نبي کریم ﷺ و موږ ته دا حکم وکړ چي د اختري د حیوان سترګي ښه وګورئ او د داسي حیوان اختری مه کوئ چي د هغه د غوږ د مخ یا شا طرف پرې وي او د داسي حیوان اختری مه کوئ چي د هغه غوږ څیري وي او یا ئې په غوږ کي سوری وي[2].

د څلور قسمه حیواناتو اختری صحیح ندی:

د حضرت براء ابن عازب رضي الله عنه روایت دئ چه نبي کریم ﷺ د څلورو قسمونو حیواناتو د اختري کولو څخه منع کړېده:

اول: العرجاء بین ظلعها: هغه ګوډ حیوان چي ګوډوالی ئې ښکاره وي.

دوهم: والعوراء بین عورها: هغه کوڼ حیوان چي کوڼوالی ئې ښکاره وي.

دریم: ولا بالمریضة بین مرضها: هغه مریض حیوان چه مرض ئې ښکاره وي.

---

(1) (والمجزوزة التي جزصوفها ، خانیة وقدمنا ان ماجوز هنا جو زمع الکراهة لانه خلاف المستحب) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸مخ].

(2) (عن علي قال امر نا رسول الله ﷺ ان نستشرف العین والاذن وان لانضحي بمقابلة ولامدابرة ولاشرقاء ولاخرقاء) [الترمذي: اول ټوک – ۴۰۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلورم: ولاالعجفاء التي لاتنقي: هغه ډنګر حیوان چي په هډوکو کي ئې طاقت او ماغزه نه وي(1).

فقهاء کرامو د دغو احادیثو په تشریح کي فرمایلي دي چي کوم حیوان بالکل ړوند وي او یا بالکل کوڼ وي یا د یوې سترګي د دریمي حصې زیاته روښنایي ئې تللې وي یا د پوره غوږ د دریمي حصې زیاته حصه ئې پرې سوې وي یا ئې لکۍ پرې سوې وي او یا ئې د لکۍ د دریمي حصې زیاته پرې سوې وي یا دومره ډنګر او کمزوری حیوان وي چي په هډوکو کي ئې بالکل ماغزه پاته سوي نه وي د هغه اختری کول جائز نه دي که بیا حیوان ډېر ډنګر نه وي نو د هغه اختری کول جواز لري(2).

هغه حیوان چي پر درو پښو تللای سي:

کوم حیوان چي پر درو پښو تللای سي او څلرمه پښه ئې نه وي او یا څلرمه پښه ایښولای خو سي مګر پر تللای نه سي یعني د تګ

---

(1) الترمذي: اول ټوک – ۴۰۸ مخ.

(2) (ولاتجوز العمياء والعوراء البين عورها والعرجاء البين عرجها وهي التي لاتقدر ان تمشي برجلها الي المنسک والمريضة البين مرضها و مقطوعة الاذنين والالية والذنب بالکلية والتي لا اذن لها في الخلقة.... ولوذهب بعض هذه الاعضاء دون بعض من الاذن والالية والذنب والعين ذکر في الجامع الصغير انکان الذاهب کثيرا يمنع جواز التضحية وان کان يسيرا لايمنع واختلف اصحابنا بين القليل والکثير فعن ابي حنيفة رحمه الله تعالى.... اربع روايات وروي محمد رحمة الله عليه في الاصل وفي الجامع انه اذا کان ذهب الثلث او اقل جاز وان کان اکثر لايجوز والصحيح ان الثلث وما دونه قليل وما زاد عليه کثير وعليه الفتوى کذا في فتاوى قاضيخان.... ولاتجزي العجفاء التي لاتنقى.... فان کانت مهزولة فيها بعض الشحم جاز يروي ذلک عن محمد رحمه الله تعالى) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۷ – ۲۹۸ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

په وخت کي کومک نه سي ورکولای نو د هغه اختری کول جائز نه دئ او که پر څلورو پښنو باندي تللای سي مګر په پښنه کي ئې لږ ګوډوالی وي د هغه اختری کول هم جائز دي[1].

هغه حیوان چي پیدائشي ښکرونه نه لري خو عمر ئې د اختري و عمر ته رسېدلی وي:

د کوم حیوان چي پیدائشي ښکرونه نه وي مګر عمر ئې د اختري د حیوان و عمر ته رسېدلی وي نو د هغه اختری کول صحیح دي او که ئې ښکرونه راوتلي وي خو یو یا دواړه یو څه مات سوي وي نو د هغه اختری هم کېدلای سي مګر که په بېخ کي ئې ښکرونه مات سوي وي او ماغزه ئې ختم سوي وي نو د هغه اختری صحیح نه دئ[2].

هغه حیوان چي د مور تر حلالېدلو وروسته ژوندی پیدا سي:

که د مؤنث (ماده) حیوان اختری وسو او د هغه په نس کي اولاد وو اختری صحیح دئ او که اولاد ژوندی وو نو هغه دي هم حلال کړي[3].

---

(1) (والعرجاء التي لاتمشي الی المنسک (قوله والعرجاء) اي التي لايمكنها المشي برجلها العرجاء انما تمشي بثلاث قوائم حتی لو كانت تضع الرابعةعلی الارض وتستعين بها جاز عناية) [درمختار مع رد المحتار: شپږم ټوک – ۳۲۳ مخ].

(2) (ويجوز الجماء التي لاقرن لها وكذا مكسورة القرن كذا في الكافي وان بلغ الكسر المشاش لايجزيه والمشاش رؤوس العظام مثل الركبتين والمرفقتين كذا في البدائع). [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(3) (في اضاحي الزعفراني فان ولدت ولدا ذبحها وولدها معها) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه حيوان چي سالم رانيول سي او وروسته عيب پکښې پيدا سي:

که د اختري حيوان رانيول سو او بيا په هغه کي داسي عيب پيدا سو چي د هغه د وجهي څخه اختری صحيح کېدلای نه سوای نو که غني وو د هغه په بدله کي دي بل حيوان رانيسي اختری دي ئې وکړي او که غريب سړی وو اختری باندي واجب نه وو نو د داغه حيوان اختری دي وکړي(1).

هغه حيوان چي چاغ وي:

چاغوالی په اختري کي عيب نه دئ بلکي ښه وصف دئ نو که داسي يو چاغ پسه وي چي په قيمت او غوښو کي د غوا سره برابر وي اختری ئې افضل دئ(2).

هغه حيوان چي تيان ئې په آفت سره ضائع سي:

که چيري د غوا، ګامېښي، يا اوښي دوه تيان په يو آفت سره ضائع سوه يا پيدائشي دواړه نه وه نو اختری ئې صحيح نه دئ(3).

---

(1) (ثم کل عيب يمنع الاضحية ففي حق الموسر يستوي ان يشتريها کذلک او يشتريها وهي سليمة فصارت معيبة بذلک العيب لاتجوز على کل حال وفي حق المعسر تجوز علي کل حال کذا في المحيط) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۹ مخ]. (ولو اشتراها سليمة ثم تعيبت بعيب مانع عن التضحية کان عليه ان يقيم غيره مقامها ان کان غنيا وان کان فقيرا يجزئه ذلک) [تبيين الحقائق: شپږم ټوک – ۴۸۲ مخ، کذا في مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۳ مخ].

(2) (وکان الاستاذ يقول بان الشاة العظيمة السمينة تساوي البقرة قيمة ولحما افضل من البقرة لان جميع الشاة تقع فرضا بلاخلاف) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(3) (وفي الشاة والمعز اذا لم تکن لهما احدى حلمتيها خلقة او ذهبت بافة وبقيت واحدة لم تجز وفي الابل والبقر ان ذهبت واحدة تجوز وان ذهبت اثنتان لاتجوز کذا في الخلاصة) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۸ – ۲۹۹ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه حیوان چي وطي ورسره سوي وي:

که د اختري د حیوان سره وطي سوي وي او هغه د خپل مالک په ملک کي وو او دی صاحب نصاب وو نو هغه دي حلال کړي او غوښه دي ئې وسوځي یا دي ئې په مځکه کي ښخه کړي او د اختري لپاره دي بل حیوان رانیسي(1).

هغه حیوان چي پر مځکه باندي تر پرېړ ایستلو وروسته عیب پکښي پیدا سي:

که د حلالیدلو په وخت کي ئې حیوان پر مځکه پرېړ ایستی او په دې وخت کي عیب پیدا سو مثلاً پښه ئې ماته سوه یا سترګه ئې ړنده سوه نو اختری ئې صحیح دئ(2).

هغه حیوان چي د اختر تر لمانځه دمخه ناجوړه سي:

که چیري د اختر تر لمانځه دمخه حیوان داسي ناجوړه سو چي د ژوند نه وو نو که حلال سي بیا به بل حیوان رانیسي چي د اختر تر لمانځه وروسته ئې اختری وکړي(3).

هغه حیوان چي د بل چا واښه خوري:

که چا خپل حیوان ته د بل چا واښه بې له اجازې ورکول نو حرام

---

(1) (ثم ان کانت البهیمة ملک الواطي قیل انها تذبح ولاتوکل ولاروایة فیه عن اصحابنا لکن روي محمد رحمة الله علیه عن سید نا عمر رضی الله عنه انه لم یحد واطئ البهیمة وامر بالبهیمة حتي احرقت بالنار) [بدائع الصنائع: پنځم ټوک – ۴۸۸ مخ].

(2) (ولایضر تعیبها من اضطرابها عند الذبح) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(3) (عن انس رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یوم النحر من کان ذبح قبل الصلوة فلیعد...). [سنن النسائي: دوهم ټوک – ۲۰۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار کوي خو اختری ئې صحیح دئ[1].

هغه حیوان چې د خنزیر په شیدو لوی سوی وي:

که یو حیوان د خنزیر په شیدو لوی سوی وي او بیا یو څه وخت پاک خوراک ورکول کېږي نو اختری ئې صحیح دئ[2].

هغه حیوان چې د سپۍ شیدې ئې رودلي وي:

که یو حیوان د سپۍ شیدې څو واره رودلي وې نو اختریٔ ئې صحیح دئ[3].

هغه حیوان چې داغ سوی وي:

که حیوان داغ سوی وي نو اختری ئې صحیح دئ[4].

هغه حیوان چې حمل داره وي:

د حامله حیوان اختری خو صحیح دئ مګر په دې کي د بل حیوان ضیاع هم ده لهذا د کراهت څخه ئې اختری خالي نه دئ[5].

هغه حیوان چې جماع نه سي کولای:

داسي حیوان چي د جماع کولو څخه عاجز وي (آله ئې پرې وي)

---

(1) (لان لحمه لایتغیر و ماغذی به یصیر مستهلکا لایبقي له اثر) [قاضیخان: دریم ټوک – ۳۵۹ مخ].

(2) (کما حل اکل جدي غذي بلبن خنزیرلان لحمه لایتغیر و ما غذي به یصیر مستهلکا لایبقی له اثر) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۴۱ مخ].

(3) (ولو اکلت النجاسة وغیرها بحیث لم ینتن لحمها حلت) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۴۰ مخ].

(4) (والتي بها کي والتي لاینزلها لبن من غیر علة والتي لها ولد یجوز) [خلاصة الفتاوی: څلرم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(5) (وفی النوازل رجل له شاة حامل فاراد ذبحها ان تقارب الولادة یکره لانه فیه تضییعا لما في بطنها من غیر فائدة) [کفایه شرح الهدایه مع فتح القدیر: نهم ټوک – ۱۴۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختری ئې صحیح دئ(1).

هغه حیوان چې ناجوړه وي:

داسې حیوان چې د زکام (ټوخي) ناجوړي ورپېښه وي اختری ئې صحیح کېږي(2).

هغه حیوان چې د ډېر عمر وي:

داسې حیوان چه عمر ئې ډېر وي او د عمر د ډېروالي د وجهې ئې اولاد هم نه کېږي اختری ئې صحیح کېږي(3).

هغه حیوان چې ژبه نه لري:

په کوچنیو حیواناتو کې مثلاً پسه، بُزه او نور ... که کوم حیوان ژبه ونه لري نو اختری ئې صحیح کېږي ځکه هغوی په غاښو سره خوراک کوي او په غټو حیواناتو کې مثلاً غوا، اوښ او نور... که کوم حیوان ژبه ونه لري نو اختری ئې نه صحیح کېږي ځکه چې هغوی په ژبه سره خوراک کوي(4).

هغه حیوان چې ښځې تی ورکړي وي:

که پسه یا بُزې ته ښځې خپلې شیدې یعنې تی ورکړی وي او هغه د یوه کال سوی وي نو اختری ئې صحیح دئ(5).

---

(1) (تجوز التضحية بالمجبوب العاجز عن الجماع الخ) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(2) (والتي بها سعال) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(3) (والعاجزة عن الولادة لكبر سنها) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(4) (والتي لالسان لها في الغنم خلاصة اي لاالبقر لانه ياخذ العلفة باللسان والشاة بالسن كما في القهستاني عن المنية) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(5) (لان لحمه لايتغير وما غذي به يصير مستهلكا لايبقى له اثر) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۴۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم فصل

د اختري د حيوان عمرونه

د اختري حيوان بايد څو کلن وي؟

د غوا ،غويي، ګامېښي عمر بايد کم از کم دوه کاله وي او د اوښ، اوښي عمر بايد کم از کم پنځه کاله وي او د نورو حيواناتو عمر بايد کم از کم يو کال وي مګر که پسه يا مېږه تر کال کمه وه خو دومره چاغه وه چي که د يوه کال د حيواناتو سره پرېښودل سي نو فرق ئې ونه سي بيا نو د هغه اختری صحيح دئ په دې شرط چي تر شپږو مياشتو به کم نه وي(1).

پسه او مېږه به د يوه کال وي:

په پسه او مېږه کي ښه دا دئ چي پوره د يوه کال وي(2).

سېرلی او بزه به څو کلن وي؟

که يو سېرلی يا بزه تر يوه کال يو څو ورځي په عمر کي کمه وي خو په ظاهره د يوه کال معلومېږي بيا ئې هم اختری صحيح نه دئ

---

(1) (عن جابر رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ لاتذبحوا الامسنة الا ان يعسر عليكم فتذبحوا جذعة من الضان) [رواه مسلم: دوهم ټوک – ۱۵۵ مخ]. (واما سنه فلايجوز شئ مما ذکرنا من الابل والبقر والغنم عن الاضحية الاثنى من کل جنس والا الجذع من الضان خاصة اذا کان عظيما واما معاني هذه الاسماء فقد ذکر القدوري ان الفقهاء قالوا الجذع من الغنم ابن ستة اشهر والثني ابن سنة والجذع من البقر ابن سنة والثني منه ابن سنتين والجذع من الابل ابن اربع سنين والثني ابن خمس وتقدير هذه الاسنان بما قلنايمنع النقصان ولايمنع الزيادة حتي ولوضحي الخ) [هنديه: پنځم ټوک ۲۹۷ مخ].

(2) (ويوخذ في زکاتها اي الغنم الثني عن الضان والمعز وهو ماتمت له سنة لاالجذع الا بالقيمة وهو ما اتى عليه اکثرها علي الظاهر) [درمختار: دوهم ټوک – ۲۸۱مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه پوره د یوه کال به وي او دوهم کال به ئې شروع سوی وي[1].

که د اختري د حیوان د حلالېدو تر مخه بچی پیدا سو:

که د اختري د حیوان د حلالېدو ترمخه بچی پیدا سي نو د هغه حلالېدل هم ضروري دي او کوم تصرف چي په اصلي اختري کي کېږي هغه تصرف به په دغه بچي کي هم وسي[2].

په اختري کي و عمر ته اعتبار دی:

په اختري کي اعتبار و عمر ته دئ نه و غاښو ته که چیري د یو حیوان عمر پوره وي خو غاښونه نه لري او خوراک کولای سي نو د هغه اختری صحیح دئ[3].

---

(1) (قوله وصح الجذع ... و قید بقوله شرعا لانه في اللغة ماتمت له سنة نهایة) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ]، (وتقدیر هذه الاسنان بما قلنا یمنع النقصان ولایمنع الزیادة حتي لوضحي باقل من ذلک شیئا لایجوز) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(2) (فان ولدت الاضحیة ولدا یذبح ولدها مع الام کذا ذکر في الاصل) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۲۰ مخ].

(3) (وتخصیص هذه القربة بسن دون سن امر لایعرف الا بالتوقیف فیتبع ذلک واما معاني هذه الاسماء فقد ذکر القدوري رحمه الله تعالي ان الفقهاء قالوا: الجذع من الغنم ابن ستة اشهر والثني منه ابن سنة الخ) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۰۶ مخ]. (وفي روایة تجوز اذا کان تعتلف وهو الاصح لانها حینئذ صارت بمنزلة الصحیحة) [حاشیة الشیخ الشلبی: شپږم ټوک – ۴۸۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم فصل

د اختري په حیوان کي شرکت

په غټو حیوانانو کي څو حصې کېدلای سي؟

په غټو حیواناتو لکه اوښ، غوا، غوائي کښې صرف اووه حصې کېدلای سي زیاتي حصې نه سي کېدلای(1).

که چا حیوان رانیوی بیا یې شپږ کسان شریک کړل:

که چا حیوان رانیوی بیا ئې شپږ کسان شریک کړل نو اختری صحیح دئ خو ښه دا دئ چي د حیوان تر رانیولو دمخه د نورو شریکانو تلاښ وکړي(2).

که شریک نفر د حیوان تر حلالېدو مخکي مړ سو:

که یو نفر په حیوان کي شریک وو خو د حیوان تر حلالېدلو دمخه مړ سو نو د ده د وارثانو څخه بل څوک حصه رانیولای سي او دغه حصه د ده په میراث کي بلل کېږي(3).

که یو شریک مړ سو خو وارثان یې بالغان وه:

که د شریکانو څخه یو مړ سي او د هغه وارثان بالغان وي نو د

---

(1) (واما وجه ذلک من طریق النظر فانا قد رایناهم قد اجمعوا ان البقرة لاتجزئ في الاضحیة عن اکثر من سبعة وهي من البدن باتفاقهم فالنظر علی ذلک ان تکون الناقة مثلها ولاتجزئ عن اکثر من سبعة) [شرح معاني الاثار للطحاوي: دوهم ټوک – ۲۷۵ مخ].

(2) (ولو شری بدنة للاضحیة ثم اشرک فیها ستة جاز استحسانا والاشتراک قبل الشراء احب) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۶۹ مخ].

(3) (رجل اشتری اضحیة واوجبها علي نفسه بلسانه ثم مات قبل ان یضحي بها کان میراثا عنه في قول ابي حنیفة ومحمد رحمهما الله تعالی) [قاضیخان: دریم ټوک – ۳۴۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی په اجازه سره اختری کېدلای سي[1].

که شریک د شراکت اجازه وکړه بیا يې انکار وکړی:

که یو چا په حیوان کي د شراکت اجازه وکړه چي زه شریک یم بیا ئې انکار وکړ اوس نو که هغه د قیمت اجازه ورکړې وي چي زما له طرفه د دومره پیسو اختیار دئ که ئې اجازه صراحة وي او که بل ثوک د ده په اجازه باندي د ده د کردار او ګفتار څخه پوه سوی وي چي د ده اجازه تر دغه ځایه پوري ده نو دغه حصه د هغه اجازه ورکوونکي ده د دغه حصې قیمت پر هغه باندي لازم دئ[2].

که یو شریک یوه حصه د نبي کریم ﷺ له طرفه رانیسي:

که په شریکانو کي یو شریک یوه حصه د نبي کریم ﷺ له طرفه رانیسي صحیح دئ او که ټول شریکان ئې په ګډه رانیسي هم صحیح دئ[3].

یو اختری د ځان له طرفه او نور اختریان د نورو له طرفه کول:

که یو ثوک یو اختری د ځان لپاره کوي او یو د نورو کسانو

---

(1) (وان مات احد سبعة الذين شاركوا في البدنة وقال ورثته وهم كبار اذبحوها اي البدنة عنكم وعنه اي عن الميت صح) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۳ مخ].

(2) (اذا ادى الوكيل بالشراء ثمن المبيع من ماله وقبضه كان له حق الرجوع علي الموكل يعني ان له ان ياخذ مثل الثمن الذي اداه) [شرح المجلة لرستم باز الماده: ۱۴۹۱]. (و اذا دفع الوكيل بالشراء الثمن من ماله من غير صريح اذن الموكل وقبض المبيع فله ان يرجع به على الموكل لوجود الاذن دلالة لان الحقوق لما كانت الى العاقد وقد علمه الموكل يكون راضيا بدفعه) [اللباب في شرح الكتاب: دوهم ټوک – ٦٩ مخ].

(3) (عن الحكم عن حنش قال رايت عليا رضي الله عنه يضحي بكبشين فقلت له ما هذا؟ فقال ان رسول الله ﷺ اوصاني ان اضحي عنه فانا اضحى عنه) [سنن ابي داؤد: دوهم ټوک – ۲۸۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثلاً مور، پلار، نیکه وروړ له طرفه کوي نو صحیح دئ ځکه نبي کریم ﷺ یو پسه د خپل امت د هغو کسانو له طرفه حلال کړی چي اختری ئې نه وو کړی او ثواب ئې مړو او ژوندو ټولو ته وربخښل کېدلای سي[1].

په پسه کي شراکت صحیح ندی:

په یوه پسه کي شراکت صحیح نه دئ او په دې سره دلیل ویل چي نبي کریم ﷺ د امت لپاره یو پسه حلال کړی دئ صحیح نه دئ ځکه چي مقصد په هغه کي ایصال ثواب وو نه د وجوب ساقطول[2].

په اختري کی یوه حصه د واده د ډوډۍ لپاره ټاکل:

که یو څوک غواړي چي د اختري په حیوان کي یوه حصه د ولیمې (د واده د ډوډۍ) لپاره وټاکي نو صحیح کېږي په دي شرط چي نیت ئې د سنت ادا کول او د نکاح د نعمت شکر وي ځکه چي دا قربت دئ او د قربت کومه خاصه نوعه معتبره نه ده[3].

---

(1) (لان الموت لایمنع التقرب عن المیت بدلیل انه یجوز ان یتصدق عنه ویحج عنه و قد صح ان رسول الله ﷺ ضحي بکبشین احد هما عن نفسه والاخر عمن لم یذبح من امته) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۶ مخ].(من صام او صلي او تصدق وجعل ثوابه لغیره من الاموات والاحیاء جاز ویصل ثوابها الیهم عند اهل السنة والجماعة کذا فی البدائع) [رد المحتار: دوهم ټوک – ۲۴۳ مخ].

(2) (ثم المشارکة اما محمولة علی الثواب واما علي الحقیقة فیکون من خصوصیة ذلک الجناب والاظهر ان یکون احدهما عن ذمته الشریفة والثاني عن امته الضعیفة) [بذل المجهود: څلرم ټوک – ۷۱ مخ].

(3) (ولم یذکر الولیمة وینبغي ان تجوز لانها تقام شکرا لله علي نعمة النکاح وردت به السنة فاذا قصدبها الشکر او اقامة السنة فقد اراد القربة) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۶ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که یو شریک یو اختری په مزدوري حلال کړي:

که په شریکانو کي یو یا دوه شریکان اختری په مزدوري حلال کړي نو مزدوري اخیستل په دوو وجهو ناروا ده:

اول: یو خو اختری پر ده باندي یا اصالتاً واجب دئ یا نیابتاً او پر واجب علی التعیین باندي مزدوري اخیستل ناروا ده.

دوهم: په مشترک کار کي د مزدوري اخیستلو حق څوک نه لري[1].

که په غوايي کي تر اوو کسانو کم شریکان وي:

که په یوه غوائي کي تر اوو کسانو کم شریکان وي مثلاً درې، څلور، پنځه یا شپږ وي نو اختری ئې صحیح کېږي[2].

---

(1) (ولو استاجره لحمل طعام مشترک بینهما فلااجر له لانه لایعمل شیئا لشریکه الا ویقع بعضه لنفسه فلایستحق الاجر (قوله لانه لایعمل الخ) فان قیل عدم استحقاقه للاجر علي فعل نفسه لایستلزم عدمه بالنسبة الی ما وقع لغیره فالجواب انه عامل لنفسه فقط لانه الاصل وعمله لغیره مبني علی امر مخالف للقیاس فاعتبر الاول ولانه مامن جزء یحمله الا وهو شریک فیه فلایتحقق تسلیم المعقود علیه لانه یمنع تسلیم العمل الی غیره فلا اجر عنایة وتبیین) [درمختار مع ردالمحتار: شپږم ټوک – ٦٠ مخ]. (وقال العلامة الرافعي رحمه الله تعالی : قوله وعمله لغیره مبني علي امر مخالف للقیاس الخ للحاجة وهي تندفع بجعله عاملا لنفسه لحصول مقصود المستاجر عنایة) [تقریرات الرافع علی حاشیة ابن عابدین: شپږم ټوک – ٢٦٧ مخ].

(2) (ویجوز اشتراک اقل من سبعة ولو کان البدنة بین اثنین نصفین في الاصح قال العیني في شرح الکنز وتجوز عن ستة او خمسة او اربعة او ثلاثة ذکره محمد في الاصل لانه لما جاز عن السبعة فعن دونه اولی) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ١٦٨ مخ، کذا في الهدایة: څلرم ټوک – ۴۴٢ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسم فصل

د اختري کولو مستحبات، اداب او مکروهات

د حیوان د حلالېدلو ښه طريقه دا ده:

اول: د اختري د حیوان د حلالولو ښه طریقه دا ده چي اول د اختري حیوان مخ پر قبله شریفه پرېباسئ او بیا دغه دعا ووایاست[1]:

دوهم: وروسته **بسم الله الله اکبر** ووایاست او اختري په تېره چاړه حلال کړئ او تر حلالیدلو وروسته دغه دعا ووایاست:

(اللهم تقبله مني کما تقبلته من حبیبک محمد وخلیلک ابراهیم علیهما السلام)[2].

یو حیوان د بل حیوان مخ ته حلالول:

یو حیوان د بل حیوان مخ ته مه حلالوئ[3].

په حلالېدلو کي د حیوان غاړه مه ماتوئ:

په حلالیدلو کي د حیوان غاړه مه ورماتوئ او د ژر سړېدلو لپاره حرام مغز مه ورپرېکوئ په پوستولو او د غوښو په ټوټه ټوټه کولو

---

(1) (عن جابر بن عبدالله رضي الله عنه .... فقال حین وجهها اني وجهت وجهي للذي فطر السموات والارض حنیفا مسلماً وما انا من المشرکین، ان صلاتي ونسکي ومحیاي ومماتي لله رب العلمین، لاشریک له وبذالک امرت وانا من المسلمین اللهم منک لک...) [سنن ابن ماجه: ۲۲۵ مخ].

(2) آپ کے مسائل اور ان کا حل: څلرم ټوک – ۲۱۶ مخ. (و منها التسمیة حالة الذکاة عندنا اي اسم کان وسواء قرن بالاسم الصفة بان قال الله اکبر الله اعظم الخ) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۸۵ مخ]. (و منها انه یستحب في الذبح حالة الاختیار ان یکون ذلک بآلة حادة من الحدید کالسکین والسیف ونحو ذلک الخ) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۱۸۸ مخ].

(3) (عن ابیه عبدالله بن عمر رضي الله عنه قال: امر رسول الله صلی الله علیه وسلم ان یحد الشفار وان تواري عن البهائم...) [سنن ابن ماجه: ۲۲۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي چابکي مه کوئ تر څو چه حیوان ښه سوړ سوی نه وي[1].

په اختري کي نیت په زړه سره کول کافي دی:

د اختري نیت کول صرف په زړه سره کول کافي دي په ژبه ویل ضروري نه دي البته د حلالېدلو پر وخت **بسم الله اکبر** په ژبه ویل ضروري دي[2].

خپل اختری پخپله حلالول:

مستحب کار دا دئ چي هر څوک خپل اختری په خپله حلال کړي که ئې حلالولای سوای او که ئې نه سوای حلالولای نو بل چا ته دي د حلالېدلو اجازه ورکړي خو په دغه وخت کي خپله حاضرېدل ښه دي[3].

که حلالونکي د بسم الله، الله اکبر پر ځای بل ذکر ووایي:

که ذبح کوونکی د **بسم الله، الله اکبر** پر ځای **بسم الله الرحمن الرحیم** یا

---

(1) (ومنها الاکتفاء بقطع الاوداج ولایبلغ به النخاع وهو العرق الابیض الذي یکون في عظم الرقبة ولایبان الراس ولو فعل ذلک یکره ...) [بدائع الصنائع: ثلرم ټوک – ۱۸۹ مخ]. (وایضا واما الذي هو بعد الذبح فالمستحب ان یتربص بعد الذبح قدر ما یبرد ویسکن من جمیع اعضائه وتزول الحیوة عن جمیع جسده ویکره ان ینخلع ویسلخ قبل ان یبرد لما ذکرنا في کتاب الذبائح) [بدائع الصنائع: ثلرم ټوک – ۲۲۳ مخ].

(2) (ویکفیه ان ینوي بقلبه ولایشترط ان یقول بلسانه مانوی بقلبه کما في الصلاة لان النیة عمل القلب والذکر باللسان دلیل علیها) [بدائع الصنائع: ثلرم ټوک – ۲۰۸مخ].

(3) (واما الذي یرجع الی من علیه التضحیة فالافضل ان یذبح بنفسه ان قدر علیه لانه قربة فمباشرتها بنفسه افضل من تولیتها غیره کسائر القربات... واذا لم یذبح بنفسه یستحب له ان یامر مسلما فان امر کتابیا یکره لما قلنا ویستحب ان یحضر الذبح ...) [بدائع الصنائع: ثلرم ټوک – ۲۲۱ – ۲۲۲ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل ذکر ووائي هم ذبح صحيح ده شرط ئې دا دئ چي ذکر خالص به وي هر نوم چي د الله ووايي که يو صفت ورسره يو ځای کي لکه **الله اکبر** يا **اجل** يا **اعظم** او که هيڅ صفت ورسره يو ځای نه کړي لکه **الله** يا **الرحمن** يا **الرحيم** او که ئې پر ځای د **بسم الله، الله اکبر** دعاء و ويل نو ذبح نه ده حلاله دا خو دعاء ده او شرط ذکر خالص وو ، نو په **اللهم اغفر** سره کار نه کېږي مګر په **الحمدلله** يا **سبحان الله** سره ذبح صحيح ده چي د **بسم الله** په نيت سره ئې ووايي[1].

په حلالېدو کي کوم ذکر ويل مستحب دی:

بسم الله ، الله اکبر ويل مستحب دي مګر هر ذکر چه کفايت کوي که په عربي وي که په بله ژبه سره وي[2].

پر حلالونکي او کومک کونکي څه شي ويل واجب دي؟

پر ذبح کوونکي باندي بسم الله ويل واجب ده او همدارنګه پر

---

(1) (والشرط في التسمية هو الذکر الخالص عن شوب الدعاء غيره فلا يحل بقوله اللهم اغفرلي لانه دعاء وسؤال بخلاف الحمد لله او سبحان الله مريدا به التسمية فانه يحل، (قوله والشرط في التسمية هو الذکر الخالص) بای اسم کان، مقرونا بصفة کالله اکبر او اجل او اعظم اولا کالله او الرحمن، وبالتهليل والتسبيح جهل التسمية اولا...) [درمختار مع ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۰۱ مخ].

(2) بسم الله کهنا بهي کافی ہے خواه کسی زبان ميں کہے [فتاوی محموديه: اووه لسم ټوک – ۲۴۱ مخ]. (قال الله تعالي : لاتاکلوا مما لم يذکر اسم الله عليه ، حالة الذبح لقوله تعالی (فاذکروا اسم الله عليها صواف) وهي حالة النحر ويدل عليه قوله تعالی (فاذا وجبت جنوبها فکلوا منها) [تبيين الحقائق: شپږم ټوک – ۴۵۲ مخ]. (بسم الله، الله اکبر کهنا مستحب ہے [فتاوی محموديه: اووه لسم ټوک – ۲۴۱ مخ]. لو ان رجلا سمی علي ذبيحته او الرمية بالفارسية وهو يحسن العربية او لايحسنها اجزاه ذلک من التسمية والمستحب ان يقول باسم الله، الله اکبر...) [حاشية الشيخ الشلبی: شپږ ټوک – ۴۵۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومک کوونکي باندي هم واجب ده او کومک کوونکی په حقیقت کي هغه ځوک بلل کېږي چي د حلالوونکي سره د چړې په راکشولو کي کومک وکړي حلالوونکی کمزوری وي د حیوان د حلالولو په وخت کي دغه بېره وي چي حیوان به ځني ولاړ سي نو یو بل ځوک د ده سره چاره نیسي دواړه ئې په زوره د حیوان پر غاړه تېروي او هغه نور کومک کوونکي چه یا ئې پښه ورسره نیسي یا نور بدن د حیوان ټینګوي پر هغو بسم الله ویل واجب نه دي(1).

د حلالېدو په وخت کي حیوان پر اړخ پرېږي ایستلای سي:

د حلالولو په وخت کي د حیوان مخ د قبلې و خوا ته ګرځول مناسب کار دئ البته پر هر اړخ چي ئې پرېباسي اختیار لري په شریعت کي د یوه اړخ تخصیص نسته او که د حیوان سر د جنوب و طرفته سي نو په حلالولو کي زیاته اساني راځي(2).

که د حیوان مخ قبلې ته ونه ګرځي:

د حیوان مخ قبلي طرف ته کول سنت کار دئ که ئې مخ د قبلې طرف ته نه وګرځوی سنت کار ئې پرېښووی او حیوان ئې نه

---

(1) **درمختار: شپږم ټوک – ۳۰۲ – ۳۳۴ مخونه.** مسئله یه ہے کہ ذبح پر بسم اللہ پڑہنا واجب ہے اسی طرح معین ذابح پر بہی واجب ہے اور معین ذابح حقیقتاً وہ ہے جو چہری چلانے میں مدد دے مثلا ایک شخص کمزور ہے اس میں چہری چلانے کي پوری قوت نہیں تو دوسرا آدمی اس کے ہاتہ پر ہاتہ رکہ کر قوت سے چلادے تو اس پر بہی بسم اللہ پڑہنا لازم ہے او جو آدمی جانور کے پیر و غیرہ پکڑے وہ حقیقتاً معین ذابح نہیں [**فتاوی محمودیه: اووه لسم ټوک – ۲۴۳ مخ**].

(2) (منہ قبلہ کی جانب ہونا چاہے اور کوئی تخصیص نہیں جس طرح سہولت ہو ذبح کرد یاجائے سرجنوب کی طرف ہونے سے زیادہ سہولت ہوتی ہے فقط واللہ تعالی اعلم الخ) [**فتاوی محمودیه: اووه لسم ټوک – ۲۴۴ مخ**]. (فلما وجهها نحو القبلة) [بذل المجهود: ثلرم ټوک – ۷۰ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مردار يږي(1).

تر غوټو لوړ حيوان حلالول:

تر غوټو لوړ حيوان حلالولو کي اختلاف دئ بعضي علماء وائي چي هغه شيان چه د هغو پرېکول ضروري دي که حيوان تر غوټو لوړ حلال سي هغه ضروري شيان نه پرې کېږي نو ځکه ذبح نه ده حلاله بعضي علماء وايي چه ذبح که څه هم تر غوټو لوړه وسي هغه ضروري شيان پرې کېږي نو ځکه ذبح صحيح ده خلاصه دا ده چي بايد څوک ځان د اختلافي مسئلې څخه وساتي او ذبح تر غوټو لاندي وکړي چي غوټو د سر سره يو ځای سي د بدن څخه جلا سي که بالفرض دغسي ذبح څوک وکي نو شيخ المشائخ شيخ الفقه والحديث مولانا خليل احمد صاحب سهارنپوري رحمه الله عليه دغه خبره مختاره کړېده چي دغه مذبوحه حلاله ده په دغه خاطر چه ټول ضروري شيان پرې کېږي که څه هم ذبح تر غوټو لوړه سوې وي او ده ويلي دي چي ما خپله دغه مشاهده کړيدي چي ضروري شيان پرې کېږي او نورو هم دغسي فيصله کړېده چي حلال دئ(2).

---

(1) (وکره ترک التوجه الی القبلة لمخالفته السنة) [درمختار: شپږم ټوک – ۲۹۶ مخ].

(2) (اختلف العلماء في حكم المذبوح فوق العقدة فذهب البعض الي حله والبعض الي عدمه والحق ان لاخلاف في اصل المسئلة بل في الرای اي هل يحصل قطع اكثر العروق بالذبح فوق العقدة ام لا؟ كما قال الشامي ونقله السائل في العبارة السادسة واختار شيخ مشائخنا شيخ الفقه والحديث مولانا خليل احمد السهارنفوري انه يحل اذ بالذبح فوق العقدة يحصل قطع اكثر العروق وقال شاهدته فوجدته كذلک) [فتاوی محموديه: اووه لسم ټوک – ۲۴۹ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حلالو کي د حیوان سر ور پرې کول:

د حیوان سر که ئې د حلالولو په وخت کي ګرسره ور پرې کړ حیوان حلال دئ مګر مکروه دئ(1).

تر حلالولو مخکي حیوان ته کرنټ ورکول:

تر حلالولو مخکي حیوان ته د برق شاټي کرنټ ورکول د سنت متوارثه خلاف او مکروه تحریمي کار دئ حیوان ته داسي عذاب او ازار ورکول جائز کار نه دئ او په دغه کار سره د حیوان وینه وچېږي غوښي يې هم بې خونده او بې قوته کېږي البته که د برق تر کرنټ وروسته د حلالولو په وخت کي ژوند پکښې کي وو وینه ئې په جوش سره راووتل نو غوښه ئې حلاله ده مرداره نه ده او که ژوند او د ژوند اثار نه وه پکښې پاته تر کرنټ وروسته ذبیحه مرداره ده خوراک ئې حرام کار دئ(2).

که د حیوان د ژوند او مرګ حال معلوم نه وو:

که د يو حیوان د ژوند او مرګ حال سړي ته نه معلومېږي یا د

---

(1) (وکره کل تعذیب بلافائدة مثل قطع الراس والسلخ قبل ان تبرد...) [درمختار: شپږم ټوک – ۲۹۶ مخ].

(2) (وکره کل تعذیب بلافائدة) [در مختار: شپږم ټوک – ۲۹۶ مخ]. (المتردیة والمنخنقة والموقوذة والشاة المریضة والنطیحة ومشقوقة البطن اذا ذبحت ینظران کان فیها حیاة مستقرة حلت بالذبح بالاجماع وان لم تکن الحیاة فیها مستقرة تحل بالذبح سواء عاش او لایعیش عند ابي حنیفة رحمه الله تعالی وهو الصحیح وعلیه الفتوی) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۸۶ مخ]. (واختلف المشائخ علی قول ابي حنیفة رحمه الله تعالی ذکر الطحاوي والفقیه ابو اللیث رحمهما الله تعالی ان تلک الحیاة معتبرة في قول ابي حنیفة رحمه الله تعالی حتی لو ذکاها تحل.... و الفتوی علی ماذکر نا لابي حنیفة رحمه الله تعالی اولاً) [قاضیخان: دریم ټوک – ۳۶۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مریضۍ په خاطر یا موټر وهلی وي یا بل څه په وسوه نو د حلالولو په وخت کې که سره وښوریږي یا د هغه څخه ویني راووتلې نو حلال دئ دغه د ژوند علامې دي کنه نو حرام دئ[1].

په چپه لاس حلالول:

په چپه لاس ذبح کول صحیح ده مګر د سنت خلاف کار دئ که بې له عذره وي او که چیري عذر موجود وو مثلاً راسته لاس ئې پرې وو یا خوږ وو نو بیا د سنت خلاف کار هم نه دئ[2].

که چاړه خالص د اوسپنې وه:

که چاړه خالص د اوسپنې وه لاستی ئې هم د لرګي نه وو په دغسې چاړه سره ذبح کول جائز دي دا غلط مشهور دئ چه که د چړې سره لرګی نه وي ذبح ئې صحیح نه ده[3].

په ماشین حلال سوی حیوان خو به حرام نه وي؟

په ماشین حلال سوی حیوان علماوو صحیح نه دئ بللی نو ځکه ځان ساتل ځني مناسب کار دئ[4].

---

(1) (ولو ذبح شاة لم تعلم حیاتها فتحرکت او خرج منها دم حلت لانه دلیل الحیاة والا فلا تحل) [درمنتقي: څلرم ټوک - ۱۶۴ مخ].

(2) جائز ہے مگر خلاف سنت اگر کوئی عذر ہو پہر خلاف سنت نہ ہوگا [آپ کے مسائل اور ان کا حل: څلرم ټوک - ۲۲۲ مخ].

(3) ج: خالص لوہے کی یا کسی بہی دہات کی بنی ہوئی چہری کا ذبیحہ جائز ہے او یہ خیال بالکل غلط ہے کہ چہری میں اکر لکڑی نہ لکی ہو تو ذبیحہ مردار ہوجاتاہے [آپ کے مسائل اور ان کاحل: څلرم ټوک - ۲۲۲ مخ].

(4) ج: مشینی ذبیحہ کو اہل علم نے صحیح قرار نہیں دیا اس لئے اس سے احتراز کرناچاہے [آپ کے مسائل اور ان کا حل: څلرم ټوک - ۲۲۳ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځي او کوچني ذبح څنګه ده؟

د ښځي، کوچني او کتابي کافر ذبح صحيح ده[1].

د ګونګي ذبح څنګه ده؟

ګونګی که مسلمان وي او که کتابي وي ذبيحه ئې صحيح ده او تکبير دي په اشاره سره ور وښودل سي[2].

د ذو الحجې په اولو لسو ورځو کي د وربښتانو او نوکانو حکم:

اول حديث: [عن ام سلمة رضي الله عنها ان النبي صلی الله عليه وسلم قال اذا دخلت العشر واراد احدکم ان يضحي فلا يمس من شعره وبشره شيئا][3].

ترجمه: د حضرت ام سلمه رضي الله عنها **څخه** روايت دئ چي نبي کريم صلی الله عليه وسلم وفرمايل چي: کله د ذو الحجې مياشت شروع سي او په تاسي کي د يو چا د اختري کولو اراده وي نو هغه دي خپل وربښتان او نوکان نه پرېږدي.

تشريح: د دې روايت او داسي نورو روايتونو **څخه** معلومېږي چي علماء کرامو فرمايلي دي د اختري کوونکي لپاره مستحب کار دا دئ چه د ذو الحجې د مياشتي د ليدلو څخه بيا تر اختري کولو پوري نه خپل نوکان پرې کړي او نه د سر وربښتان پرې کړي او نه د بغل او زير ناف وربښتان پاک کړي بلکي د بدن د يو ځای وربښتان به هم نه پرېږدي، البته چي ممنوع حد ته نه وي رسېدلي. د اختري

---

(1) (وحل ذبيحة مسلم وکتابي وصبي وامراة) [البحر الرائق: اتم ټوک-۳۰۶ مخ].
(2) (وتؤکل ذبيحة الاخرس مسلما کان او کتابيا کذا في قاضيخان) [هنديه: پنځم ټوک-۲۸۶ مخ].
(3) مسلم: دوهم ټوک-۱۶۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو څخه وروسته دي نوکان او وریښتان پرې کړي مګر دا خبره د یاد وړ ده چه دا کار کول مستحب دئ او حتی الامکان پر مستحب هم عمل کول په کار دي مګر که یو سړی تر لوی اختر مخکي یوه یا دوې ورځې د بدن د یو ځای وریښتان پرې کړي نو پر هغه هیڅ ګناه نسته او اختري ته ئې هم هیڅ تاوان نه رسیږي او اختری ئې صحیح دئ دغه حکم د هغه چا لپاره دئ چي اختری کوي.

دوهم حدیث: [حدثنا عبيدالله بن معاذ قال نا ابي قال نا محمد بن عمرو قال نا عمرو بن مسلم الليثي قال سمعت سعيد بن المسيب يقول سمعت ام سلمة تقول قال رسول الله ﷺ من كان له ذبح يذبحه فاذا اهل هلال ذي الحجة فلا ياخذن من شعره ولامن اظفاره شيئا حتي يضحي](1).

ترجمه: حضرت ام سلمه رضي الله عنها فرمایي چي رسول الله ﷺ وفرمایل: هغه څوک چي اختری کوي کله چي د ذو الحجې میاشت راغله نو د وریښتانو او نوکانو څخه دي هیڅ شي نه پرې کوي تر څو چي اختری کوي.

که د چا څخه د حلالولو په وخت کي بسم الله، الله اکبر هېره سوه:

که د یو چا څخه د حیوان د حلالولو په وخت کي بسم الله، الله اکبر هېر سول او حیوان ئې حلال کړ، نو غوښه حلاله ده او خوراک ئې جائز دئ ځکه چي د حلالونکي د اسلام په خاطر دا خبره فرض

(1) ابو داؤد: دوهم ټوک – ۳۸۶ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي چي د الله د نامه ماسوا ده د بل چا پر نامه ذبح نه ده کړې[1].

۞ ۞ ۞

(1) فان ترکها ناسياً حل [درمختار: شپږم ټوک – ۲۹۹ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوولسم فصل

د اختري د غوښو تقسيم او خرڅول

د غوښو تقسيم به څنګه وي؟

که څوک د اختري د غوښو په اوو حصو کې پر څلورو حصو يوه يوه پښه کښېږدي او پر دوو حصو باندي د مغزو سره پوست او سر کښېږدي او پر يوه حصه کلمې او ژبه کښېږدي نو صحيح دئ او ښه دا دئ چي غوښي وتلل سي او تقسيم سي(1).

که شريکان د غوښو تقسيم ونکړي:

اووه نفره يو ځای اوسېږي او د يوه غوايي يا اوښ اختری وکړي نو هغوی که خپلي حصې سره تقسيم نه کړي صحيح دي(2).

که شريکان غوښي په اټکل سره تقسيم کړي:

که چيري په حيوان کي اووه نفره شريکان وي او اختری وکړي او غوښي په اټکل سره تقسيم کړي وئې نه تلي نو اختری ئې صحيح دئ خو بې له تللو تقسيمولو کي د ربا احتمال سته او د ربا ګناه ده او که چيري بيا تقسيم داسي وکړي چي ځيني يو څه غوښي او سر او

(1) (ويقسم لحمها وزنا لاجزافاالا اذا اخلط به من اكارعه او جلده اي يكون في كل جانب شئ من اللحم ومن الاكارع) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ١٦٨ مخ].

(2) (قوله و يقسم اللحم انظر هل هذه القسمة متعينة اولا؟ حتى لو اشترى لنفسه و لزوجته واولاده الكبار بدنة ولم يقسموها تجزيهم اولا؟ والظاهر انها لاتشترط لان المقصود منها الاراقة وقد حصلت.... وحاصله ان المراد بيان شرط القسمة ان فعلت لانها شرط) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ٣١٧مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیني یو څه غوښې او پښې واخلي نو په ظاهره خو به ئې تقسیم صحیح سي مګر دلته هم شبه د ربا پیدا کېږي او د ربا د شبهي څخه ځان ساتل هم ضروري دي[1].

د اختري غوښي باید څو حصې سي؟

د اختري غوښي باید درې حصې سي او دا کار سنت دئ او که یو څوک ټوله غوښي د کور لپاره راوګرځوي هم صحیح دئ یا ټوله غوښي مسکینانو ته ورکړي هم صحیح دئ، په درو حصو کي دي یوه حصه د کور لپاره راوګرځوي یوه حصه دي و خپلو قریبانو ته ورکړي او یوه حصه دي و مسکینانو ته ورکړي[2].

د اختري غوښي اومې تقسیمول:

د اختري غوښي که څوک اومې تقسیم کړي او که ئې پخې کړي قریبانو ته ئې ورکړي او یا مېلمستیا په وکړي ټوله صحیح کېږي[3].

---

(1) (ویقسم لحمها وزنا لانه موزون لاجزا فا لاحتمال الربا) [درمنتقي: څلرم ټوک – ۱۶۸ مخ]. (والشبهة في باب الربا ملحقة بالحقیقة) [مجمع الانهر: دریم ټوک – ۱۲۱ مخ، کذا في مشکوة المصابیح: اول ټوک – ۲۴۱ مخ].(ویقسم اللحم وزنا لاجزافا الا اذا ضم معه من الاکارع او الجلد صرفا للجنس لخلاف جنسه... قوله الا ذا ضم معه: بان یکون مع احدهما بعض اللحم مع الاکارع و مع الاخر البعض مع الجلد) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۱۷ – ۳۱۸ مخونه].

(2) (وندب ان لاینقص التصدق عن الثلث ... والافضل ان یتصدق بالثلث ویتخذ الثلث ضیافة لاقربائه واصدقائه ویدخر الثلث ویستحب ان یاکل منها ولو حبس الکل لنفسه جاز لان القربة في الاراقة والتصدق باللحم تطوع) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۸ مخونه].

(3) (والافضل ان یتصدق بالثلث ویتخذ الثلث ضیافة لاقاربه واصدقائه ویدخر الثلث) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۲۴ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خدمت په عوض کي غوښي ور کول:

قصاب، نانوای، دوبي وغيره ... ته د خدمت په عوض کښي د اختري غوښي ورکول صحيح نه دي البته بې له عوضه ئې ورکولای سي[1].

که مړي د اختري کولو وصيت کړی وو:

که مړی وصيت وکړ چي زما له طرفه اختری وکړئ نو د هغه اختري ټوله غوښه بايد خيرات سي او که ئې وصيت نه وو کړی نو اختری کوونکی ئې خپله هم خوړلای سي او خپله د غوښو مالک دئ[2].

د اختري غوښي وچول:

که يو څوک د اختري غوښي وچي کړي او تر ډېره وخته ئې استعمالوي نو پروا نه لري[3].

که په شريکانو کي د يوه شريک نيت د غوښو وي:

که چيري اووه کسان په يوه حيوان کي سره شريکان وي خو د

---

(1) (ولايعطي الجازر باجرته شيئا منها.... ولان ما يدفعه الي الجزار اجرة عوض من عمله وجزارته ولاتجوز المعاوضة بشئ منها فاما ان دفع اليه لفقره او على سبيل الهدية فلاباس لانه مستحق للاخذ فهو كغيره بل هو اولى لانه باشرها وتاقت نفسه اليها) [اعلاء السنن: اووه لسم ټوک – ۲۶۳ مخ].

(2) (من ضحى عن الميت يصنع كما يصنع في اضحية نفسه من التصدق والاكل والاجر للميت و الملک للذابح والمختار أنه ان كان بامر الميت لاياكل منها والا ياكل) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۶ مخ].

(3) (عن سليمان بن بريدة عن ابيه رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كنت نهيتكم عن لحوم الاضاحي فوق ثلاث ليتسع ذو الطول على من لاطول له فكلوا ما بدا لكم واطعموا وادخروا) [الترمذي: اول ټوک – ۴۰۹ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه نفر نيت صرف د غوښو وي او د نورو نيت د اختري وي نو په دې صورت کي که دا نور کسان د هغه يوه حصه رانيسي او بيا اختری وکړي نو صحيح کېږي او که ئې رانه نيسي نو د ټولو اختری صحيح نه سو[1].

د اختري کولو وروسته که يو شريک خپله حصه خرڅه کړي:

که اوو کسانو يو ځای اختری وکړ او تر اختري کولو وروسته يوه شريک خپله حصه پر بل چا خرڅه کړه نو داسي اختری نه صحيح کېږي او د خپلي حصې قيمت به بيرته ورکړي[2].

د اختري غوښي خرڅول:

د اختري غوښي خرڅول مکروه دي او که ئې خرڅي کړي وي نو قيمت ئې خيراتول واجب دي او که بل چا د اختري غوښي راوړې نو د هغه خرڅول پروا نه لري[3].

---

(1) (وان کان شريک الستة نصرانيا او مريدا للحم لم يجز عن واحد منهم لان الاراقة لاتتجزأ) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲٦ مخ، کذا في تبيين الحقائق: شپږم ټوک – ۴۸۴ مخ].

(2) (واما رکنها فذبح ما يجوز ذبحه في الاضحية في ايامها لان رکن الشي ما يقوم به ذلک الشئ والاضحية انما تقوم بهذا الفعل فکان رکناً) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۱ مخ].

(3) (ثم ان کان الحق لادمي رده اليه بطريقه) [ابن کثير: شپږم ټوک – ۲٦۰ مخ]. [التحريم:۸]. (فان بيع اللحم او الجلد به اي بمستهلک او بدراهم تصدق بثمنه ومفاده صحة البيع مع الکراهة وعن الثاني باطل لانه کالوقف) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۸ مخ]. (فان بدل اللحم او الجلد به يتصدق به) [ملتقى الابحر مع مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۴ مخ]. (وللغني ان يشتري الصدقة الواجبة من الفقير وياکلها وکذا لو وهبها له لما علم ان تبدل الملک کتبدل العين) [البحر: دوهم ټوک – ۴۲۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختري پوست او غوښه کافر ذمي ته ورکول کېدلای سي:

د اختري پوست او غوښې و کافر ذمي ته ورکول جائز دي[1].

که شريکان د غوښې پر خيراتولو راضي سي:

که ټوله شريکان د غوښو د تقسيم ترمخه په دې راضي سي چي غوښې خيرات کړي نو خيراتولای ئي سي[2].

په پسه کي د اوو شيانو خوړل مکروه تحريمي دي:

پسه چي کله حلال سي نو د لاندي شيانو خوړل مکروه تحريمي دي:

اول: د نر حيوان الهٔ تناسلي (ذکر) يا د ماده حيوان الهٔ تناسلي (فرج).

دوهم: خايې.

دريم: تريخي.

څلورم: مرغړي.

پنځم: مثانه (د بولو د جمع کېدلو ځای).

شپږم: حرام مغز (د ملا د هډوکو ماغزه).

اووم: بهېدونکې وينه[3].

---

(1) (ويهب منها ماشاء للغني والفقير والمسلم والذمي كذا في الغياثية) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰۰ مخ].

(2) (قوله: يقسم اللحم انظر هل هذه القسمة متعينة اولا حتى لو اشترى لنفسه و لزوجته و اولاده الكبار بدنة ولم يقسموها تجزيهم اولا؟ والظاهر انها لاتشترط لان المقصود منها الاراقة وقد حصلت) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۷ مخ].

(3) ۱۹۷۰۰ ... عن مجاهد قال: كان رسول الله ﷺ يكره من الشاة سبعاً الدم والمرار والذكر والانثيين والحيا والغرة والمثانة ... [السنن الكبرى للبيهقي: لسم ټوک – ۱۲ مخ]، فالمراد منه كراهة التحريم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوولسم فصل

د اختري د پوست مصرف

د اختري غوښي او پوست و پلار او اولاد ته ورکول کېدلای سي:

لکه څنګه چي د اختري غوښي و پلار او اولاد ته ورکول کېدلای سي نو د اختري پوست هم ورکول کېدلای سي[1].

د اختري د پوست قيمت و اصولو او فروعو ته ورکول:

د اختري د پوست قيمت و پلار او اولاد ته نه سي ورکول کېدلای که څه هم غريبان وي ځکه چي د هغه قيمت خيراتول هم واجب دي[2].

د اختري د پوست او غوښو حکم يو دی:

د اختري د پوست حکم د اختري د غوښو په ډول دی لهذا پوست ئې د مسجد و امام ته ورکول کېدلای سي البته د خدمت په عوض کي به نه وي ځکه د خدمت په عوض کي پوست نه امام ته روا دئ نه

... [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۱۹۰ مخ].

(1) (و ياکل من لحم الاضحية ويوکل غنيا ويدخر وندب ان لاينقص التصدق عن الثلث وندب ترکه لذي عيال توسعة عليه (قوله وندب الخ).... ويستحب ان ياکل منها ولو حبس اکل لنفسه جاز) [رد المحتار: شپږم ټوک – ۳۲۷ – ۳۲۸ مخ]. (و ذکر بکر رحمه الله تعالى ان الجلد کاللحم ليس له بيعه) [بزازيه: شپږم ټوک – ۲۹۴ مخ].

(2) (قال الله تعالي: انما الصدقات للفقراء والمساکين) [سورة التوبة: ۶۰]، (ولايدفع الي اصله وان علا وفروعه وان سفل) [هنديه: اول ټوک – ۱۸۸ مخ]، (فان بيع اللحم او الجلد به اي بمستهلک او بدراهم تصدق بثمنه اي وبالدراهم فيما لو ابد له بها) [در مختار مع رد المحتار: شپږم ټوک – ۳۲۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مؤذن ته نه فقیر ته نه صاحب نصاب ته(1).

د پوست قیمت په تعمیر کي مصرفول:

د پوست قیمت د مدرسې او مسجد په تعمیر کي مصرفول صحیح نه دئ بلکي د هغه خیراتول واجب دي(2).

د اختري پوست په مسجد او مدرسه کي مصرفول:

د اختري پوست په مسجد او مدرسه کي مصرفول صحیح نه دئ ځکه چي د هغه قیمت د زکوة حکم لري او تملیک پکښې شرط دئ(3).

و مستحقینو ته د پوست قیمت په ملکیت ورکول:

که چیري په مدرسو کي د پوست قیمت و طالبانو ته د کالو، ډوډۍ او داسي نورو شیانو لپاره تملیکاً ورکول سي صحیح دئ مګر په دي شرط چي هغوی به مستحق وي یعني صاحب نصاب او سیدان به نه وي ... او مدرسینو ته په تنخواه کي ورکول یا په تعمیر کي مصرفول یا کتابونه په رانیول او وقف کول بې له حیلهٔ تملیک نه

(1) (ویتصدق بجلدها او یعمل منه نحو غربال وجراب و قربة وسفرة ودلو او یبدله بما ینتفع به باقیا لابمستهلک کخل ولحم ونحوه کدراهم فان بیع اللحم او الجلد به اي بمستهلک او بدراهم تصدق بثمنه اي وبالدراهم فیما لو ابدله بها.... ولایعطي اجر الجزار منهالانه کبیع لان کلامنهما معاوضة لانه انما یعطي الجزار بمقابلة جزره والبیع مکروه فکذا ما في معناه کفایة) [درمختار مع ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۸ – ۳۲۹ مخونه].

(2) (فان بیع اللحم او الجلد اي بمستهلک او بدراهم تصدق بثمنه) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۸ مخ].

(3) (فان بدل اللحم والجلد به یتصدق به ای بالبدل لان القربة انتقلت الی بدله فیجبر علی التصدق به کما فی البرهان) [در منتقي علی هامش مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۴مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

سي صحیح کېدلای[1].

د پوست په قیمت د هدیرې لپاره مځکه رانیول:

که یو څوک د پوست په قیمت باندي د هدیرې لپاره مځکه رانیسي نو هغه وخت ئې رانیولای سي چي هغه قیمت چي کوم چاته ورکول سوی دئ د هغه مالک سي او د قبضه کولو وروسته ئې د هدیرې د مځکي لپاره ورکړي او فشار نه باندي واچول سي نو صحیح دئ[2].

د اختري د پوست او غوښو او د عقیقې د غوښو حکم یو دی:

د اختري د پوست او غوښو او د عقیقې د غوښو حکم یو دئ، عالم، غیر عالم، مالدار او غریب و ټولو ته ورکول کېدلای سي مګر قیمت ئې یوازي غریب ته ورکول کېدلای سي[3].

که څوک د مړي له طرفه اختری وکړي نو د پوست د قیمت خیراتول واجب دي:

که څوک د مړي له طرفه اختری وکړي نو د پوست قیمت و خپلو اصولو (پلار، نیکه، مور، انا...) او فروعو (زوي، لمسی، لور،

---

(1) (فان بدل اللحم او الجلد به ای بالخل وشبهه یتصدق به اي بالبدل لان القربة انتقلت الى بدله فیجبر علي التصدق به کما في البرهان) [درمنتقی علی هامش مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۴ مخ].

(2) (وقدمنا ان الحیلة ان یتصدق علی الفقیر ثم یامره بفعل هذه الاشیاء وهل له ان یخالف امره ولم اره والظاهر نعم) [درمختار: دوهم ټوک – ۳۴۵ مخ].

(3) (ویاکل من لحم الاضحیة ویؤکل غنیا ویدخر ... ولانه لما جاز له ان یاکل منه وهوغني فاولي ان یجوز له اطعام غیره وان کان غنیا) [تبیین الحقائق: شپږم ټوک – ۴۸۵ مخ]. (واللحم بمنزلة الجلد فی الصحیح) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۴مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمسیٖ ...) ته نه سي ورکولای ځکه چي د قیمت خیراتول واجب دي[1].

د پوست خیراتول ښه دي که د قیمت؟

د پوست خیراتول افضل دئ تر قیمت[2].

د پوست قیمت د څاه په تعمیر کي مصرفول:

د اختري د پوست قیمت د څاه په تعمیر کي مصرف کېدلای نه سي ځکه چي د قیمت خیراتول ئې واجب دئ البته که یو غریب ته ورکول سي او قبضه ئې کړي بیا ئې مصرفولای سي[3].

د پوست په قیمت سره قبر پوخ جوړول:

د پوست په قیمت سره قبر پوخ جوړول او پر هغه باندي ګنبته جوړول جائز نه دي ځکه چي د قیمت خیراتول او تملیک واجب دئ او په دې ځای کي تملیک نه راځي[4].

که د پوست قیمت د چا ښخه ورک سي:

که د اختري د پوست قیمت د یو چا ښخه ورک سي نو هغه مقدار

---

(1) (مصرف الزکوة والعشر وهو مصرف ا یضا لصدقة الفطر والکفارة والنذور وغیر ذلک من الصدقات الواجبة) [درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک – ۳۳۹ مخ].

(2) (وحاصله کراهة بیع اللحم والجلد جمیعا بمستهلک وجواز بیعهما بما ینتفع به باقیا مع الخلاف في اللحم والاولی التصدق بالکل) [اعلاء السنن: اووه لسم ټوک – ۲۵۹ مخ].

(3) (وانما یصرف الی الفقراء لاغیر ولو صرف الی المحتاجین ثم انهم انفقوا في عمارة الرباط جاز ویکون ذلک حسنا) [قاضي خان: دریم ټوک – ۳۱۵ مخ].

(4) (لایصرف الي بناء نحو المسجد ... کبناء القناطر والسقایات واصلاح الطرقات وکري الانهار.... وکل مالا تملیک فیه) [درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک – ۳۴۴ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیسې به د ځان له طرفه خیراتوي[1].

د اختري پوست د مسجد په تعمیر کې مصرفول:

که څوک غواړي چې د اختري پوست د مسجد په تعمیر کې مصرف کړي نو اختري کوونکی دې بل څوک د دغه پوست مالک وګرځوي او خرڅ دې ئې کړي خپله مالک دې ئې نه خرڅوي او بیا چې ئې هر ځای خوښه سي مصرف دې ئې کړي که مسجد وي او که بل ځای[2].

د پوست قیمت په تنخوا کې ورکول:

که یو څوک غواړي چې د پوست قیمت په تنخواه کې ورکړي نو هغه وخت ئې ورکولای سي چې یو وار ئې تملیکاً په یو چا قبضه کړي خو هیڅ فشار به پر هغه نه اچوي او بل دا چې تملیک به په کوچني هلک یعني نابالغ باندې نه کوي بلکې په بالغ باندې به ئې کوي نو تر تملیک وروسته ئې امام او معلم ته په تنخواه کې ورکولای سي[3].

امام او معلم ته د خدمت په عوض کې پوست ورکول:

امام او معلم ته د خدمت په عوض کې د اختري پوست نه سي

---

(1) (ولایخرج من العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء ... فلو ضاعت لاتسقط عنه الزکوة ولو مات کانت میراثا عنه) [درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک – ۲۷۰ مخ].

(2) (فان اراد الحیلة فالحیلة ان یتصدق به المتولي علی الفقراء ثم الفقراء ید فعونه الي المتولي ثم المتولي یصرف الی ذلک) [هندیه: دوهم ټوک – ۴۷۳مخ].

(3) (وانما یصرف الي الفقراء لاغیر ولو صرف الي المحتاجین ثم انهم انفقوا في عمارة الرباط جاز ویکون ذلک حسنا) [خانیه: دریم ټوک – ۳۱۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکول کېدلای البته بې له عوضه ئې ورکولای سي او که چیري وغواړي چي مهتمم یا ناظم پوست په تنخواه کي ورکړي نو ورکولای ئې سي خو اول به د دغه پوست مالک مهتمم یاناظم جوړېږي[1].

که څوک امامت، اذان او استاذي د پوست لپاره کوي:

که چیري امام امامت، مؤذن اذان او استاذ استاذي صرف د دې لپاره کوي چي حتماً به پوست ورکول کېږي او که نه ورکول سي، دی دغه امامت، اذان او استاذي پرېږدي نو په دې صورت کي پوست ورکول جائز نه دي او که د پوست په ورکولو او نه ورکولو هغه پروا نه کوي او خپله وظیفه ادا کوي بیا نو ورکول صحیح دي[2].

مهتمم ته د پوست قیمت وکالة ورکول:

که چیري خلک و مهتمم ته وکالة د پوست قیمت ورکړي نو مهتمم امین دئ هغه به پیسې په صحیح مصرف کي استعمالوي او که چیري خلکو ته قرض ورکړي نو پر مهتمم باندي د هغونده مقدار پیسو ضمان سته کوم چه ده ته خلکو ورکړی وي[3].

---

(1) (فان اراد الحیلة فالحیلة ان یتصدق به المتولي على الفقراء یدفعونه الي المتولي ثم المتولي یصرف الى ذلک) [هندیه: دوهم ټوک – ۴۷۳ مخ].

(2) (ولو دفعها المعلم لخلیفته ان کان بحیث یعمل له لولم یعطه صح والا فلا قوله ولو دفعها المعلم لخلیفته اي من هو نائب عنه ونظیره اذا دفعها المؤجر لمن استاجره) [حاشیة الطحطاوي على الدرالمختار: اول ټوک – ۴۳۲ مخ].

(3) (ولو خلط زکوة موکلیه ضمن وکان متبرعا (قوله ضمن وکان متبرعا) لانه ملکه بالخلط وصار مودیا مال نفسه قال في التتارخانیة الا اذا وجد الاذن او اجاز المالکان) [درمختار مع رد المحتار:

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ځوک د اختري پوست استعمالولای سي خو د زکوة پيسې نسي استعمالولای دا ولي؟

د اختري پوست يو ځوک خپله استعمالولای سي او د زکوة پيسې نه سي استعمالولای دا ځکه چي فرق دا دئ چي په اختري کي عبادت دويني توئېدل دي او دغه عبادت د ويني په توئېدلو سره ادا سو نو که ځوک دغه پوست خرڅ کړي نو په دې سره هغه سړی مالداره کېږي او د اختري مقصد دا دئ چي ګټه ځني واخيستل سي خو مالداره په نه سي او د زکوة حقيقت تمليک مال يعني بل چا ته د مال ملکيت ورکول دي او په دې کي د خپل ملک څخه پيسې ايستل ضروري دي[1].

که د اختري د حيوان په تيانو کي شيدې وي:

که د اختري لپاره حيوان رانيول سي او په تيانو کي ئې شيدې وي نو شيدې ئې لوشل او استعمالول مکروه دي او که چيري د اختري و خت ليري وو نو شيدې دي ولوشي او خيرات دي ئې کړي[2].

د اختري کولو مخکي د حيوان وړی استعمالول:

د اختري د حيوان وړی تر حلالولو ترمخه استعمالول مکروه

دوهم ټوک – ۲٦۹ مخ].

(1) (لان القربة في الاضحية هي اراقة الدم) [بدائع الصنائع: ځلرم ټوک – ۱۹۷ مخ، کذا في فتح القدير: نهم ټوک – ۵۲۰ مخ]. (لان الواجب عليه الاخراج من ملکه رقبة ومنفعة) [البحر الرائق: دوهم ټوک – ۴۲۵ مخ].

(2) (ويکره الانتفاع بلبنها قبله ... فان کانت التضحية قريبة ينضح ضرعها بالماء البارد والاحلبه وتصدق به) [درمختار مع رد المحتار: شپږم ټوک – ۳۲۹ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي او که چيري يو چا پرې کړي وي نو خيراتول ئې واجب دي[1].

د اختري کولو وروسته د حيوان وړۍ استعمالول:

د حيوان وړۍ د حلاليدلو وروسته استعماليدلای سي[2].

د اختري د حيوانويني د دوا لپاره چيښل:

ډېر خلگ د اختري ويني د دواء لپاره څښني دا کار په شريعت کي حرام دئ[3].

د حيوان وينه بايد چيري واچول سي؟

د اختري د حيوان ويني دي په يو کنډي کي واچول سي او خاوري دي پر واچول سي[4].

د پسه الويل ښه دي که د پوسته کښل؟

زموږ د معلوماتو له مخي پسه د پوسته کښل ښه دي او الويل ئې ښه کار نه دئ، البته که يو چا پسه والوايه نو ناروا کار نه دئ[5].

---

(1) (ولو اشترى شاة للاضحية يكره ان يحلبها اويجز صوفها فينتفع به لانه عينها للقربة ... او جز صوفها يتصدق به) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰۰ – ۳۰۱ مخونه].

(2) (و اذا ذبحها في وقتها جاز له ان يحلب لبنها ويجز صوفها وينتفع به لان القربة اقيمت بالذبح والانتفاع بعد اقامة القربة مطلق كالاكل) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰۱ مخ].

(3) (قل لااجد فيما اوحي الي محرما علي طاعم يطعمه الا ان يكون ميتة او دما مسفوحا اولحم خنزير فانه رجس ...) [سورة الانعام: ۱۴۵].

(4) (ويدفن اربعة : الظفر والشعر وخرقة الحيض والدم) [رد المحتار: شپږم ټوک – ۴۰۵ مخ].

(5) ليکن کهال سميت پکانے سے اس کا امکان جاتا رها اس لئے يه پسنديده عمل نهيں تاهم جائز ہے. [کشف الباري، کتاب الاطعمه: ص ۹۰، هکذا فی فتح الباري: نهم ټوک: ٦٦٣ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم فصل

یو څو ضروري مسائل

که چا د اختري کولو نذر کښېښودی:

چا چه د اختری کولو نذر کښیښنوی وروسته هغه کار پوره سو کوم چي د هغه په خاطر ده نذر ایښی وو نو اختری کول واجب دي که غني وي او که نه وي او د نذر اختری ټوله غوښي و فقیرانو ته ور خیراتول واجب دي مه ئې تاسي خورئ مه ئې غنیانو ته ورکوئ څو نه چي تاسو وخوری یا ئې امیرانو ته ورکړی هغومره غوښي یا قیمت خیراتول لازم دي(1).

که چا د اختري په نیت اختری رانیوی خو باندي واجب نه وو:

که پر چا اختری واجب نه وو مګر هغه د اختري په نیت حیوان رانیوی نو د هغه حیوان اختری کول واجب سو(2).

---

(1) (قوله ویاکل من لحم الاضحیة الخ هذا في الاضحیة الواجبة والسنة سواء اذا لم تکن واجبة بالنذر وان وجبت به فلایاکل منها شیئا ولایطعم غنیا سواء کان الناذر غنیا او فقیرا لان سبیلها التصدق ولیس للمتصدق ذلک ولو اکل فعلیه قیمة مااکل.... سئل القاضي بدیع الدین عن الفقیر اذا اشتری شاة لها هل یحل له الاکل قال نعم وقال القاضي برهان الدین لایحل) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۷ مخ].

(2) (فان اشتراها للاضحیة فقد تعینت الشاة للاضحیة) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۹ مخ]. (و فقیر عطف علیه شراها لها لوجوبها علیه بذلک حتی یمتنع علیه بیعها (قوله لوجوبها علیه بذلک) اي بالشراء وهذ اظاهر الروایة لان شراءه لها یجري مجری الایجاب وهو النذر بالتضحیة عرفا کما في البدائع) [درمختار مع ردالمحتار: شپږم ټوک –۳۲۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مړی وصیت وکړي چي زما په ټوله مال غوایي رانیسي:

که مړی وصیت وکړي چي زما په ټوله مال سره غوائی رانیسئ او اختری ئې کړئ نو د ده وصیت د ده د ترکه (د پاته سوي مال) په دریمه حصه کي نافذېږي[1].

که یو چا د خاص حیوان د اختري کولو نذر وکړی:

که یو چا پر ځان باندي حیوان نذر کړ چي دا به اختری کوم نو نذر ئې صحیح دئ او پر ده باندي د هغه حیوان حلالېدل لازم دي او که چیري ئې د اختر په ورځو کي هغه حیوان حلال نه کړ نو بیا به دا غه حیوان و یوه فقیر ته چي د زکوة مستحق وي په خیرات کي ورکړي[2].

مستحق طالب ته دیني کتابونه رانیول تر اختري ښه دي:

پر کوم طالب چي اختری واجب نه وي نو د هغه لپاره دیني کتابونه رانیول تر اختري کولو ښه دي[3].

---

(1) (ولو اوصى بان يشترى بقرة بجميع ماله ويضحي بها عنه فمات ولم تجز الورثة فالوصية جائزة بالثلث بلاخلاف ويشتري بالثلث شاة ويضحي بها عنه) [هنديه: پنځم ټوک – ٣٠٦ مخ].

(2) (اما الذي يجب علي الغني والفقير فالمنذور به بان قال لله عليّ ان اضحي شاة اوبدنة اوهذه الشاة او هذه البدنة او قال جعلت هذه الشاة ضحية او اضحية وهو غني وفقير) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ١٩٢ مخ]. (ولو تركت التضحية ومضت ايامها تصدق بها حية ناذر.... فاعل تصدق لمعينة ولو فقيرا) [درمختار: شپږم ټوک – ٣٢٠ مخ].

(3) (لان الاصل في الاموال التقرب بالتصدق بها لا بالاتلاف وهو الاراقة) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ٢٠٢ مخ]. (قال الرحمتي: والحق التفضيل فما كانت الحاجة فيه اكثروالمنفعة فيه اشمل فهو الافضل كما ورد (حجة افضل من عشر غزوات) وورد عكسه فيعمل على ما كان انفع فاذا كان اشجع وانفع في الحرب فجهاده افضل من حجه او بالعكس فحجه افضل وكذا بناء الرباط ان كان محتا جا اليه افضل من الصدقة وحج النفل) [ردالمحتار: دوهم ټوک – ٦٢١ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که هر وارث ته په میراث کي د نصاب په اندازه حصه ورسېدل:

که پلار مړ سو او وارثان ئې نارینه او ښځینه پاته سول نو که د متروکه مال څخه و هر یوه ته د نصاب په اندازه یا زیاته حصه رسېدل نو اختری پر هر یوه جلا جلا واجب دئ دا هغه وخت چي وارثان بالغان وي او که په وارثانو کي نابالغ هم وه نو پر نابالغو اختری کول واجب نه دي او دا چي ډېر خلګ دا وایي چي زموږ مشرتوب زموږ مشر ورور کوي نو باید یو اختری وسي دا خبره غلطه ده او په شریعت کښي هیڅ اعتبار نه لري بلکي شریعت دا وایي چي د هر یوه ملکیت ته کتل کېږي او بل دا چي د ورونو په مابین کي ګډه وېش د اختري کولو مانع نه سي ګرځېدلای[1].

که د ښځي زېورات و نصاب ته رسېدل:

که ښځي یوازي زېورات درلودل او د اختري نصاب ته رسېدل خو نور مبلغ ئې نه درلودی نو دا به زیورات خرڅوي او حتماً به اضحیه کوي ځکه چه واجب او فرض په عمل کي یو دي[2].

---

(1) (اما شرائط الوجوب منها اليسار وهو مايتعلق به وجوب صدقة الفطر دون ما يتعلق به وجوب الزكاة) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۲مخ]. (فتجب التضحية علي حر مسلم مقيم موسر عن نفسه لا عن طفله) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۱۳ – ۳۱۵ مخونه]. (والاصل في العبادات الا تجب علي احد بسبب غيره بخلاف صدقة الفطر لان فيها معنى المؤونة والسبب فيها راس يمونه (ينفق عليه) ويلي عليه وهذا ارجح الاراء) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۱۲ مخ].

(2) (انها واجبة مرة في كل عام علي المقيمين من اهل الامصار) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۰۳مخ].(وصح دفع عرض ومكيل وموزون عن زكوة النقدين بالقيمة وان ادى من عين النقدين فالمعتبر وزنهما اداء كما اعتبر وجوبا الخ) [مراقى االفلاح: دوهم ټوک – ۳۹۴ مخ، كذا في فقهي مقالات: دريم ټوک – ۱۶۴ مخ، و في فتاوى مفتي محمود: دريم ټوک – ۲۴۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مځکه کي کوم وخت اختری واجب دی؟

مځکه که حاصل خېزه وي او که غیر حاصل خېزه هغه وخت اختری او زکوة پکښي واجب دئ چي د هغې قیمت او یا د هغې د حصول مجموعه د نصاب و اندازي ته ورسېږي خو په دې شرط چي دغه قیمت یا د حصول مجموعه به ئې تر حاجت اصلیه زیاته وي[1].

که د پوروړي سره د نصاب په اندازه پیسې وي:

که د یو چا سره د اختري نصاب پوره وو خو پر ده باندي قرض هم وو نو که دی دغه قرض ادا کړي او دونده اندازه پیسې ور پاته سي چي بیا هم نصاب ته رسېږي نو پر ده اختری واجب دئ او که پاته پیسې نصاب ته نه رسېدلې نو بیا پر ده اختری واجب نه دئ[2].

پر قرض ورکونکي اختری سته:

که د یو چا پر بل چا باندي قرض باندي وو او امید ئې دا وو چي ده ته خپل قرض رسېږي نو پر مقرض (پور ورکوونکي) باندي

---

(1) (سئل محمد بن الحسن عمن له اراضي یزرعها او حانوت یستغلها وفي الخانیة او دار غلتها تساوي ثلاثة آلاف: قال: ان کانت غلتها تکفي لنفقته و نفقة عیاله سنة لایحل له اخذ الزکاة وهو قول ابي حنیفة وابي یوسف رحمهما الله تعالی وان کانت غلتها لاتکفي لنفقته ونفقة عیاله سنة قال محمد یحل له اخذ الزکاة وان کان قیمتها یبلغ ألوفا وفي الفتاوی العتابیة وعلیه الفتوی) [تاتارخانیة: دوهم ټوک – ۲۰۹ مخ]، (ولو له عقار یستغله فقیل تلزم لو قیمته نصابا وقیل لو یدخل منه قوت سنة تلزم وقیل قوت شهر فمتی فضل نصاب تلزمه ولو العقار وقفا فان وجب له في ایامها نصاب تلزم) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۲ مخ].

(2) (ولو کان علیه دین بحیث لو صرف الیه بعض نصابه ینقص نصابه لاتجب لان الدین یمنع وجوب الزکاة فلان یمنع وجوب الاضحیة اولی لان الزکاة فرض والاضحیة واجبة والفرض فوق الواجب) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۱۹۶ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختری واجب دئ البته که د اختري له پاره ئې نغدي پیسې نه درلودې او نه تر ضرورت زیات سامان وو چې دی ئې خرڅ کړي او اختری په وکړي نو بیا اختری نه دئ باندي واجب[1].

که په کور کي ښځي نصاب ولري خو خاوندان يې څه نلري:

که په کور کي څو ښځي وي او هره یوه د نصاب په اندازه زر هم لري خو خاوندان ئې دومره پیسې یا نور څه ... نه لري چې و نصاب ته رسېږي نو پر هري ښځي جلا جلا اختری واجب دئ[2].

د اختري لپاره بل ملک ته پیسې لېږل:

پر کوم چا چې اختری واجب وي که هغه د اختري کولو له پاره پیسې و بل ملک ته ولېږي او و بل چا ته د اختري کولو ووايي چې زما له طرفه اختری وکړي نو په دغه طریقه سره په نورو ملکو کي اختری کول صحیح دئ شرعاً په دې کي هیڅ قباحت نسته مګر دومره خبره ضروري ده چې دا اختری به د دواړو ممالکو په مشترکه ورځو کي وي یعني په کومه ورځ چې اختری کېږي هغه ورځ به د دواړو مملکتو تر منځ د اختر مشترکه ورځ وي.

مثلاً که د سعودي عرب یوه ورځ د افغانستان تر حساب مخکي اختر وي نو په دغه ورځ چې کوم چا افغانستان ته پیسې د اختري

(1) (له مال کثیر غائب في ید مضاربه او شریکه و معه من الحجرین او متاع البیت ما یضحی به تلزم) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۲ مخ]، و لو کان علیه دین بحیث لو صرف فیه نقص نصابه لا تجب و کذا لو کان له مال غائب لا یصل الیه فی ایامه) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۲ مخ].

(2) فتاوی مفتي محمود: دریم ټوک – ۲۴۶ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو له پاره لېږلي وي نو په همدغه ورځ به اختری نه کوي بلکي په دوهمه یا دریمه ورځ به ئې کوي[1].

په اختري کي نيابت او وکالت صحيح دی:

په اختري کي نیابت او وکالت صحیح دي یو نفر بل نفر د اختري کولو له پاره خپل وکیل جوړولای سي که دواړه په یوه ملک کي وي که په جلا جلا ملکو کي وي، په خوله، ټلیفون، خط، برېښنالیک، فاکس یا په کومه بله ذریعه وکیل ټاکل یو رکم دي[2].

حيوانات په تول سره رانيول:

په کوم ځای کي چي په تول سره حیوانات رانیول کېږي پروا نه لري او صحیح دي ځکه چي یو خو په دې کار کي چم کم وي او بل ناتجربه کاره خلک د تاوان څخه ساتل کېږي البته د داسي سودا څخه به جنګ او جنجال نه پیښېږي[3].

---

(1) و روی عنهما ایضاً ان الرجل اذا کان فی مصر و اهله فی مصر آخر فکتب الیهم لیضحوا عنه فانه یعتبر مکان التضحیة فینبغی ان یضحوا عنه بعد فراغ الامام من صلاته فی المصر الذی یضحی عنه فیه [ردالمحتار: پنځم ټوک – ۲۹۶ مخ].

(2) مصری و کل وکیلاً بان یذبح شاة له و خرج الی السواد فاخرج الوکیل الاضحیة الی موضع لا یعد من المصر فذبحها هناک فلو کان الموکل فی السواد جازت اضحیته عنه ولو کان قد عاد الی المصر و علم الوکیل بقدومه لم تجزالاضحیة عن الموکل بلا خلاف [ردالمحتار: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(3) احسن الفتاوی: شپږم ټوک – ۴۹۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوارلسم فصل

د عقيقي د مسائلو په باره کي يوه مفصله او مدلله رساله

د عقيقې معنی:

عقيقه لفظ د عق څخه اخيستل سوی دئ او د عق معنی څيرل دي او په دې ځای کي د هغو وربښتانو نوم دئ کوم چي د زېږېدني پر وخت د هلک پر سر راشنه وي او اوومه ورځ خرول کېږي او عقيقه هغه حيوان ته هم ويل کېږي کوم چي په اوومه ورځ د هلک د وربښتانو د خريلو پر وخت حلالېږي(1).

د عقيقې کولو وخت:

عقيقه کول هر وخت ادا کېدلای سي خو اوومه ورځ عقيقه کول سنت او ښه عمل دئ(2).

په عقيقه کي د غوايي خيراتول:

په عقيقه کي د پسه پر ځای غوايی هم خيراتولای سي او د عقيقې سنت پکښې ادا کېږي(3).

---

(1) (المغرب: العق الشق ومنه عقيقة المولود وهي شعره لانه يقطع عنه يوم اسبوعه وبها سميت الشاة التي تذبح عنه. [مرقاة المفاتيح: اتم ټوک – ۷۴ مخ]. (والعقيقة: الذبيحة التي تذبح عن المولود يوم اسبوعه والاصل في معناها اللغوي : انها الشعر الذي على المولود ثم سمت العرب الذبيحة عند حلق شعر المولود عقيقة على عادتهم في تسمية الشئ باسم سببه او مايجاوره) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۴۵مخ].

(2) (ولو قدم يوم الذبح قبل يوم السابع اواخره عنه جاز الا ان يوم السابع افضل) [تنقيح الحامدية: دوهم ټوک – ۲۳۳مخ].

(3) (هي في الجنس والسن والسلامة من العيوب مثل الاضحية من الانعام الابل والبقر والغنم) [فقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوچني عقیقه پر چا ده:

د کوچني نفقه چې په مور او پلار کې پر هر چا واجبه وي نو د استطاعت په صورت کې عقیقه هم باید هغه وکړي[1].

په یوه حیوان کې د اخترۍ، عقیقې او ولیمې نیت کول:

که یو څوک په یوه غوایي کې اضحیه (اختری)، ولیمه (د واده ډوډۍ) او عقیقه (پر کوچني باندې پسه حلالول) درې سره جمع کړي نو دغه کار صحیح دئ[2].

د عقیقې د حیوان هډوکي باید مات نسي:

ښه دا دئ چې د عقیقې د حیوان هډوکي مات نه سي بلکې ټول اعضاء سره جلا سي په دې کې د کوچني د هډوکو د سلامتیا نېک فالي ده[3].

په عقیقه کې څو پسونه حلالول سنت دي؟

پر هلک باندې دوه پسونه حلالول سنت دي او پر نجلۍ باندې یو پسه حلالول سنت دئ[4].

اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۴۷مخ].

(1) حقانیه: شپږم ټوک – ۴۸٦ مخ، رحیمیه: لسم ټوک – ٦۱ مخ].

(2) (وشمل ما لو کانت القربة واجبة على الکل او البعض اتفقت جهاتها اولا کاضحیة واحصار... لان المقصود من الکل القربة وکذا لو اراد بعضهم العقیقة عن ولد قد ولد له من قبل لان ذلک جهة التقرب بالشکر على نعمة الولد) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲٦ مخ].

(3) (ویستحب ان تفصل اعضاؤها ولاتکسر عظامها تفاؤلا بسلامة اعضاء المولود لماروي عن عائشة رضى الله عنها انها قالت السنة شاتان مکافئتان عن الغلام وعن الجاریة شاة تطبخ حدولا (اي لایکسرلهاعظم وانما تطبخ عضوا عضوا) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۴۹ مخ].

(4) (عن ام کرز رضي الله عنها.... قالت وسمعته یقول عن الغلام شاتان وعن الجاریة شاة ولایضرکم ذکرانا کن

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عقيقې د پوست څخه ګټه اخيستل:

د عقيقې د پوست څخه خپله ګټه اخيستل او يا د هغه د قيمت څخه ګټه اخيستل جائز دي ځکه چې کوم شرائط په اختري کي واجب دي هغه په عقيقه کي مستحب دي[1].

د هلک او انجلۍ حکم يو دی:

په عقيقه کښي د هلک او انجلۍ حکم يو دئ[2].

دعقيقې په نيت د رانيول سوی حيوان حلالېدل ضروري ندي:

د عقيقې په نيت چي کوم حيوان رانيول سي د هغه حلالېدل واجب نه دي بل کار هم ځني اخيستل کېدلای سي لکه خيرات، صدقه، هديه و غيره ځکه چي عقيقه مسنون عمل دئ[3].

او اناثا) [ابوداؤد: دوهم ټوک – ۳۹۲ مخ، كذا فى مرقاة المفاتيح: اووم ټوک – ۷۴ مخ]. (ولوذبح عن الغلام شاة وعن الجارية شاة جاز لان النبي ﷺ عق عن الحسن والحسين كبشا كبشا الخ) [تنقيح الحامديه: دوهم ټوک – ۲۳۳ مخ].

(1) (وحكمها كاحكام الاضحية) [تنقيح الحامدية: دوهم ټوک – ۲۳۳ مخ]. الجواب: چونکه شرائط واجبه في الاضحيه عقيقه ميں محض مستحب هيں اس لئے تصدق بالقيمت بهي مستحب هوگا اور انتفاع بالجلد کے جواز ميں کوئي شبه نهيں [امداد الفتاوى: دريم ټوک – ٦١٩ مخ].

(2) (مالک عن جعفر بن محمد عن ابيه انه قال وزنت فاطمة بنت رسول الله ﷺ شعر حسن وحسين وزينب و ام كلثوم فتصدقت بزنة ذلک فضة. (مالک عن ربيعة بن ابي عبدالرحمن عن محمد بن علي بن الحسين انه قال وزنت فاطمة بنت رسول الله ﷺ شعر حسن وحسين فتصدقت بزنته فضة) [موطا امام مالک: ۴۹۴ مخ].

(3) (وكان من جنسه واجب اي فرض كما سيصرح به تبعا للبحر والدر وهو عبادة مقصودة الضمير راجع للنذر بمعنى المنذور.... فهذا صريح في ان الشرط كون المنذور نفسه عبادة مقصودة) [ردالمحتار: دريم ټوک – ۷۳۵ مخ]، (لان الشراء بنية العقيقة وان كان بمعنى النذر ولكن يشترط لانعقاد النذر ان يكون المنذور عبادة مقصودة) [امداد الاحكام: څلرم ټوک – ۲۰۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقيقه د ژوند سره اړه لري:

هلک يا نجلۍ چي ژوندي وي نو عقيقه کول ئې مستحب دي او تر مرګ وروسته د عقيقې کولو استحباب ثابت نه دئ مګر که ئې څوک په دې اميد کوي چي کوچنی به زما شفاعت وکړي نو ګنجائش ئې سته[1].

د عقيقې مشروعيت او فلسفه:

د شرعي احکامو په مشروعيت کي ځيني حکمتونه پټ وي، د عقيقې د مشروعيت او د اوومي ورځي د رعايت ځيني حکمتونه علماوو بيان کړيدي محض د مشروعيت د حکمتو او فلسفو په باره کي د اسلام لوی محدث او مفسر حضرت شاه ولي الله صاحب دهلوي رحمة الله عليه فرمائي:

(وکان فيها مصالح کثيرة راجعة الي المصلحة الملية والمدنية والنفسية فابقاها النبي ﷺ وعمل بها ورغب الناس فيها)[2].

ترجمه: په عقيقه کولو کي ډېر مصلحتونه دي چي د هغوی تعلق د ځان، ټولني او د ملک د مصالحو سره وو نو د دغه مصالحو د وجهي نبي کريم ﷺ په هغه باندي عمل وکړ او خلګو ته ئې هم رغبت ورکړ.

---

(1) عقيقه زندگي ميں کياجاتاهے مرنے کے بعد عقيقه کا مستحب هونا ثابت نهيں اگر مرده بچه کے عقيقه کو مستحب نه سمجها جائے محض شفاعت کي اميد او مغفرت کي لالچ سے کر ديا جائے تو گنجائش معلوم هوتي هے. [فتاوی رحيميه: لسم ټوک – ٦٢ مخ].

(2) حجة الله البالغة: دوهم ټوک – ١۴۴ – ١۴٨ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت شاه ولي الله رحمة الله عليه د عقيقې فائدې داسي بيانوي:

اوله فائده: په معاشره کي د هلک خپل نسب متعارف او په خلګو پېژندل يو ضروري کار دئ تر څو د معاشرې خلګو ته دا معلومه سي چي دغه هلک د فلانکي سړي زوی دئ او هيڅوک د هغه هلک په باره کي نامناسبه خبره ونه کولای سي، د دغه تعارف لپاره خو يو صورت دا هم وو چي دغه سړی خپله په کوڅو کي ګرځېدلای چي زما کره هلک پيدا سوی دئ نو ښکاره خبره ده چي دغه خبره د برداشت نه وه ځکه نو که خلګ و عقيقې ته راوغوښتل سي او يا هغوی ته غوښي ور ولېږدول سي نو د هغه د وجهي څخه خلګو ته دا معلومېږي چي د دغه سړي کره نجلۍ يا هلک پيدا سوی دئ.

دوهمه فائده: په انسان کي د سخاوت ماده پيدا کېږي او د بدو صفاتو لکه بخل او کنجوسۍ څخه د ساتلو يو تدبير دئ چي د انسان يو خوبي بلل کېږي.

د عقيقې مذهبي او ملي فائدې:

اوله فائده: د عقيقې د مذهبي او ملي فوائدو څخه يوه اهمه فائده دا ده چي په دې کي د ملت ابراهيمي سره د تعلق مظاهره وي ځکه چي په عيسايانو کي چي کوم هلک پيدا کېږي نو هغه ته په ژړ رنګ په اوبو کي رنګ ورکول کېږي چي هغه ته دغه خلګ (معموديه)، (بپتسمه) وائي او د دې په باره کي دغه آيت کريمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نازل سو:

صِبْغَةَ ٱللَّهِ ۖ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ ٱللَّهِ صِبْغَةً ۖ وَنَحْنُ لَهُۥ عَـٰبِدُونَ ﴿١٣٨﴾ [البقرة – ١٣٨].

ترجمه: موږ د الله رنګ قبول کړی او د الله تر رنګ بل د چا رنګ ښه کېدلای سي او موږ د دغه الله عبادت کوونکي یو.

دوهمه فائده: او بل د دې په مقابل کي د مسلمانانو لپاره دا ضروري ده چي هغه خپل نسبت د ملت ابراهیمي سره واضح کړي د مسلمانانو د ژوند په عامو کارونو کي باید داسي طریقې وي چي د هغوی څخه د ملت ابراهیمي تعلق معلومېږي، په ملت ابراهیمي کي دا خبره مشهوره او معلومه ده چي ده مبارک د خپل زوی پر ځای یو پسه حلال کړ.

د دې څخه ماسوا په مشهورو کارو کي یو حج هم دئ چي په هغه کي ذبح او د وریښتانو خریل هم دي په عقیقه کولو سره د ملت ابراهیمي سره د دغه معلومو افعالو او امورو سره نسبت پیدا کېږي ځکه نو د مذهبي تعلق د مظاهرې لپاره یو غټ صورت دئ.

دریمه فائده: یوه بله اهمه نکته دا هم ده چي په دې عقیقه کي د تابعدارۍ او انقیاد یوه نمونه ده ځکه چي د هلک پر پیدا کېدو باندي د دغي عقیقې څخه داسي وسول لکه څنګه چي ده مبارک خپل زوی د الله پاک په دربار کي پېش کړ چي د اتباع او

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمانبرداری معراج دی(1).

څلورمه فائده : په عقیقه کولو کې یوه نکته او راز دا هم دئ چې وانسان ته خپل زوی ډېر ګران وي د هلک پر زېږېدنه باندې مور او پلار ته ډېره خوشحالي وي او د مستقبل د امیدونو د فکر او سوچ له وجهې د کور هر فرد د خوشحالۍ او سرور څخه ډک وي د دې لپاره ضروري ده چې د تشکر په خاطر یو څه خیرات کړي او د خیرات کولو ښه صورت د غه قرباني یعنې عقیقه ده(2).

پنځمه فائده: د عقیقې غوښې و فقیرانو، مسکینانو، دوستانو او قریبانو ته تر مړېدو پوري ورکول طبعاً د هغوی د زړونو څخه دعاوي راوزي چې په هغه سره د هلک مستقبل روښانه کېږي، عقیقه د فقیرانو او مسکینانو، دوستانو او قریبانو د دعاوو د حصول یو ښه ذریعه ده.

تسبیع یعني د اوومي ورځي د رعایت کولو فلسفه:

دا خبره ثابته ده چې په عقیقه کې ښه دا دي چې عقیقه د هلک یا نجلۍ د زېږېدني پر اوومه ورځ وي حضرت شاه ولي الله رحمة الله علیه فرمائي که د هلک د زېږېدني پر وخت دا ضروري وبلل سي نو دا امکان لري چې د هلک و مور او پلار ته تکلیف وي ځکه چې په دې وخت کې د کور ټول خلګ د کوچني او د مور په حال معلومولو کې

(1) حجة الله البالغة: دوهم ټوک – ۱۴۴ – ۱۴۸ مخونه].

(2) الذبائح في الشريعة الاسلامية: ۲۸۳ مخ، د حقانیه: شپږم ټوک ۴۸۵ مخ په حواله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصروف او مشغول وي، په داسي وخت کي و هغوی ته د عقیقې کولو حکم کول داسي نه وي چي د هغوی د تکلیف باعث سي، پر دې سربېره کله کله د حیوان په پیدا کولو کي تکلیف پېښېږي او د لزوم په صورت کي ټوله خاندان د دغو ټولو مشکلاتو سره مخامخ نه سي ځکه نو دا سنت سول چي عقیقه پر اوومه ورځ وي او یوه هفته قابل اعتماد وخت دئ(1).

د لوی اختر په ورځو کي عقیقه کول:

د لوی اختر په ورځو (ایام نحر) کي عقیقه کول صحیح ده(2).

عقیقه سنت ده که مستحب؟

د امام مالک، امام شافعي او امام احمد رحمة الله علیه په نزد عقیقه سنت مؤکده ده او د امام احمد په نزد په یوه روایت کي واجب ده او د امام اعظم رحمة الله علیه په نزد مستحب ده او د امام اعظم رحمة الله علیه و طرف ته چي د عقیقې د بدعتوالي قول منسوب سوی دئ دا پر امام ابو حنیفه رحمة الله علیه باندي بهتان دئ(3).

اول حدیث: په بخاري شریف کي د حضرت سلمان الضبي رضي الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي چي د هر کوچني پر پیدا کېدو باندي عقیقه سنت ده پس تاسي د ده د طرف

---

(1) حجة الله البالغه: دوهم ټوک – ۱۴۴ – ۱۴۸ مخونه].

(2) فتاوی رحیمیه: لسم ټوک – ۵۹ مخ.

(3) مالابد منه: دوهم ټوک – ۴۹۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه ويني توی کړئ (يعني يو حيوان حلال کړئ) او د ده څخه هغه شيان ليري کړئ کوم چي تکليف ورکوي (مطلب د سر وربښتان ور وخرياست)[1].

دوهم حديث: او په نسائي شريف کي د حضرت سمرة بن جندب ﷺ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ فرمايلي دي چي: هر کوچنی د خپلي عقيقې په بدل کي ګرو دئ د ده د طرفه څخه دي اوومه ورځ ذبح وسي نوم دي پر کښېښول سي او د سر وربښتان دې ور وخريل سي[2]. امام احمد رحمه الله عليه فرمايلي دي چي د ګرو معنی دا ده چي کوم وخت د کوچني عقيقه ونه سي نو د قيامت په ورځ دي د خپل مور او پلار شفاعت نه کوي لکه څرنګه چه ګرو ايښوول سوی شی و خپل مالک ته ګټه رسولای نه سي[3].

د عقيقې د حيوان غوښه بايد څنګه تقسيم سي؟

دا مستحب ده چه د عقيقې د حيوان سر (کله) و سر خريونکي ته ورکړي يو ورون يې و دائي ته ورکړي، دريمه حصه غوښې ئې و فقيرانو ته ورکړي نوري پاته غوښې ئې په خپله وخوري يا ئې پر

---

(1) (عن سلمان بن عامر الضبي رضي الله عنه قال سمعت رسول الله ﷺ يقول مع الغلام عقيقة فاهريقوا عنه دما واميطوا عنه الاذى) [بخاري دوهم ټوک – ۸۲۲ مخ، کذا فی مرقاة المفاتيح: اتم ټوک – ۷۴ مخ].
(2) (عن سمرة بن جندب رضي الله عنه عن رسول الله ﷺ قال كل غلام رهين بعقيقته يذبح عنه يوم سابعه ويحلق راسه ويسمى) [سنن النسائي: دوهم ټوک – ۱۸۸ مخ].
(3) مالابد منه: دوهم ټوک – ۴۹۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو دوستانو او اشنایانو باندي تقسیم کړي. د عقیقې پوست دي خیرات کړي یا دي ئې خپله استعمال کړي او په مځکه کي دي ئې نه پټوي ځکه چي دا د مال ضائع کېدل دي(1).

د پیدا سوي کوچني سر وروخروئ:

د نوي زېږېدلي کوچني سر ور وخروئ تر خریلو وروسته د دغه کوچني د سر د وربښتانو د وزن په اندازه سپین زر خیرات کړئ د سر وریښتان او نوکان ئې په مځکه کي پټ کړئ، دغه راز د همیشه لپاره په مځکه کي د هغو شیانو پټول په کار دي کوم چه د انسان د بدن څخه جلا کېږي لکه وربښتان، نوکان، غابنونه او داسي نور، دا په کار ده چي د زېږېدلي کوچني په سر پوري زعفران یا صندل ور وموږي(2).

د عقیقې کولو مستحبه ورځ:

د عقیقې مستحبه طریقه دا ده چي په اوومه ورځ وسي او که اوومه ورځ نه وي نو څوارلسمه ورځ یا یویشتمه ورځ(3).

کوم حیوان چي د اختري لپاره مناسب وي هغه...:

کوم حیوان چي د اختري لپاره مناسب وي هغه حیوان د عقیقې

---

(1) مالابد منه: دوهم ټوک – ۴۹۶ مخ.

(2) (قال سمعت ابي بريدة يقول كنا في الجاهلية اذا ولد لاحدنا غلام ذبح شاة ولطخ راسه بدمها فلماجاءالله بالاسلام كنا نذبح شاة ونحلق راسه ونلطخه بزعفران [ابوداؤد: دوهم ټوک – ۳۹۳ مخ، كذا في الفقه الاسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۴۸ مخ]

(3) (والحق ان مذهبنا استحبابها السابع بعد يوم الولادة او للرابع عشر او الحادي وعشرين ويسميه في ذلک اليوم) [العرف الشذی شرح الترمذي: دوهم ټوک – ۴۱۰ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره هم مناسب دئ[1].

د غبرګوليانو عقيقه کول:

که دوه غبرګوليان يو ځای پيدا سي نو عقيقه ئې مکرره کېږي[2].

❁ ❁ ❁

د مولود (پيدا سوي هلک يا انجلۍ) احکام

د هلک په غوږ کي اذان او اقامت کول:

د هلک د پلار لپاره مستحب دا دئ چي د هلک په راسته غوږ کي اذان وروکړي او په چپه غوږ کي ئې اقامت وروکړي[3].

په راسته غوږ کي دغه الفاظ ويل:

دا هم سنت دئ چي د مولود په راسته غوږ کي دغه الفاظ ووائي: **(واني اعيذها/ اعيذه بک وذريتها/ وذريته من الشيطان الرجيم)** وفي مسند ابن رزين **انه قرا في اذن مولود (اي اليمني) سورة الاخلاص)**[4].

---

(1) هی فی الجنس والسن والسلامة من العيوب مثل الاضحية [فقه اسلامي: ځلرم ټوک – ۲۷۴۷ مخ].

(2) (وتتعدد العقيقة بتعدد الاولاد فلو ولد له توامان كان لهما عقيقتان ولاتكفي واحدة عنهما) [فقه اسلامي: ځلرم ټوک – ۲۷۴۷ مخ].

(3) (يستحب للوالد ان يؤذن في اذن المولود اليمنى وتقام الصلوة في اليسرى حين يولد) [فقه اسلامي: ځلرم ټوک – ۲۷۵۰ مخ].

(4) فقه اسلامي: ځلرم ټوک – ۲۷۵۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هلک یا انجلۍ پر تالو خورما ورموږل:

دا هم سنت دي چي خرما وژول سي او د هلک یا انجلۍ پر تالو باندي وروموږل سي او خوله ئې ورخلاصه کړي تر څو نس ته يې یو څه ور داخل سي او که خرما نه وه نو بل خوږ شی دي استعمال سي(1).

مور او پلار ته مبارکي ورکول:

دا هم مستحب او ښه کار دئ چي و پلار او مور ته ئې مبارکي ورکول سي چي الله تعالی دي په هلک یا نجلۍ کي برکت واچوي او داسي نور...(2).

په اوومه ورځ سر خرول او نوم ایښول:

او دا هم مستحب دئ چي په اوومه ورځ د هلک سر وروخرول سي او د عقیقې تر ذبح وروسته نوم پر کښېښول سي او وریښتان ئې د سپینو یا سرو زور سره وتلل سي او خیرات سي(3).

سنتول څه وخت مکروه دي؟

د زېږېدني په ورځ او په اوومه ورځ سنتېدل د احنافو په نزد

---

(1).... عن ابي موسى قال ولد لي غلام فاتيت به النبي ﷺ فسماه ابراهيم وحنكه بتمرة) [بخاري: دوهم ټوک – ۸۲۱ مخ]. (ويسن ان يحنك المولود بتمرة بان تمضع ويدلک بها داخل فمه ويفتح فمه حتى ينزل الى جوفه منها شئ فان لم يكن تمر فيحنكه بحلو.... [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۰ مخ].

(2) (ويندب ان يهنأ الوالد بان يقال له بارک الله في الموهوب لک وشكرت الواهب وبلغ اشده ورزقت بره) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۱ مخ].

(3) (ويستحب حلق راس المولود في اليوم السابع من ولادته وان يسمي فيه بعد ذبح العقيقة ويتصدق بوزن شعره ذهبا او فضة) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۱مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکروه دي[1].

د هلک او انجلۍ سنتول:

د هلک او نجلۍ دواړو سنتېدل د احنافو په نزد سنت مؤکده دي[2].

د سنتولو حکم:

د سنتېدلو حکم دا دئ چي ډېره پاکي راسي او مسلمان د نورو کفارو څخه جلا سي او دا هم سنت دئ چي پلار پر خپل زوی ښه نوم کښېږدي[3].

څه ډول نومان ایښول ښه ندي؟

داسي نومونه چي د هغه معنی غلطه وي او یا بد نومونه وي ایښوول ئې مکروه دي لکه شیطان، ظالم، عاصیه[4].

زیات نومونه ایښول:

تر یوه زیات نومونه ایښول صحیح دي مګر ښه دا دئ چي یو نوم وي[5].

---

(1) (ویکره الختان یوم الولادة ویوم السابع عند الحنفیة لانه من فعل الیهود) [فقه اسلامي: څلرم ټوک - ۲۷۵۱ مخ].

(2) (والختان للذکر بقطع الجلدة التي تغطي الحشفة سنة مؤکدة عند المالکیة والحنفیة للذکور والخفاض في النساء مکرمة وهي قطع ادلی جزء من الجلدة التي في اعلی الفرج) [فقه اسلامي: څلرم ټوک - ۲۷۵۱مخ].

(3) (وحکمة الختان المبالغة في الطهارة والنظافة وتمییز المسلم من غیره ویسن ان یحسن الوالد اسم المولود...) [فقه اسلامي: څلرم ټوک - ۲۷۵۲ مخ].

(4) (وتکره الاسماء القبیحة کشیطان وظالم وشهاب...) [فقه اسلامي: څلرم ټوک - ۲۷۵۲مخ].

(5) (ویجوز التسمیة باکثر من اسم واحد والاقتصار علی اسم واحد اولی لفعله ﷺ باولاده) [فقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهنشاه او شاه جهان نوم ایښول:

شهنشاه او شاه جهان نوم ایښول جائز نه دي[1].

د عبدالنبي د نوم ایښول:

د عبدالنبي د نوم ایښولو څخه ډېرو علماوو منع کړې ده[2].

یو څوک په ښه القابو نومول نه په بدو:

یو څوک په داسي نوم نومول چي هغه بد په وړي حرام دي مګر په ښه القابو سر نومول بیا ښه دي لکه فاروق، اسد الله ...[3].

داسي نوم ایښول چي لائق يې الله جل جلاله وي:

داسي نوم پر یو چا ایښوول چي د هغه لائق یوازي الله جل جلاله وي حرام دئ[4].

د سر وربېښتان په مځکه کي ښخول:

د نجلۍ او هلک وربېښتان چي وخریل سي نو ښه دا دئ چي په مځکه کي دفن سي[5].

اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۳ مخ].

(1) (ولاتجوز التسمية بملك الاملاک وشاهان شاه ومعناه ملک الاملاک وليس ذلک الاالله) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۳ مخ].

(2) (والتسمية بعبدالنبي قد تجوز اذا قصد به التسمية لا النبي ﷺ ومال الاكثرون الى المنع منه) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۳ مخ].

(3) (ويحرم تلقيب الشخص بمايكره وان كان فيه كالاعور والاعمش الخ وتجوز الالقاب الحسنة كالقاب الصحابة مثل عمر الفاروق...) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۳ مخ].

(4) (ويحرم التسمية بمالايليق الا بالله كقدوس والبروخالق، والرحمن، لان معنى ذلک لايليق بغيره تعالى) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۳ مخ].

(5) (فاذا قلم اظفاره او جز شعره ينبغي ان يدفن ذلک الظفر والشعر المجزوز) [هنديه: پنځم ټوک –

(c) ketabton.com: The Digital Library

وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العلمين
ولا تنسونا من صالح دعائکم

مآخذ او مراجع

۳۵۸مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

شماره	کتاب	طبع
۱	تفسیر ابن کثیر	مکتبه رشیدیه کوئټه
۲	معارف القران	ادارة المعارف کراچي
۳	صحیح البخاري	قدیمي کتب خانه کراچي
۴	صحیح المسلم	قدیمي کتب خانه کراچي
۵	سنن ابي داؤد	میرمحمد کتب خانه کراچي
٦	جامع الترمذي	مکتبه رحمانیه لاهور
۷	سنن النسائي	قدیمي کتب خانه کراچي
۸	شرح معاني الاثار للطحاوي	مکتبه حقانیه ملتان
۹	سنن ابن ماجه	قدیمي کتب خانه کراچي
۱۰	مؤطا امام مالک	نورمحمد کارخانه کراچي
۱۱	مشکوة المصابیح	امیر حمزه کتب خانه کوئټه
۱۲	الترغیب والترهیب	دارالفکربیروت
۱۳	اعلاء السنن	ادارة القرآن والعلوم الاسلامیه کراچي
۱۴	فیض القدیر	دارالکتب العلمیه بیروت
۱۵	السنن الکبری للبیهقی	دارالکتب العلمیه بیروت
۱٦	بذل المجهود	مکتبة الشیخ کراچي
۱۷	عرف الشذی شرح الترمذي	مکتبه رحمانیه لاهور
۱۸	مرقاة المفاتیح	مکتبه رشیدیه کوئټه
۱۹	نصب الرایه	مکتبه حقانیه پشاور
۲۰	زادالمعاد	مؤسسة الریان بیروت
۲۱	فتح الباري	قدیمي کتب خانه کراچي
شماره	کتاب	طبع
۲۲	کشف الباري	مکتبه فاروقیه کراچي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳	الدر المختار مع رد المحتار	مكتبه رشيديه كوئته، ايچ ايم سعيد كراچي
۲۴	تقريرات الرافعی	ايچ ايم سعيد كراچي
۲۵	بدائع الصنائع	مكتبه رشيديه كوئته
۲٦	الهنديه	مكتبه رشيديه كوئته
۲۷	البزازيه	مكتبه رشيديه كوئته
۲۸	الخانيه	مكتبه رشيديه كوئته
۲۹	مجمع الانهر	مكتبة المنار كوئته
۳۰	ملتقى الابحر	مكتبة المنار كوئته
۳۱	درمنتقى	مكتبة المنار كوئته
۳۲	تنقيح الحامديه	مكتبه امداديه كوئته
۳۳	خلاصة الفتاوى	مكتبه رشيديه كوئته
۳۴	الفقه الاسلامي وادلته	مكتبه رشيديه كوئته
۳۵	التاتارخانيه	قديمي كتب خانه كراچي
۳٦	البحر الرائق	مكتبه رشيديه كوئته
۳۷	تبيين الحقائق	مركز اهل السنة هند
۳۸	حاشية الشيخ الشلبى على تبيين الحقائق	مركز اهل السنة هند
۳۹	فتح القدير	مكتبه رشيديه كوئته
۴۰	مراقي الفلاح	مكتبة القدس كوئته)
۴۱	حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح	مكتبة القدس كوئته
۴۲	القدوري	مكتبه رشيديه كوئته
۴۳	الجوهرة النيرة	قديمي كتب خانه كراچي
۴۴	اللباب في شرح الكتاب	قديمي كتب خانه كراچي
۴۵	**كتاب**	**طبع**
۴٦	الاختيار لتعليل المختار	قديمي كتب خانه كراچي
۴۷	الهداية	مكتبه حنفيه كوئته

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	الکفایه شرح الهدایه	مکتبه رشیدیه کوئټه
۴۹	حاشیة الطحطاوي علی الدر المختار	دار المعرفة بیروت
۵۰	شرح المجله لسلیم رستم باز	مکتبه فاروقیه پشاور
۵۱	صغیري و کبیري	مکتبه اسلامیه کوئټه
۵۲	المبسوط للسرخسي	مکتبه رشیدیه کوئټه
۵۳	مجموعه رسائل اللکنوي	انتشارات شیخ الاسلام احمد جامي
۵۴	حجة الله البالغه	نور محمد کارخانه کراچي
۵۵	امداد الفتاوی	مکتبه دار العلوم کراچي
۵۶	امداد الاحکام	مکتبه دار العلوم کراچي
۵۷	کفایت المفتي	دار الاشاعت کراچي
۵۸	فتاوی رحیمیه	دار الاشاعت کراچي
۵۹	احسن الفتاوی	ایچ ایم سعید کراچي
۶۰	فتاوی حقانیه	اکوړه خټک پشاور
۶۱	فتاوی مفتي محمود	مشتاق پریس لاهور
۶۲	فتاوی محمودیه	جامعه فاروقیه کراچي
۶۳	آپ کے مسائل اور ان کا حل	مکتبه لدهیانوي کراچي
۶۴	خیر الفتاوی	مکتبه امدادیه ملتان
۶۵	فقهي مقالات	میمن اسلامک پبلشرز
۶۶	فتاوی فریدیه	اهتمام واشاعت حافظ حسین احمد پشاور
۶۷	ما لابد منه (مسائل حنفي مدلل)	فیضي کتب خانه کوئټه
۶۸	قرباني کے فضائل و مسائل	ادارۂ اسلامیات لاهور

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library